

GAZİ ÜNİVERSİTESİ TÜRK HALKBİLİMİ
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ (THBMER)

GAZİ ÜNİVERSİTESİ TÜRK HALKBİLİMİ
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ (THBMER) YAYINLARI: 4

Türkiye’de 2004 Yılında
YAŞAYAN GELENEKSEL
ÇOCUK OYUNLARI

© Bu kitabın bütün hakları Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi’ne aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Ankara 2005

ISBN- 975-507-126-1

Yayına Hazırlayanlar
M.Öcal OĞUZ
Petek ERSOY

Gazi Üniversitesi THBMER Yayını

ÖNSÖZ

“Türkiye’de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Çocuk Oyunları” adlı bu yayını, 2004-2005 öğretim yılında Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü üçüncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerin “Türk Halkbilimi” dersi için yürüttükleri derleme çalışmalarında ortaya çıkmış, Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından yürütülen ve Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından desteklenen “Kaybolma Tehlikesi Altındaki Geleneksel Meslekler Halkbilimsel Araştırma ve Derleme Projesi” ile meyveye durmuştur.

Hazırladığımız ve yönlendirdiğimiz derleme ilkelerine göre öğrencilerin Türkiye’nin çeşitli yörelerinden kaynak kişilerle yaptıkları görüşmelerde derledikleri bilgiler, bu çalışmada ana hatlarıyla verilmiş ve yorumlanmıştır. Yeteri kadar açık olmayan bilgi ve tanımlamalar için bilimsel kaynak ve yüzey araştırması yapılmış, buna rağmen eksikleri giderilmeyen ve yeterli görülmeyen araştırmaların yayımından kaçınılmıştır.

“Türkiye’de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Çocuk Oyunları”, 2003 yılında UNESCO tarafından kabul edilen “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”nde korunması gereğine işaret edilen ve somut olmayan kültürel miras tanımı içinde yer alan halk kültürü ürünlerinden oluşmaktadır. Bu çalışma, anılan sözleşme hükümlerine göre gelecekte koruma altına alınması gereken yaşayan geleneksel çocuk oyunlarını belirlemeye yönelik bir envanter çalışmasına hazırlık olarak düşünülmelidir. Bu nedenle çocuk oyunlarının oynanışıyla birlikte, bir geleneksel meslek kolu olarak “oyuncak yapıcılığı”nın bu kitapta yer alması, tamamen yukarıdaki amaç doğrultusunda bilinçli bir seçimdir. Bu envanter çalışmalarının nihai amaçlarından biri, günümüzdeki geleneksel çocuk oyunlarını kent kent ve isim isim belirlemek, oyunların oynanışını ve oyuncakların yapımı biçim ve aşamalarını ayrıntılı olarak ortaya koymaktır. Bu çalışmanın diğer bir amacı ise, “Kültürel Animasyon Tasarımcılığı” alanının, çağın teknolojilerini de kullanarak daha profesyonel ve daha çağdaş sunumlar yaratmasına katkı sağlamaktır.

Kitapta yer alan çocuk oyunları sınıflandırması, son derece özgün bir çalışmanın ürünü olup, ilk kez bu kitapta denenmektedir. Bu sınıflandırmaya göre çocuk oyunları, oyuncakların ham maddesi esas alınarak yirmi yedi bölüme ayrılmıştır. Ayrıca kitabın sonuna oyunlara ve içeriklerine daha iyi erişimi sağlamak amacıyla yönelik dizin eklenmiştir.

Oyunlar kitabı alınmasında gösterimci kuramın önem verdiği bilgilere öncelik tanımıştır. Çocuk oyunları ile ilgili bilgilerden önce her bölümün başında derleyen, derleme tarihi, kaynak kişi, oyunun mekânı, kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği, oyuncağın adı, oyuncağın yapımında kullanılan malzemeler, oyuncağın hazırlanışı ve oyuncuların cinsiyeti hakkında da bilgi verilmiştir.

“Türkiye’de 2004 Yılında Yaşayan Geleneksel Çocuk Oyunları” adlı bu kitap, günümüzde oyun oynama vaktini sanal ortamda bilgisayar karşısında geçiren çocuklara, geleneksel çocuk oyunları hakkında bilgi sunma ve bunlardan çağdaş kentin oyun alanlarında taşınabilir olanlarını yeniden görmelerini sağlama düşüncesine de hizmet etmektedir. Diğer yandan, çağdaş kent yöneticilerinin kentsel oyun alanlarını, çocuk park ve bahçelerini oluştururken, geleneksel çocuk oyunlarının oynanmasına imkan tanıyacak veya yeniden hatırlanmasını sağlayacak mekanlar yaratmalarına esin kaynağı olmak da bu çalışmanın hedefleri arasında yer almaktadır. Çağdaş kent, futbol, voleybol, basketbol, hentbol, golf, paten vb. oyunlar için alan açarken, örneğin çelik çomak oynamak ve topa çevirmek için hiçbir mekan yaratmamıştır. Bunun sonucu olarak, geleneksel çocuk oyunlarının çağdaş kente taşınmaması gibi bir yaklaşım doğmuş ve bu oyunların, “kırsal bölge oyunları” olduğu ve çağdaş yaşamın içinde yer alamayacağı duygusu yaygınlaşmaktadır. Çağdaş kent kültürünün, aslında çoğu geleneksel kentin bir parçası olan bu oyun ve oyuncakları tanımaması, eğitim kurumlarından medyaya ve oyuncak sanayine kadar bütün örgün veya yaygın eğitime üretim ve tüketim alanlarında kullanılabilen büyük bir zenginliğin unutulmasına neden olmaktadır. Örneğin, eğitim kurumları bu oyunları yaygın eğitimin bir parçası olarak öğretmemekte, geleneksel hayatı canlandıran televizyon dizilerinde bile çocukların büyükler gibi davranmaları sağlanmakta, onları geleneksel oyun alanlarında gösteren çekimler yapılamamaktadır.

Kültür turizmi açısından konuya bakıldığında ise, gerek küçükler gerekse büyükler için, turizm bölgelerinde ve otelerde planlanan oyun animasyonlarında geleneksel Türk çocuk oyunları esin kaynağı olamamaktadır. Bu animasyonlarda genellikle kültür turizmi alanında ilerlemiş ülkelerin yarattığı tasarımlar yer almaktadır. Bu, Türkiye’nin dünyanın dört bir yandan gelen konuklarına kendi kültürünü sunmaması şeklinde bir kültür turizmi sorunu olduğu kadar, kendi toprakları üzerindeki somut olmayan kültürel mirası dünya mirası olarak kabul ederek yaşatılması yönündeki çabalara katkı sağlamadığı için, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesine de aykırı bir tutum sergilemiş olmaktadır.

Diğer yandan, dünyada son yıllarda gündeme gelen “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Müzelenmesi” sorunu, çocuk oyun ve oyuncaklarının nasıl müzelenmesi gerektiğini de içermektedir. Yakın gelecekte Türkiye müzelerinde böyle bir alanın doğması kaçınılmazdır. Elitizdeki çalışma, bu alandaki gereksinimlere de cevap vermeye amaçlamaktadır. Bu kitapta oyunlar derlenirken, oyunların oynanış biçimleri, aşamaları, oyuncakları, oyuncakların yapımı aşamaları ayrıntılı olarak belgelenmiş ve görselleştirilmiştir. Bu belge ve oyuncaklar, Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi “Çocuk Oyun ve Oyuncakları” bölümünde sergilenmektedir. Bu kitapla birlikte, Gazi Üniversitesi’nde yaratılan bir sergileme modeliyle, geleneksel çocuk oyunlarının yaşama alanlarından biri olan müze de devreye sokulmuş olmaktadır. Bunun ise, geleneksel çocuk oyunlarının gelecek kuşaklara aktarılması yönünde ne denli önemli olduğunu müzelerin kültür aktarımındaki işlevini bilenler değerlendireceklerdir.

Bütün bu yaptıklarımız, lisans öğrencilerimin özverili derlemeleriyle mümkün olmuştur. Bu derlemelerin bilimsel bir yayının parçası olabilmesi için harcanan mesaide Türk Halkbilimi Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Petek Ersoy’un “yayına hazırlayan” olarak katkısı büyük olmuştur. Bilimsel çalışmalara karşı sorumluluk bilinci yüksek bu üretken ve çalışkan öğrencilerime teşekkür borçluyum.

Bu çalışma Gazi Üniversitesi çatısı altında Gazi Üniversitesinin imkanlarıyla yapılmıştır. Somut Olmayan Kültürel Miras çalışmalarına sağladığı katkı için Gazi Üniversitesi-ne Rektör Prof. Dr. Sayın Kadri Yamaç’ın şahsında teşekkür borçlu olduğumu belirtmek isterim.

Prof. Dr. Öcal OĞUZ
Gazi 2005

OYUNCAKLARA GÖRE TASNİF

AŞIKLA OYNANAN OYUNLAR:

Akkoç-Karakoç (Konya).....	9
Aşık Oyunu 1 (Erzurum).....	10
Aşık Oyunu 2 (Erzurum).....	11
Aşık Oyunu (Gaziantep).....	12
Aşık Oyunu (Sivas).....	13
Cız/ Üç-Beş-On (Kars).....	15
Gıynız Oyunu (Ankara/Yenimahalle-Memlik köyü).....	16
Hodak Oyunu (Çorum).....	17
Sütlü Kemik (Ankara/Bâlâ).....	18
Sütlü Kemik (Kırşehir).....	19
Tumba (Ceviz) Oyunu.....	20
Yedi Kale (Erzurum).....	21

BEZ BEBEKLE OYNANAN OYUNLAR:

Eşlerim Beş (Gaziantep).....	22
Evcilik Oyunu (Eskişehir).....	23
Karaçör (Gaziantep/Karkamış).....	25

BONCUK, DÜĞME VE MAKARAYLA OYNANAN OYUNLAR:

Peçiç (Petiç) (Kahramanmaraş).....	27
------------------------------------	----

ÇEMBERLE OYNANAN OYUNLAR:

Çember Oyunu (Kırşehir).....	28
Çemberbaz (Samsun, Sinop).....	29
Halka Oyunu (Antalya/Elmalı).....	31
Uçan Halka (Ankara).....	32

ÇOMAK (TAHTA, SOPA, DEĞNEK) İLE OYNANAN OYUNLAR:

Altın Top (Adana/Seyhan).....	33
Basmık Oyunu (Ankara/Etimesgut-Yaprak köyü).....	34
Çelik Çomak Oyunu (Eskişehir).....	35
Çelmecek (Çanakkale).....	36
Çot (Yozgat).....	37
Çukur Kapmaca (Konya).....	38
Dana (Çankırı).....	39
Değnek Kıрма (Aksaray).....	40
Dingilim (Afyon/Dinar).....	41
Ebe Koşturmaca (Ankara).....	42
Eğir Oyunu (Koca) (Isparta/Uluborlu).....	43

Fidefter (Trabzon).....	44
Gıç Gıç Oyunu (Osmaniye).....	45
Gocoy Oyunu (Artvin).....	46
Godal Oyunu (Godalı) (Ordu/Ünye).....	47
Gömme Çelik (Mersin/Silifke).....	48
Hot Oyunu (Bolu).....	50
Kızıl Elma (Adana).....	52
Kobalak (Çanakkale).....	53
Kov Oyunu (Sivas).....	54
Kuç Oyunu (Siirt).....	56
Madiga (Trabzon).....	57
Met (Kastamonu).....	58
Nallı Oyunu (Çankırı).....	59
Sekme Oyunu (Afyon).....	60
Tahta Basmaca (Ankara/Beypazarı).....	61
Tika Oyunu (Adapazarı/Çaybaşı-Yeniköy beldesi).....	63
Yer Kazmaca (Isparta).....	64
Yıldız Kaydı (Karaman).....	65
Yuvarlak Kazmaca (Bayburt).....	66

DEMİR ÇUBUKLA OYNANAN OYUNLAR:

Çıngırdak Oyunu (Muğla).....	67
------------------------------	----

TAHTA ÇUBUKLA OYNANAN OYUNLAR:

Çubuk Oyunu (Bingöl).....	68
Çubuk Oyunu (Bolu/Gerede).....	69
Kanatlı Ceviz (Ankara).....	71

KAPAKLA OYNANAN OYUNLAR:

İlik Oyunu (Amasya).....	73
Tel Araba Oyunu (Kahramanmaraş/Nurhalı ilçesi-Zillihan köyü).....	74

KAYIŞLA OYNANAN OYUNLAR:

Kayış Kızdı (Kemer Saklambacı) (Kayseri).....	76
---	----

KILIK DEĞİŞTİRİLEREK OYNANAN OYUNLAR:

Ebe Beni Kurda Verme (Gaziantep).....	77
Kız Kaçırma Oyunu (Hatay/İskenderun).....	78
Yağmur Geline (Kayseri/Mimar Sinan kasabası).....	80

KİBRİT ÇÖPÜYLE OYNANAN OYUNLAR:

Beş Atış (Ankara).....	82
Çöp Çekmece (Ankara).....	83

KÜÇÜK KARE TAHTALARLA OYNANAN OYUNLAR:	
Dombit Oyunu (Sakarya/Kocaeli)	85
Himbil (Kocaeli, Bursa)	86
MENDİLLE OYNANAN OYUNLAR:	
Şeker Bulmaca (Balıkesir)	87
Yağ Satarım Bal Satarım (Yozgat).....	89
OK VE YAYLA OYNANAN OYUNLAR:	
Ok Yay Oyunu (Aksaray)	90
Zembildek (Bolu)	91
SALINCAKLA OYNANAN OYUNLAR:	
Gacırdaklı Salıncak (Ankara)	92
SAPANLA OYNANAN OYUNLAR:	
Çotra (Zonguldak)	93
Sapankaya Oyunu (Bolu/Düzce)	94
SUNTANIN ÜZERİNE ÇİVİ ÇAKILARAK OYNANAN OYUNLAR:	
Tık Tık (İzmir)	95
Tik Tak Oyunu (Samsun).....	97
TAHTADAN YAPILAN BÜYÜK OYUNCAKLAR:	
Ayakkabı Saklama Oyunu (Çorum/Osmancık)	98
Cüz Oyunu (Ardahan)	100
Çiz Oyunu (Ardahan)	101
Kabak Arabası (Kayseri)	102
Kağrı Oyunu (Çorum)	103
Kayık Oyunu (Çorum)	104
Kızak (Yozgat/Sorgun-Tulum köyü).....	105
Talaha (Çorum)	106
Tornet (Bilyeli Araba) (Trakya).....	107
Tornet (Üç Tekerlekli “Bilye” Oyunu) (Antalya/Kumluca-Hacıveliler köyü)	108
Tornet Oyunu (Zonguldak).....	109
TAHTADAN YAPILAN TOPLA OYNANAN OYUNLAR:	
Miyabir (Rize)	111
TAŞ FIRLATAN OYUNCAKLARLA OYNANAN OYUNLAR:	
Pat Pat Oyunu (Hatay/Antakya-Narlıca köyü)	112
TAŞLA OYNANAN OYUNLAR:	
Gülle Oyunu (Şanlıurfa).....	114

Hane Oyunu (Zonguldak/Karabük)	115
Kale Devirme (Adana-İç Anadolu)	116

TOKMAKLA OYNANAN OYUNLAR

Tokmak Oyunu (Erzurum)	117
------------------------------	-----

TOP VE ÇOMAKLA OYNANAN OYUNLAR:

Çelme Topu Oyunu	118
Domuz Çukuruna Top Sokmaca (Sivas)	119
Eğir (Kayseri)	120
Hamam Kubbe (Isparta)	122
Holi Oyunu (Ankara)	123
Holi Oyunu (Sivas)	124
Hostik (Sinop)	125
Korkoşi (Rize)	126
Köylen (Kastamonu).....	127

TOPAÇLA OYNANAN OYUNLAR:

Dememe (Kırşehir)	128
Firle Oyunu (Antalya/Manavgat)	129
Kantr (Fır Fır) (Kırşehir)	130
Topaç Çevirme (Bilecik /Pazaryeri).....	131
Topaç Çevirme (Yozgat/Saraykent)	132
Topaç Çevirmece (Gaziantep)	133
Topaç Oyunu (Tokat)	134

TOPLA OYNANAN OYUNLAR:

a. El yapımı olanlar:

Cicili Tavuk (Bartın)	135
Gerehli (Kayseri)	136
Katırkazığı (Tokat/Zile).....	137
Toplu Sinsin (Nevşehir)	138
Yedi Kule (Hatay)	139

b. Plastik olanlar:

Sıçratan Top (Konya)	140
----------------------------	-----

TOPRAKLA OYNANAN OYUNLAR:

Harmanbiş (Konya)	141
-------------------------	-----

YUMURTAYLA OYNANAN OYUNLAR:

Yumurta Tokuşturmaca (Siirt)	142
------------------------------------	-----

Dizin	143
-------------	-----

Fotoğraflar	145
-------------------	-----

AKKOÇ-KARAKOÇ OYUNU (Konya)

Derleyen: Harun Reşit ÇAKALTARLA

Derleme tarihi: 19.12.2004

Kaynak kişi: Ramazan ÇAKALTARLA

Oyunun mekânı: Mera gibi otun, taşın bol olduğu geniş alanlar.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Herhangi bir küçükbaş hayvanın dizkapağı kemiği.

Oyuncağın hazırlanışı: Herhangi bir küçükbaş hayvanın dizkapağı kemiği alınır ve mümkün olduğunca küçük hale getirilir. Oyun, bu oyuncağın uzağa atılıp bulunması şeklinde oynandığından, kemiğin ufak olması gerekmektedir.

Oyuncuların cinsiyeti: Oyun, daha çok gece oynandığından, sadece erkekler tarafından oynanır.

Akkoç-Karakoç oyunu, 6 ya da 8 kişinin iki gruba ayrılmasıyla başlar. Sayışmaca ya da kura çekme şeklinde gruplara ayrılır. Bir grup Akkoç, diğer grup da Karakoç olur. Ardından yazı tura atılır, turayı alan grup ebe olur. Bir çizgi çizilir ve oyun alanı arkada kalacak şekilde oyuncular çizgiye sıralanırlar. Ebe olan grubun lideri, kemiği alır ve arkaya doğru fırlatır. Bu arada diğer oyuncular elleriyle gözlerinin yan kısımlarını kapatırlar. (F: 1) Kemiğin bir yerde durduğundan emin olduğunda, oyuncular kemiği aramaya başlarlar. Kemiği bulan grup örneğin Akkoç grubu ise "Akkoç Karakoç'a binsin." diye bağırarak kaleye doğru kaçmaya başlayan Karakoç grubu elemanlarını yakalamaya çalışır. Akkoç grubundan olanlar da, Karakoç grubundan olanları yakaladıkları yerde (F:2) sırtlarına binerek kendilerini kaleye kadar taşıtırlar. Kaçıp kaleye kadar gelen her Karakoç grubu elemanı kurtulur.

Oyun, puanlama ya da saat tutma şeklinde sona erer. Oyunun sonunda yenen taraf, yenilen tarafa önceden anlaşıldığı şekilde fındık, fıstık veya bir tepsi baklava aldırarak cezasını ödetir.

AŞIK OYUNU (Erzurum)

Derleyen: Selin KOLÇAK

Derleme tarihi: 20.12.2004

Kaynak kişi: Savaş KÖSEOĞLU

Oyunun mekânı: Düz bir zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Aşık kemiği.

Oyuncağın hazırlanışı: Koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanların diz kapağındaki aşık kemiği çıkarılır ve haşlanır. Ardından bu birkaç aşık kemiğinden iri olan bir tanesinin üst tarafı delinip içine kurşun dökülür. Oyuncak ağır olsun diye de bakır telle sarılır ve bu aşık kemiğine "eneke" denir. Her oyuncu, kendisine ait enekesiyle aşık kemiklerini vurur.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2, en fazla 6 kişiyle oynanan Aşık oyununda öncelikle aşıklar 1,5-2 mt'lik bir mesafeye konur. Oyunda amaç, aşıkların herhangi birini devirmektir. Oyuna, "Birinciyim" diyen başlar. Devirdiği her aşığı alma hakkına sahip olan oyuncu, deviremediği takdirde sırayı diğer oyuncuya kaptırır. Oyun böyle devam eder ve aşıkların hepsini ilk kim toplarsa oyunda kazanan o olur. Kaybeden oyuncunun cezası, rakip/rakiplerine kaptırdığı aşık kemikleridir.

Sahip olduğu tüm aşıkları kaybeden oyuncu, bazen de enekesine karşılık oynayabilir. Bu istekte bulunan oyuncunun enekesi diğer oyuncular tarafından beğenilen bir enekese, onun uğruna da oyun devam ettirilebilir.

AŞIK OYUNU 2 (Erzurum)

Derleyen: Tuğba KEPENEKLİ

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Mustafa GÖKKAYA

Oyunun mekânı: Düz bir zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Ağabeylerinden.

Oyuncak: Aşık kemiği.

Oyuncağın hazırlanışı: Koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanların diz kapağında aşık kemiği çıkarılır ve haşlanır. Ardından kemikte çukurun olduğu taraf, uca doğru bakır tel sarılarak bir denge unsuru oluşturulur. Böylece oluşturulan aşığa hem estetik bir görünüm kazandırılır, hem de karlı zeminde kayması önlenmiş olur.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Aşık oyunu en az 4 kişi ile oynanır. Öncelikle tüm oyuncular aşıklarını havaya atar ve üste gelen şekle göre oyunun başı seçilir. Kime “mi-re” (F:3) (aşığın çukurlu yan tarafı) gelirse oyuna ilk o başlar. (F:4) “Şek” (aşığın düz olan diğer yan tarafı) atan oyuncu ikinci, “tög” (aşığın ortası bombeli olan tarafı) atan oyuncu üçüncü, “çiğ” (aşığın orta bombeli olan kısmının arka tarafı) atan oyuncuya dördüncü olur. Ardından aşıklar düz bir zemine dizilir. Bir adım kadar geriden atış yapılır. Bu sırayla yapılan atışlar sonunda kim aşıkları vuruyorsa, o vurduğu aşıkları kazanır. Bu yerdeki aşıklardan herhangi birisi bulunduğu aşık birikintisinden bir karış gibi bir mesafeye kadar dağılma göstermiş ise o, aşık atan kişi tarafından kazanılmış demektir. Eğer bu dağılan aşıklardan birisi bu mesafeye ulaşmamışsa, atan oyuncu sırasını kaybeder ve sıra iki numaralı “çiğ” atan oyuncuya veya ondan sonra hangi numaralı oyuncu geliyorsa gelir. Oyun bu şekilde yerdeki aşıklar bitene kadar devam eder.

AŞIK OYUNU (Gaziantep)

Derleyen: Ayşe ÇALIŞKAN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Recep MAZIOĞLU

Oyunun mekânı: Düz bir zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Aşık kemiği.

Oyuncağın hazırlanışı: Koyun, keçi gibi hayvanların diz kapağında aşık kemiği çıkarılarak haşlanır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2 kişiyle oynanan Aşık Oyunu, isteğe göre daha fazla kişiyle de oynanabilir. Oyuna başlamadan önce iç içe iki daire çizilir ve oyuncular aşıklarını içteki daireye diker. Ardından oyuna kimin başlayacağına karar vermek için yazı tura atılır ve bilen oyuncu, oyunda ilk atışı yapmaya hak kazanır. Oyuncunun atış yaptığı yer, daireye belli bir mesafe uzaklığındaki çizgidir. Oyuncu, yaptığı atışla dairenin içindeki aşıklardan en az birini daire dışına çıkarmalıdır. Aşıkları vursa dahi eğer aşıklar dairenin dışına çıkmazsa oyun sırası rakip oyuncuya geçer. Rakip oyuncu da bu avantajdan istifade ederek oyuna istediği yerden başlar. Rakip oyuncu eğer vurduğu aşıkları dairenin dışına çıkarabilirse, oyunu kazanmış olur. Ayrıca dışarı çıkardığı aşıklar da ona ait duruma gelir.

AŞIK OYUNU (Sivas)

Derleyen: Elif TÜRKER

Derleme tarihi: 25.12.2004

Kaynak kişi: Ertuğrul GÖRÜŞÜK

Oyunun mekânı: Düz bir zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından, büyüklerinden.

Oyuncak: Aşık kemiği.

Oyuncağın hazırlanışı: Koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanların diz kapağım-daki aşık kemiği çıkarılır ve haşlanır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Sivas'ta aşıkla oynanan dört tür oyun vardır:

1. Kovalamaç oyunu:

2 oyuncu ve her oyuncuya ait tek aşıkla oynanır. Oyunculardan biri aşığı istediği yere koyar ya da atar. Buna "uçmak" denir. Diğer oyuncu da yere konulan aşığı kendi bulunduğu yerden vurmaya çalışır.

2. Çember oyunu:

Fazla büyük ve küçük olmayan bir daire çizilerek bu dairenin ortasından bir çizgi çekilir. Oyuncu sayısı ve oyun şekline göre çift veya tek aşık konur. Daha sonra dairenin ilerisine bir çizgi daha çekilerek bu çizgiye göre her oyuncu uçar. İlk oyuncu, aşığını uçurabileceği gibi, dairenin dışında istediği yere de koyabilir. Daha sonra oynayanlar da ilk oyuncunun aşığını baz alarak kendi aşıklarını yerleştirirler. Daireye en uzak olan oyuncu ilk olarak başlar. Atışını yaptıktan sonra çemberin dışına aşık çıkarabilirse çıkardığı aşığı alır ve dairenin kıyısından diğer aşıkları vurmaya çalışır. Diğer oyuncular, bu durumda aşıklarını buldukları yerden değil, çemberin kıyısından atarlar. Eğer atış yapan oyuncu çemberin dışına aşık çıkaramazsa, sıra ikinci oyuncuya geçer. Bu oyunda önemli olan enekenin büyüklüğüdür; çünkü sert ve hızlı vurmak gerekir. İlk atarken eneke iki parmak arasında yassı olarak tutulur, çemberin kıyısına gelindiğinde ise, üç parmak arasında döndürülerek atılır.

3. Dizme oyunu:

Oyuna başlamadan önce oyuncu sayısı belirlenir ve herkes iki veya üç tane aşık koyar. (F:5 ve 6) Bu oyunda da ilk oynayan, enekesini götürüp istediği yere koyar. İlk oyuncu isabetli atmadığı takdirde sıra diğer oyunculara geçer. Eğer isabetli attıysa ve enekesi "talar" (aşığın düz olan kenarı) geldiyse tüm aşıkları alır. Eğer eneksi "kazak" (aşığın hafif çukur olan kenarı) geldiyse, aşıklardan hiçbirini alamaz ve sıra diğer oyuncuya geçer. Oyuncunun enekesi, "tok" (aşığın çukur olan yüzünün karşı tarafı) geldiyse ve vurdukları arasında da tok gelen varsa, oyuna kattığı aşıktan fazlasını almamak şartıyla kazanır. Daha sonra kazandığı aşıkları elinde toplar, beş taş oynar gibi havaya atar. Yine enekesi "talar" gelirse, hepsini alır, "kazak"sa hiçbirini alamaz. Eğer aşık "tok" veya "çık" şeklinde düşerse, oyuna kattığı aşık sayısınca tok veya çık gelenleri alır.

4. Çıkbirler oyunu:

Bu oyunda aşık sayısı sabittir. Beş veya altı aşıkla oynanır. Bu oyunda önemli olan nokta, "talar" ve "tok" atabilmektir. "Talar" veya "tok" atabilen oyuncu aşıkların hepsini alır. "Kazak" veya "çık" atan oyuncu hiçbirini alamaz ve sırasını kaybeder. Bu oyun, bazen parayla da oynanır.

CIZ/ÜÇ-BEŞ-ON (Kars)

Derleyen: Murat BÖLGİLİ

Derleme tarihi: 28.12.2004

Kaynak kişi: Cihangir BÖLGİLİ

Oyunun mekânı: Toprak zeminli bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncağı: Her oyuncuya ait aşık kemiği.

Oyuncağın hazırlanışı: Her oyuncuya ait aşık kemiği farklı renklere boyanmalıdır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2 kişiyle oynanan cız/üç-beş-on oyununa başlamadan önce, karşılıklı ve aralarında en az beş adım olacak şekilde iki çizgi çizilir. Bütün oyuncular bir çizgide toplanır. Sırayla, ellerindeki daha ağır ve “enek” denen aşığ karşı çizgiye atarlar. Tüm atışlar yapıldıktan sonra çizgiye en yakın olan aşığın sahibi birinci olur; bu sıralama takip edilir. Oyuncu sıralaması yapıldıktan sonra iki çizgiden birine oyuncular sırayla aşıklarını dizerler. Dizilecek aşık sayısı oyunculara bağlıdır. Ortak bir sayı seçilir ve her oyuncu o sayı kadar aşık dizer. Oyuncular karşı çizgiye geçer ve sıralamada sonuncu olan oyuncu dizilen aşığın başını belirler. Birinci olan ona “Baş ne taraf?” diye bir soru sorar. Buna karşılık olarak da sonuncu olan kişi “sağ” veya “sol” diyerek aşıkların başını belirler. Bu oyunda ana hedef başı vurmaktır. Baş vuran oyuncu bütün aşıkları alır. Eğer oyuncu başı değil de başka bir aşığ vurursa ve o aşık ile kendi aşığ olan “enek” i çizgi dışına çıkartırsa, o çıkarılan aşıktan itibaren başın zıt tarafındaki bütün aşıkları alır. Kalan aşıklar tekrar dizilir ve sıradaki kişiyle atışa devam edilir. Son atıcı da atışını yaptıktan sonra hâlâ yerde aşık varsa, oyuncular atış sonrasındaki “enek”lerinin konumunu bozmayarak tekrar ters taraftan atış yaparlar ve bu yerdeki aşıklar bitene kadar oyun devam eder. Oyunun sonunda ceza yoktur.

Oyunun asıl adı “cız” olmasına rağmen, günümüzde eski terimlerin kullanımının azalması sebebiyle aşık kemiğinin her yüzüne ismini veren terimler yerini daha basit olan “üç-beş-on” sayılara bırakmıştır. Aşığın daha enli olan iki yüzüne “üç”, dar ve düzce olan diğer iki yüzüne “beş” ve kenarsız düz olan karşı tarafına ise “on” denir. Fakat yaşlı insanlar bu oyuna halâ “cız” demektedirler.

GIYNIZ OYUNU (Ankara/Yenimahalle-Memlik köyü)

Derleyen: Fuat YERLİTAŞ

Derleme tarihi: 19.12.2004

Kaynak kişi: Hacer YERLİTAŞ, Selahattin YERLİTAŞ

Oyunun mekânı: Oyun alanına “emme” denir. Hafif eğimli, kare şeklindeki emmenin boyutları 10 mt’ye 10 mt’dir.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncağı: Her oyuncuya ait çok uzun ve kalın olmayan birer değnek. “Gıynız” adı verilen kemik. (Kemik yerine konserve kutusu da kullanılabilir.)

Oyuncağın malzemesi: Çok uzun ve kalın olmayan değnek, Karaağaç’tan elde edilir.

Oyuncağın hazırlanışı: Çok uzun ve kalın olmayan değnek, 3 mt. çapında, 1 mt. boyunda olmalıdır.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, 10-20 yaşlarındaki kız ve erkekler beraber oynar.

En az 4-5 kişiyle oynanan Gıynız oyununa başlamadan önce ebe (güdekçi) seçilir. Bu seçim, üç şekilde yapılabilir:

1. Kura çekme

2. Sayışma

3. Herhangi bir yere çizgi çizilir. Oyuncular sırayla değneklerini atarlar. Çizgiye en uzak atan oyuncu, ebe olur.

Öncelikle gıynız, emmenin ortasına dikilir. Oyunda amaç, gıynızı değnekle vurarak uzaklaştırmaktır. Ardından oyun başlar ve oyuncular, emmenin dışından değnekleriyle gıynıza atış yaparlar. Gıynız, emmeden dışarı çıktığı takdirde, güdekçi hemen onu oyun alanının içine geri getirir. Bu arada da diğer oyuncular, değneklerini almak için emmenin içine girerler. Eğer güdekçi, gıynızı yerine koyar ve emmenin dışına çıkamamış herhangi bir oyuncuya değerse, yeni ebe o oyuncu olur.

Oyunun sonunda herhangi bir ceza yoktur.

HODAK OYUNU (Çorum)

Derleyen: Gökçe ÖZARSLAN

Derleme tarihi: 25.12.2004

Kaynak kişi: Abdullah ÖZARSLAN

Oyunun mekânı: Köy meydanı, okul bahçesi, vb.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden, arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait birer tahta sopa.

“Hodak” denilen büyükbaş hayvanların arka ayaklarından elde edilen aşık kemiği.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 3 oyuncu ile oynanan Hodak oyununda ilk olarak ebe seçilir. Ebe seçiminde, üç çocuk arasından “seçici” seçilir ve yaşça en büyük olan oyuncu seçici olur. Ardından seçici, tüm oyuncuların değneklerini eline alarak başına kadar yükseltir (F:7) ve arkasından atarak geri geri yürümeye başlar. İlk önce kimin değneğine değerse, o ebe olur ve oyun başlar.

Ebenin görevi, değnek ile iterek hodağı çukur içerisine girmesini sağlamaktır. Diğer oyuncular da ebenin bu isteğini engellemek için hodağı sağa sola kaydırırlar. (F:8) Ebe, hodağı çukura sokarsa veya hodak hareket halindeyken bir oyuncuya değneği ile dokunabilirse, ebe olmaktadır kurtulur.

Ebenin dokunduğu oyuncu, ebe olur. Ebe hodağı çukura soktuğu zaman da, ebe seçimi tekrar edilir ve oyun böylece devam eder.

SÜTLÜ KEMİK (Ankara/Bâlâ)

Derleyen: Özlem GÜLER

Derleme tarihi: 19.12.2004

Kaynak kişi: Havva GÜLER, Dudu GÜLER, Nurten GÜLER

Oyunun mekânı: Geniş, düz, ağaçsız alanlar, harman yeri.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Aşık kemiği.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 6 kişiyle oynanan Sütlü Kemik oyununa başlamadan önce yaşça en büyük olan iki oyuncudan ebe başı seçilir. Ardından, seçilen ebe başları adımlaşarak şu tekerlemeyi söylerler:

Aldım, verdim

Ben seni yendim

Sarı kızın saçını

Yolmaya geldim

Bir kova suyunu

Dökmeye geldim

Tekerlemeyi söylemekte olan ebe başı, diğerinin ayağına basacak kadar yaklaştığında ilk oyuncuyu seçme hakkını kazanır. Bu şekilde iki gruba ayrılır. Ardından, küçük ve düz bir taş bulunur ve bir tarafına tükürülerek havaya fırlatılır. ‘Yaşa kurban keserim / Kuruya kurban keserim’ deyişleriyle taşın yere düşmesini beklenir. Taşın hangi yüzü üste geldiye o grup oyuna öncelikle başlama hakkını elde eder. Oyuna ilk başlayan grubun ebe başı, kemiği eline alır ve taşlardan yapılan kalenin başına geçer. Diğer oyuncular da arkalarını döner. Ebe, elindeki kemiği ‘Sütlü Kemik’ diye bağırarak atabileceği en uzak mesafeye fırlatır. Oyuncuların hepsi birden ay ışığında parlayan kemiği aramak için koşarlar. Kemiği bulan oyuncu, diğer oyunculara bunu belli etmeden kaleye ulaşmaya çalışır. Eğer kemiği bulduğunu diğer oyunculara fark ettirir yahut oyuncular durumu anarlarsa kemiği bulanın elinden almaya çabalarlar. Kemik aranırken tüm oyuncular birbirlerini kemiği bulduklarına dair kandırmaya uğraşırlar. Kemiği kaleye ilk getiren taraf oyunu kazanmış olur. Oyun, bu işlemin birkaç kez tekrarlanmasıyla oynanır. Kemiği kaleye en fazla getiren taraf oyunun galibi olur.

Oyunun sonunda yenilen taraf, yenenleri sırtında taşımak suretiyle cezalandırılır. Buna da “çüş bindirim” denir.

SÜTLÜ KEMİK (Kırşehir)

Derleyen: Yasin DEMİRTAŞ

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Ayten DEMİRTAŞ

Oyunun mekânı: Asfalt olmayan çimlik veya toprak (açık) bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Bir adet kemik parçası.

Bir adet büyük boyda ebe taşı. Her oyuncuya ait birer mele taşı. (6 tane)

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 6 kişiyle oynanan Sütlü Kemik oyunu gece oynanmaktadır. Oyuna başlamadan önce sayışma yapılarak iki gruba ayrılır. Daha sonra düz bir çizgi çizilerek bu çizginin ortasına ebe taşı konur. Ebe, bu taşın üzerinde durur. Bu büyük taşın iki kenarına da üçer adet mele taşı konduktan sonra oyuncular, gruplara ayrıldıkları şekilde mele taşlarının önüne dizilirler ve ayaklarından birini mele taşlarının üzerine koyarlar. İki grup arasında sayışma yapılarak bir kişi ebe seçilir. Ebenin yönü alana, oyuncuların yönü ise ebeye dönük olur ve tüm oyuncular gözlerini kapatırlar. Ebenin elindeki kemiği oyuncuların arkasına fırlatmasıyla oyun başlar. Kemik düştükten sonra herkes gözünü açar ve tüm oyuncular kemiği aramaya başlarlar. Kemiği bulan oyuncu, "Sütlü kemik gidiyor." der ve koşarak ebe taşına yönelir. Amacı, bulduğu kemiği ebe taşına vurmaktır. Bu arada diğer grup oyuncuları, kemiği bulan kişinin elinden kemiği almaya çalışır. Bulan kişi kemiği vermemek için uğraşır. Oyuncu, eğer kendinin kemiği ebe taşına ulaştıramayacağına kanaat getirirse, kemiği kendi grup arkadaşlarından birine atar. Eğer kemik, aynı grubun herhangi bir elemanı tarafından ebe taşına vurdurulabilirse, kazanan grup o olur ve diğer gruptan bir oyuncu eksilir. Hangi grup ilk olarak tek oyuncudan ibaret kalırsa, yenilmiş sayılır.

TUMBA (CEVİZ) OYUNU

Derleyen: Cem YILDIRIM

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Zeynel ABİDİN

Oyunun mekânı: Düz, açık bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait içi kurşunla doldurulmuş birer ceviz.

Her oyuncuya ait normal birer ceviz.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2 kişiyle oynanan Tumba (Ceviz) oyunu, daha fazla kişiyle de oynanabilir. Oyuna başlamadan önce çizgi çizilir ve oyuncular bu çizginin üzerinde durarak içi kurşunla doldurulmuş cevizleriyle atış yaparlar. Kimin cevizi daha uzağa giderse, oyunun "baş belirleyici"si olur. Oyunun kaç cevizle oynanacağı konusunda oyuncular kendi aralarında anlaşdıktan sonra cevizlerini yan yana dizerler. Ardından baş belirleyici, oyuna sağ taraftan mı, yoksa sol taraftan mı başlanılacağına karar verir ve oyun başlar. Oyuna hangi taraftan başlanılacaksa, o tarafta bulunan ilk cevize "Baş Ceviz", onun yanındaki cevize de "Baş Altı" denir. Oyunda önemli olan nokta, cevizleri sürmeden atarak bu iki önemli cevizi vurabilmektir. Hangi oyuncu bu cevizleri vurursa, tüm cevizleri alarak oyunun galibi olur. Eğer oyuncular bu iki öncelikli ceviz yerine diğer cevizleri vurursa, o zaman vurdukları cevizden sonraki tüm cevizleri alırlar.

YEDİ KALE (Erzurum)

Derleyen: Zeliha AYDIN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Ayten ALAY

Oyunun mekânı: Açık alanlar.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Yedi adet aşık kemiği.

Bezden ya da yünden yapılmış top.

Oyuncağın hazırlanışı: Eskimiş bezler bir bezin içine sıkıştırılarak doldurulur, top biçimi verildikten sonra bezin ağzı dikilir. Yünden yapılan top ise tımar edilen hayvanların tüyünden yapılır.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynar.

En az 6 oyuncuyla oynanan Yedi Kale oyununa başlamadan önce, iki gruba ayrılır ve sayışma yapılır. Sayışırken söylenen tekerleme şudur: “ Çık mık , nerden geldin , oradan çık!”. Oyuna başlamak için sayışma yapılmazsa, kura çekilir.

Gruplar belirlendikten sonra oyuna kimin başlayacağına karar vermek için yaş / kuru ya da kağıtlara boş / dolu yazarak kağıtlardan biri seçilir. Aşıkların yanında kalan grup oyuncuları , yedi tane aşığı üst üste dizerler. Ardından, aşıklardan başlayarak yedi adım sayarlar ve bir çizgi çizerler. (F:9) Burası topun atılacağı kaledir. Topu atacak olan grubun oyuncuları sırayla topu atarak aşıkları yıkmaya çalışırlar. (F:10) Aşıklar yıkılınca (F:11) atıcı olan grubun oyuncuları hem vurulmamaya hem de yıktıkları aşıkları dizmeye çalışırlar. Vurulan oyuncu oyun dışı kalır; ancak en son oyuncu vuruluncaya kadar aşıklar dizilmiş olursa vurulan oyuncular tekrar oyuna dahil olurlar ve yeniden topu atarak aşıkları yıkmaya çalışırlar. Aşıkların yanında bekleyen grup yıkılan aşıkları dizdirmeden karşı grubun oyuncularının tamamını vurursa gruplar yer değiştirir ve oyun devam eder.

Kazanan grubun ödüllendirilmesi veya kaybeden gruba ceza verilmesi oyunculara bağlıdır. Oyunun başında ödül veya ceza verilmesine karar verilmişse sonuca göre uyulur.

EŞLERİM BEŞ (Gaziantep)

Derleyen: Yasemin AY

Derleme tarihi: 2004

Derleme yeri: Gaziantep

Kaynak kişi: Sabri AY

Oyunun mekânı: Herhangi bir yer.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Anne ve babasından.

Oyuncak: Bez bebek.

Oyuncağın malzemesi: Şile bezi, bürümcek bezi, pamuk, iki adet asma çubuğu ve ip.

Oyuncağın hazırlanışı: Asma çubukları ipe birbirine bağlanır. Daha sonra dikdörtgen biçiminde kesilmiş şile bezi çubuğa geçirilir. Çubuğa geçirilen şile bezinin kenarları iğne ve iplikle dikilir. Bürümcekten hazırlanan elbise çöp bebeğe giydirilir. Çöp bebeğin elbisesi iğne iplik yardımıyla belden büzülür ve hazırlanan önlüğün beline bağlanmasıyla bez bebek hazır hale gelir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 3 kişi ile oynanan Eşlerim Beş oyununda elinde bez bebeği tutan oyuncu, oyuncağı herhangi diğer bir oyuncuya atar ve bebeği alan oyuncuya bazı sorular sorarak cevaplar alır. Bu diyalog şu şekildedir:

- Bebeği atan oyuncu: Eşlerim Beş.
- Bebeği alan oyuncu: Lebbeş.
- Bebeği atan oyuncu: Evlerden.
- Bebeği alan oyuncu: Kimin evi?

Ardından bebeği atan oyuncu, alan oyuncuya sormayı düşündüğü aileyle ilgili ipuçları vermeye başlar. Sorusunu sorduğunda karşısındaki oyuncunun cevap verebilmesi için ona bir dakika süre tanır. Soru soran oyuncu, bu süre içerisinde sorusuna cevap alamazsa, sorusunu bu sefer diğer oyuncuya sorar. Eğer ikinci oyuncu soruyu bilirse, bilemeyen oyuncu, ağzına bez bebeği alarak bileni soruyu soran oyuncuya kadar sırtında götürür. (F:12)

Böylelikle soruya cevap veremeyen oyuncu, cezasını çekmiş olur.

EVCİLİK OYUNU (Eskişehir/Mihalıççık)

Derleyen: Burcu HASDEMİR

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Fahriye BAŞARSLAN

Oyunun mekânı: Ev.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait bez bebek.

Oyuncağın hazırlanışı: Bebeğin gövdesi olacak olan çatal bir dalın üzerine kolları için uzun ince bir çubuk bağlanır. (F:13) Yüzü için kurdele gibi şerit biçiminde bir bez dolanır. Bebeğin elbisesi olacak olan kumaş, ikiye katlanarak ortasından yuvarlak bir delik açılır ve başından geçirilir. Saç içinse siyah yün kullanılarak bebeğin başına dikilir. Ardından da yuvarlak kesilmiş bir kumaş ortadan ikiye katlanır ve başörtü olmak üzere bebeğin başına dikilir. Son olarak bebeğin yüzüne kalemlerle kaş, göz ve ağız çizilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Kız.

Evcilik oyunu belirli sayıda kızlardan oluşan bir grupla oynanır. Öncelikle kimin anne olacağını belirlemek için sayısmaca yapılır. Bu tekerleme şöyledir:

İğne battı
Canımı yaktı
Tombul kuş
Arabaya koş
Şingildaklı kuş

Oyun, komşu ziyaretine gidilmesiyle başlar. Tüm oyuncular otururlar ve kimisi bebeğine yemek yedirir, kimisi bebeğinin saçını tarar. Bir taraftan yiyecekler hazırlanır, bir başka oyuncu ise o sırada bebeğini oyalar, uyutmaya çalışır. (F:14) Yemeğin ardından kahveler içilir, sohbet edilir.

Bu oyunun ardından başka bir oyuna geçilir ve burada roller değişir. Önceki oyunda anne rolündeki kız, evin diğer küçük kızıdır. Bu sefer tüm oyuncular aynı evde yaşamaktadırlar. Bez bebek, en küçük kız rolündedir. Hepsini beraber dışarı gezmek için hazırlık aşamasındadırlar.

Gezmeden döndüğünde abla küçük kardeşinin saçını tarar, bez bebek ise uyutulur. (F:15)

Evcilik oyununda bez bebek zaman zaman yeni doğmuş bir bebek, bazen de gelin olur. Kına gecesinde gelinler kırmızı giydiklerinden, çocuklar bunu kırmızı bir baş örtüsüyle belli ederler. Bez bebeğin gelinlik giymiş hali ise beyaz bir kumaş ve bir parça kırmızı bir kurdeleyle sağlanır. Yeni doğmuş, kundaklanmış bebek ise göğsüne nazar boncuğu ya da altını çağrıştırmak için takılmış kırmızı kurdeleli bir şekilde gösterilir.

KARAÇÖR (Gaziantep/Karkamış)

Derleyen: Essin KAPLAN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Halime KAPLAN

Oyunun mekânı: Harman yerinde, yeşillik bahçelerde.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Dedelerinden, atalarından.

Oyuncak: Üç adet kukla.

Oyuncağın malzemesi: Bez, pamuk veya kumaş.

Oyuncağın hazırlanışı: Bez, pamuk veya kumaştan üç adet kukla yapılır.

Bunlardan biri erkek biçiminde, bıyıklı bir kukladır. Diğeri onun sevdiği kızdır ve sarı örgüllüdür. Bir diğeri kuklaysa, iki sevgilinin korkulu rüyası olan kızın annesidir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynamaktadırlar.

Oyuna başlamadan önce iki grup oluşturulur ve karşılıklı oturulur. Ardından kuklaları oynatması için “Karaçör” seçimi yapılır. Bu seçim; 4 şekilde yapılabilir.

1. Sayışmaca yoluyla:

Çıt pıt	Bir iki
Mavi boncuk	Kurnaz tilki
Arap kıızı	Fındık fıstık
Sen çık	Kadifeden yastık
	Açlık balçık
	Sen bu oyundan çık

2. Yazı tura atma yoluyla:

3. Yaş kuru yöntemi: Bir taşın bir tarafı ıslatılır, oyunculardan biri kuruyu, diğeri de yaşı seçer. Taş havaya atılır ve hangi taraf üste gelirse, onu tutan oyuncu Karaçör olur.

4. Anya-manya yöntemi: Karaçör olmaya üç aday kişi varsa, bunlar ellerini aynı anda ters yüz çevirir ve şu tekerlemeyi söylerler:

Anya manya şamponya
Üçümüzün arasında

Ortaya bir kişi uzanır ve üstüne siyah bir örtü örtülür. (F:16) Oyunun adının Karaçör olmasının nedeni de oyuncuya örtülen bu örtünün rengidir. Bir eline erkek kuklayı, diğeri eline de kız kuklayı alan Karaçör, iki dizinin arasına da kaynana olan kuklayı yerleştirir. Gruplardan biri kaynana tarafını, diğeri de sevgililerin tarafını tutar. Gruplar birbirlerine çeşitli sorular ve bilmeceler sorar.

Bunlara birkaç örnek verilecek olursa şöyledir:

Buradan vurdum kılıcı
Halep’ten çıktı ucu (Şimşek)

Bir tepside iki tavuk
Biri sıcak, biri soğuk (Güneş, ay)

Bir kalbur boncuğum var
Akşamdan atarım
Sabahtan toplarım (Yıldızlar)

Sorulan bilmeceleri kaynana tarafını tutan oyuncular bilirse, iki sevgiliyi yerde yatan kaynana ayırır. (F:17) Bunun üzerine sevgililer pusar. Soruları doğru cevaplayan taraf sevgililerin tarafı olursa, bu defa kaynana pusar ve sevgililer birbirine kavuşur. En çok hangi grup sorulara doğru cevap verirse oyunu kazanır ve dolayısıyla sevgililer ya kavuşur ya da kaynana galip gelir.

PEÇİÇ (PETİÇ) (Kahramanmaraş/Elbistan)

Derleyen: Ömer KUŞDERCİ

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Sevgi Hanım.

Oyunun mekânı: Düz bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Anneannesinden, annesinden.

Oyuncak: Altı adet peçiç boncuğu. (Zar yerine geçer.)

Dört adet makara.

Dört adet düğme.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynarlar.

Günümüzdeki Kızma Birader oyununa benzeyen bir oyun olan Peçiç (Petiç) oyunu, en fazla 4, en az 2 kişiyle oynanır. Her oyuncunun dört adet düğme ve makarası olur. Oyuna başlayabilmek için oyuncunun ya 12 ya da 25 atması gerekmektedir. Oyunda amaç, makaraları başlangıç noktasından başlayıp yine aynı noktaya gelinceye kadar zemin üzerinde dolandırmaktır. Zemin üzerindeki çaprazlara "bağ" adı verilir. Buralarda taş kırılmaz. Dört adet makarayı başlangıç noktasına en çabuk hangi oyuncu getirirse oyunu o kazanır.

Peçiç (Petiç) oyununda belli sayılar vardır. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

6 boncuğun 5'i kapalı, 1'i açık ise = 25

6 boncuğun 5'i açık, 1'i kapalı ise = 12

6 boncuğun 6'sı da kapalıysa = 10

6 boncuğun 6'sı da açıksa = 8

6 boncuğun 2'si açık, 3'ü kapalıysa = 4

6 boncuğun 3'ü açık, 3'ü kapalıysa = 3

6 boncuğun 2'si kapalı, 4'ü açıksa = 2

ÇEMBER OYUNU (Kırşehir)

Derleyen: Saliha ŞAL

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Hasan ŞAL

Oyunun mekânı: Köy, sokak.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Ağabeylerinden, arkadaşlarından.

Oyuncak: Çember ve bir adet demir sopa.

Oyuncağın hazırlanışı: 50-60 cm. boyundaki lama demir bükülerek çember haline getirilir ve kaynak yapılır. Çemberi oluşturmak için izlenecek ikinci bir yol ise, iki ucun birleştirilerek birbirine yapışacak kadar ısıtılması ve çeçiçle dövülmesidir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynarlar.

Çember oyunu, hem tek kişilik, hem de grupla oynanan bir oyundur. Sopa yardımıyla çemberi düşürmeden çevirme mantığına dayanan oyun, grup halinde oynandığında yarışma mesafesi 250-500 mt. olarak belirlenir. Bitiş noktasına en erken varan oyuncu birinci olur. Oyun tek kişilik oynandığında önemli olan nokta, çemberin en uzun sürede düşürülmeden çevrilmesidir.

ÇEMBERBAZ (Samsun, Sinop)

Derleyen: Esra YAZDIÇ

Derleme tarihi: 19.12.2004

Kaynak kişi: Onur ŞAYLAN

Oyunun mekânı: Geniş, düz zeminli bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Mahalledeki ağabeylerinden.

Oyuncak: Çemberbaz

Oyuncağın malzemeleri:

1. Tahta bir zemin.
2. Uzunluğu bir karıştan az olmamak üzere bir sopa veya sazlık.
3. Beş adet uzunlukları farklı tel (Uzunluklarının farklı olma nedeni, oyunun kuralı olarak çember haline getirilecek tellerin çaplarının daraltılarak atıştaki isabet oranının ölçülmesidir.)
4. Tellerin tutuşunu kolaylaştırmak için tellerin içinden geçeceği beş adet hortum parçası.

Oyuncağın hazırlanışı: Tahta zeminin ortasına bir delik açılır. Bu deliğe bir tahta çubuk ya da bir saz dikilir. Daha sonra bakırdan veya kalın tellerden büyükten küçüğe doğru olmak üzere çemberler yapılır ve isteğe göre oyuncağın ve oyuncunun zarar görmemesi için çember olmuş tellere hortum geçirilir (F:18) ve hortumlar ateşle birbirine bağlanır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 6 kişi sayışma yöntemiyle üçerli gruplara ayrılır. Kibritle belirli bir mesafe belirlenir. Bu işlemin sonrasında da atışlar yapılmaya başlanır. Amaç, çemberi deliğe sokmak olduğundan oyuna şu tekerleme ile başlanır:

**Çemberi attım
Girer mi bilmem
Gir çember
Gir çember
Tutar mı bilmem**

Oyunu kazanan, en fazla çemberi deliğe sokandır. (F:19) Oyunun sonunda çeşitli ceza ve ödüller verilir: Kaybedenlerin kazananları sırtında taşımaları ya da evden meyve getirmeleri.

Çemberbaz oyununun Sinop'ta oynanışı, Samsun'dakinden sadece kullanılan araç açısından farklılıklar içerir: Burada çocuklar tahta zemine sopa çakmak yerine sopayı toprak bir zemine dikerler. Bu yörede çemberleri, çam ağaçlarından kopardıkları esnek dallarla oluştururlar.

Bu yörede de çemberlerin küçülmesi oyunun kuralıdır. Yine aynı şekilde sayışmaca yönüyle çocuklar gruplara ayrılır.

HALKA OYUNU (Antalya/Elmalı)

Derleyen: Gül DOMRUL

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: İbrahim SERİN

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden, okul arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait birer tane halka.

Bir adet tahta sopa.

Oyuncağın malzemesi: Elma çubuğu veya söğüt değneği.

Oyuncağın hazırlanışı: Elma çubuğu veya söğüt değneğinden yapılmış her oyuncuya ait birer adet halka, kime ait olduğu belli olsun diye her biri değişik şekillerde süslenir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynar.

Her grupta en az üçer kişi bulunacak şekilde iki grup oluşturulur. Gruplar oluşturulurken oyuncular istedikleri kişiyi kendilerine seçebilecekleri gibi, grup başkanları tarafından da bu iş yapılabilir. Oyun, altıdan fazla kişiyle de oynanabilir. Gruplar, halkalarına göre kendilerini belli ederler. Ardından çemberin isabet etmesi gereken sopa dikilir. Sopaın dikildiği yerden on adım geriye de çizgi çekilir. Atışlar, buradan yapılır. Oyunda amaç, halkaları sopaya geçirmektir. **(F:20)** Oyun, önceden kaç el oynanmasına karar verilmişse, o kadar oynanır. Turların sonucunda hangi grup halkayı daha fazla sopaya geçirdiyse, oyunu kazanır.

Oyunun sonunda kazanan grup ödül olarak, diğer oyuna birinci olarak başlama hakkını elde eder.

UÇAN HALKA (Ankara)

Derleyen: Nihal KARAİNCİ

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Zülfinaz TUFAN

Oyunun mekânı: Açık alanlar.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Ağabey ve ablalarından.

Oyuncak: 45-50 cm. boylarında 4 adet tahta sopa.

Bir adet plâstikten ya da ahşaptan ince halka.

Oyuncağın hazırlanışı: 45-50 cm. boylarındaki dört adet sopa halkanın kolay uçabilmesi için zımpara ile kaygan hale getirilir. Ayrıca oyuncaklar, isteğe bağlı olarak kurdeleyle süslenerek kullanılabilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Genellikle erkeklerin oynadığı bu oyunu, kızlar da oynar.

Oyun 2 kişiyle oynanır. Oyunculardan biri, sopaları çapraz bir şekilde tutarak halkayı çubukların kesiştiği noktaya koyarak asar. Diğer oyuncu da çubuklarla karşı tarafta bekler. Oyunculardan biri çubukları iki yana doğru hızlı açtığı anda halka, karşıdaki oyuncuya doğru havalandırılır. Bu halkayı üst üste on kez yakalayan oyuncu, oyunu kazanır. **(F:21)**

ALTIN TOP (Adana /Seyhan)

Derleyen: Hatice YALLI

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Mürvet ÇETİNKAYA

Oyunun mekânı: Geniş ve düz bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından

Oyuncak: Her oyuncuya ait tahta sopa.

Bir adet bezden top.

Oyuncağın hazırlanışı: Kullanılmayan bez parçaları yuvarlanarak dikilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

Altın Top oyunu, dörder kişiden oluşan iki grupta yani 8 kişiyle oynanmaktadır. Oyuna başlamadan önce bir taş parçası alınır ve yaş/kuru yöntemiyle önce hangi grubun oyuna başlayacağına karar verilir. Ardından da tekerleme söylenerek oyuna başlanır:

Aldın verdim

Ben seni almaya geldim

Şalgam suyunu içmeye geldim

Ayağına basmaya geldim

Çukur kazılır (F:22) ve tüm oyuncular sopalarıyla bezden topu çukura sokmaya çalışır. (F:23) En fazla hangi grup topu çukura sokarsa, oyunu kazanır.

Oyunun sonunda yenilen taraf, yenen tarafın oyuncularını sırtında taşır.

BASMIK OYUNU (Ankara/Etimesgut ilçesi-Yapracık köyü)

Derleyen: Tuğba ULUSOY

Derleme tarihi: 25.12.2004

Kaynak kişi: Tevfik ULUSOY

Oyunun mekânı: Köyün sokakları,boş yerler.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Her oyuncuya ait uçları kalın olan birer değnek.

Oyuncağın malzemesi: Tahta.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 5 kişiyle oynanan Basmık oyununa başlamadan önce oyun alanının 2-3 mt. ilerisine bir çizgi çizilir. Bu çizgiye, yassı biçimindeki taşlarla belirli bir uzaklıktan sırayla atış yapılır. Çizgiye en uzak atışı yapan, ebe olur. Ardından birbirine 2-3 mt. mesafesi bulunan karşılıklı iki çizgi çizilir. Çizgilerin birinde oyuncular, diğerindeyse ebe durur. Ebe'nin durduğu yere, ona ait olan değnek yatık bir şekilde konur. Oyunda amaç, diğer oyuncuların değneklerini fırlatarak, ebenin değneğini yerinden oynatmaktır.(F:24) Ebe, değneğini yerine getirmeden diğer oyuncular, kendi değneklerine basarak "Basmık" derler ve ebe kendi değneğini yerine koyuncaya kadar hemen yerlerine dönmeye çalışırlar. (F:25)

Oyunun sonunda herhangi bir ödül veya ceza yoktur.

ÇELİK ÇOMAK OYUNU (Eskişehir)

Derleyen: Selda AYDEMİR

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Kâzım ÇAYIR

Oyunun mekânı: Çimlik alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Her oyuncuda bulunması gereken “Çomak” adındaki 1 mt. boyundaki sopa.

Sadece bir adet olan “Çelik” adındaki 20-25 cm. boyundaki çubuk.

Oyuncağın malzemesi: Herhangi bir ağaçtan yapılabilir.

Oyuncağın hazırlanışı: Çomağın ucu keser veya bıçak yardımıyla sivriltilir.

Ayrıca oyuncuların elinden kaymasını önlemek ve tutma kolaylığı sağlamak için baş tarafı bıçakla düzeltilir. (F:26) Çeliğe herhangi bir şekil verilmemektedir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2 kişiyle oynanan Çelik Çomak oyununa başlamadan önce eşleri belirlemek için sayışmaca yapılır. Ardından çeliğin konulacağı çukur kazılır. Daha sonra oyuncular kendi bölgelerini belirlemek için etraflarına sopayla daire çizerler. Çelik çukura konduktan sonra vuruşu yapacak olan oyuncu, çeliğin bulunduğu çukurun yanına gelir. Çeliği 1 mt. kadar yukarı fırlatan oyuncu, ardından elindeki sopayla çeliğe tüm gücüyle vurur. Bu sırada diğer oyuncular, çelik onlara da isabet edebileceğinden, vuruş yapan oyuncunun arka taraftaki bölgelerinde daire şeklinde beklerler. Vuruşu yapacak olan oyuncu, başarılı olamadığı takdirde ebe olur. Eğer vuruşu başarılı bir şekilde gerçekleştirebilirse, ebe olan oyuncu, çeliği almak için onun gittiği yöne doğru koşar. (F:27) Bu oyuncunun çeliği alıp gelmesine kadar geçen sürede diğer oyuncular ellerindeki sopanın sivri taraflarıyla onun bölgesini kazarlar. (F:28) Bu nedenle ebe olan oyuncunun en kısa zamanda bölgesine dönmesi gerekmektedir. Oyunun püf noktası, çukurun fazla kazılmaması için ebenin hızlı koşup çeliği en kısa zamanda oyun bölgesine getirmesidir. Çeliği getiren ebe, oyun bölgesine döndüğünde diğer oyunculardan herhangi biri kendi bölgesine dönmemişse ebe diğer oyuncu olur. Aynı durum, ebenin diğer oyunculardan önce kendi bölgesine girdiğinde de geçerlidir. Oyunculardan birinin bölgesi yeteri kadar kazıldığı takdirde oyun, o çukurun sahibi olan oyuncunun mağlubiyetiyle sona erer.

Oyunun sonunda ceza olarak yenilen oyuncuya helva, lokum gibi yiyecekler aldırılır.

ÇELMECİK OYUNU

(Çanakkale/Lapseki-Eçialan köyü)

Derleyen: Fatmanur EREN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Hüseyin EREN

Oyunun mekânı: Düz bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Babasından, ağabeylerinden.

Oyuncak: Her oyuncuya ait birer tahta sopa.

Bir adet kozalak.

Oyuncağın hazırlanışı: Sopaların üst yüzeyleri kazılır ve çıkıntılı yerleri kesilir. Böylelikle sopalar oynamaya hazır hale getirilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 6 oyuncu ile oynanan Çelmeçik oyununda öncelikle ebe (çoban) seçilir. Geriye kalan beş oyuncu, her biri kendine ait olmak üzere daireler çizerek içine girer. Beş oyuncunun karşısına da ebe için yuvarlak çizilir ve ebe de burada durur. Ebenin dairesinin içinde bir de kozalak olur. Ebenin (çobanın) karşısına geçen beş oyuncu sırayla sopalarını karşıya doğru fırlatır. Kozalak yıkıldığı zaman ebe (çoban) onu yuvarlağını içine sokmaya çalışır. O, bunu yaparken herkes sopasını alır ve yuvarlaklarına kaçar. Eğer ebe (çoban) kozalağı içeri sokamazsa herkes onunla oyun oynamaya başlar. Kozalağı ondan uzaklaştırırlar. Oyun esnasında kozalak ortada hareketsiz kalırsa ebe (çoban) diğer oyunculardan birinin sopasına dokunduğu an ebelik (çobanlık) diğerine geçer.

ÇOT (Yozgat)

Derleyen: Fatma YILDIZ

Derleme tarihi: 13.12.2004

Derleme Yeri: Sincan/Lâle

Kaynak kişi: Kamber YILDIZ

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Babasından, ağabeylerinden.

Oyuncak: Her oyuncuya ait bir adet sopa.

Ebeve ait çamurdan ya da topraktan yapılmış toplar.

“Çot” adındaki üç tahta ayağın üzerine bir tahta çubuk dikilmiş düzendir.

Oyuncağın malzemesi: Çot ve sopalar herhangi bir ağaçtan yapılabilir.

*Oyuncağın hazırlanışı: 80-100 cm. boyutunda olan sopalar, budanarak düz-
gün hale getirilir.*

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, 5-15 yaşlarındaki erkekler oynar.

Birkaç oyuncunun toplanarak oynadığı Çot oyununa başlamadan önce ebe seçimi yapılır. Tüm oyuncular, sopalardan birini alarak ellerini bu sopanın üzerine üst üste koyarlar. (F:29) En üste kimin eli gelirse o oyuncu, ebe olur ve çotun yanında durur. Çotun belli bir mesafe karşısına da diğer oyuncular dizilirler ve sopalarnı çota doğru atarak onu devirmeye çalışırlar. (F:30) Bunu başaran her oyuncu, sopasını almak için ebenin yanına, çota doğru koşarak gelir. Ebe, öncelikle çotu doğrultur ve kendisine doğru gelen oyuncuyu/oyuncuları çamurdan yaptığı toplarla vurmaya çalışır. Vurabilirse, ebelikten kurtulur; vuramazsa, yine ebe kendisi olur.

ÇUKUR KAPMACA (Konya)

Derleyen: Derya AYDIN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Aysel AYDIN

Oyunun mekânı: Bahçe.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait birer değnek.

Bir adet çeltik.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkekler tarafından beraber oynanır.

4 kişiyle oynanan Çukur Kapmaca oyununa başlamadan önce, oyun alanının ortasına bir daire çizilir. Burası, yandığı takdirde ebenin duracağı yerdir. Bunun dışında oyun alanının etrafına oyuncu sayısı kadar çukur açılır. Oyun, herhangi bir oyuncunun çeltiğe sopayla vurmasıyla başlar. Atışı yapan oyuncunun karşısında duran oyuncu, sopasıyla çeltiğe vurarak ona cevap vermelidir; veremediği taktirde yanar ve oyun alanının ortasına çizilen daireye geçer. Oyuncu daireye geçerken, ona atış yapan oyuncu, onun çukurunu kazmaya başlar. Bu durum, sıra yine kendisine gelene dek sürer. Bu arada oyun, diğer oyuncular tarafından devam ettirilir.

Belli bir süre sonunda çukuru en derin kazılmış olan oyuncu, yenilmiş sayılır ve ceza olarak tek ayak üstünde durur.

DANA (Çankırı)

Derleyen: Serkan ŞAKACI

Derleme tarihi: 18-22 Ekim 2004

Kaynak kişi: Adem ŞAKACI (Oyunu anlatan) ve Mehmet GÜMÜŞ (Oyuncağı yapan)

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: 1 metre boyunda tahta sopa.

Dana.

Oyuncağın hazırlanışı: 1 metre boyundaki tahta sopa kavak veya söğüt ağacından yapılır. Dana ise konserve kutusundan elde edilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynar.

10 kişi ile oynanan Dana oyununa başlamadan önce, iki nokta belirlenerek 10 metre uzunluğunda kireç tozu ile uzun bir çizgi çizilir. Ardından dananın dikileceği ufak bir yuvarlak yapılır. Burada önemli olan, çizgi ile yuvarlak arasındaki mesafenin tahminen on metre olmasıdır. Oyun, ebe seçimi ile başlar. Bunun için bir hedefe belli bir mesafeden atış yapılır. Hedefi vuran ve uzaklara gönderen ebelikten kurtulur, yakına düşüren ebe olur. DANA oyununda ebe seçimi bu şeklin dışında ya sayışmacı ya da kura çekme yöntemiyle yapılır. Tüm oyuncular sırayla ellerindeki sopalarla daire içindeki danaya atış yaparak onu dairenin dışına çıkartmaya çalışırlar. Burada önemli olan oyuncunun sopasını geri almak için hemen hamle yapması gerekliliğidir. Böylelikle ebeye yakalanmamaya çalışmalıdır. Şayet ebe dışarı çıkan danayı yuvarlağa koyup elindeki çubukla sopalı oyuncuya çizgiye ulaşmadan dokunursa, o oyuncu ebe olur. DANA oyununda iki önemli kural vardır: Biri, oyuncunun atış çizgisini ihlâl etmemesi, ikincisi ise çabukluktur. Danacıbaşı bu tip bir ihmâl görürse veya oyuncunun sopasına sahip çıkmadığını fark ederse, oyundaki kovalamaca olgusu işte burada devreye girer. Danacıbaşı, çabuk davranarak, danayı yerine diker, oyuncuya sopasıyla dokunur ve onları ebelemek için koşar. Oyuncular ebelenmemek için kaçır ve biri yakalandığında yeni ebe seçilmiş olur. Böylelikle danacıbaşı değişir.

DEĞNEK KIRMA (Aksaray/Ortaköy)

Derleyen: Mehmet ER

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Mustafa ER

Oyunun mekânı: Düz ve geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Ağabeylerinden.

Oyuncak: Her oyuncuya ait birer tahta sopa.

Bir adet çelik.

Oyuncağın malzemeleri: Sopa, söğüt veya kavak ağacından, çelikse sağlam olması için yulğın ya da meşe ağacından yapılır.

Oyuncağın hazırlanışı: Her iki oyuncak da oyularak düzgün hale getirilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2 kişiyle oynanan Değnek Kıрма oyunu genellikle iki grup halinde oynanır. Oyuna başlamadan önce oldukça uzak bir mesafeye bir çizgi çizilir ve kazık bunun ötesine fırlatılmaya çalışılır. Ardından değnekleri yerden sektirerek oyuna kimin başlayacağı belirlenir. İlk atışı yapan oyuncu kazığı yerden sektirerek fırlatır. Fırlatılan kazık eğer belirlenen mesafeyi geçtiyse atışı yapan oyuncu, değnek kırma hakkını kazanır. Eğer rakibinin değneğini kıramazsa atış yapma hakkı rakibine geçer. Oyun, bir tarafın diğerinin değneklerini kırdığında sona erer.

DİNGİLİM (Dinar)

Derleyen: İlknur MARALI

Derleme tarihi: 05.12.2004

Kaynak kişi: Metin ÖZKAN

Oyunun mekânı: Bağ, bahçe, tarlalar.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaş çevresinden.

Oyuncak: "Dingilim" adındaki tahta sopa.

Oyuncağın malzemesi: Erik, elma gibi dalları sert, dayanıklı ve yaylanma özelliğine sahip ağaçlar kullanılır.

Oyuncağın hazırlanışı: Erik, elma gibi dalları sert, dayanıklı ve yaylanma özelliğine sahip olan ağaçlardan kesilen uzun bir dal, bıçak yardımıyla düzleştirilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Oyuncu sayısı açısından belli bir zorunluluk olmayan Dingilim oyununa başlamadan önce sayısmaca yapılarak ilk atışı yapacak olan oyuncu seçilir. Bu sayısmaca şu şekildedir: Tüm oyuncular hazır olduktan sonra bir kişi "Lök" der. Diğerleri de arkasından "Lök, lök, lök.." diye seslenirler. En son lök diyen oyuncu, dingilimiyle ilk atışı yapar. Oyunun sonunda kimin dingilimi en uzağa giderse veya ilk olarak yere çakılırsa, oyunu kazanan oyuncu o olur. Ceza olarak yenilen oyuncular, kazanan kişiyi tek tek sırtlarında taşırlar. Oyunun nadiren de olsa bir başka bitiş şekli daha vardır: Tekrar edilen atışlar sonrasında bir oyuncunun dingilimi yatay bir şekilde yere düşer ve başka bir oyuncunun dingilimi bu yatay düşen dingilimin altından geçerse, yatay düşüren oyuncu mağlup sayılır ve dikey düşüren oyuncuyu sırtında en uzaktaki dingilime kadar götürüp geri getirmek zorunda kalır.

EBE KOŞTURMACA

(Ankara/Kızılcahamam-Ayvacık köyü)

Derleyen: Sinem ARISOY

Derleme tarihi: 2004

Derleme yeri: Oran/Ankara

Kaynak kişi: Hasan KÖYLÜ

Oyunun mekânı: Geniş ve düz bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Ağabeylerinden.

Oyuncak: Her oyuncuya ait bir adet tahta sopa.

Oyuncağın malzemesi: Yaş, düzgün ve budaksız olan söğüt veya kızılçık ağacının dalı.

Oyuncağın hazırlanışı: Yaş, düzgün ve budaksız olan söğüt veya kızılçık ağacından 1,5 mt. boyunda dal kesilir ve yontulur. Ardından sopanın bir ucu inceltir, diğer ucuyusa düzleştirilir. Böylelikle sopa esnek bir yapıya kavuşmuş olur.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

4-10 kişiyle oynanan Ebe Koşturmaca oyununda öncelikle oyuncular aynı hizada olmak üzere yere otururlar. Her oyuncu kendisine ait sopayı ayakkabılarının kenarlarına vurarak en uzağa atmaya çalışır. Sopası geride kalan oyuncu, ebe olur. Ardından ebe, sopasını oyuncuların önüne koyar, (F:31) oyuncular da sırayla sopaya vurmaya çalışırlar. Bu sopa atışlarının devamıyla yatay duran ebenin sopası ilerler. Oyunda esas olan ebenin sopasına vurmaktır; çünkü ebenin sopasına vurulmazsa sopa ilerleyemez. Atılan sopanın ince ucu ebenin sopasına değerse üç can, kalın tarafı değerse, bir can kazanılır. Ebe Koşturmaca oyununda kimse ebenin sopasına vuramazsa, oyun durur ve bu kazanılan canlar kullanılır. Eğer bu durumda da vurma işlemi gerçekleştirilemezse, oyun sona erer.

Oyunda amaç, sopaları fırlatarak ebeyi yormak olduğundan oyunun sonunda ceza olarak ebe koşturulur.

EĞİR (KOKA) OYUNU (Isparta/Uluborlu)

Derleyen: Hüseyin SALMAN

Derleme tarihi: 15.11.2004

Kaynak kişi: Mustafa SALMAN

Oyunun mekânı: Geniş ve düz bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait birer tane ucu eğilmiş değnek.

Bir adet top ya da kozalak.

Oyuncağın malzemesi: Her oyuncuya ait olan birer dal, herhangi bir ağaçtan elde edilir. Bir adet top; makaradan yapılabileceği gibi, bezden de yapılabilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Grup halinde oynanan Eğir (Koka) oyununa başlamadan önce “**tan-
dır**” denilen bir çukur kazılır. Ardından sayışmaca veya her oyuncunun çukura tek atış yapmasıyla oyuna ilk kimin başlayacağına karar verilir. Seçilen ilk kişi, topun dibine sopanın eğik kısmıyla vurur. Eğer bu oyuncu topu çukura sokamazsa vuruş hakkı diğer oyuncuya geçer. Eğer bu oyuncunun atışı isabetli olursa, bir sonraki aşamaya geçmeye hak kazanır. Oyunun yeni aşamasında top 1 mt. geriye çekilir. Bu yeni mesafede topu deliğe hangi oyuncu ilk olarak sokarsa, oyunu o kazanır. Bu oyun, çukura her top sokulduğunda oyuncunun sayı almasıyla da oynanabilir.

Oyunun sonunda yenilen oyuncuya iki farklı cezadan biri uygulanır: Bunlardan biri, galip olan oyuncuya bakkaldan yiyecek ya da oyuncağın alınmasıdır. Cezanın ikinci türüyse, kaybeden oyuncunun kazanan oyuncuyu çukura kadar sırtında taşıyıp, başlangıç çizgisine geri getirmesidir.

FİDEFTER (Trabzon)

Derleyen: Melek CANLI

Derleme tarihi: 21.12.2004

Kaynak kişi: Aysel ERDEM HAMSİCI

Oyunun mekânı: Geniş, düz bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Bir adet kısa tahta çubuk. (Çelik)

Her oyuncuya ait birer tane 75-100 cm. uzunluğunda tahta sopa.

Fidefter.

Oyuncağın hazırlanışı: Fidefterin hazırlanması için fındık ağacından dört adet uzun, dört adet da kısa çubuklar kesilir. İki uzun iki kısa tahta çubuktan bir dikdörtgen, diğer iki uzun iki kısa tahta çubuktan başka bir dikdörtgen elde edilir. Bu iki araç, biri dik, öteki yatay gelecek şekilde birbirlerinin içine sokulur ve fidefter elde edilmiş olur. (F:32) Fidefter, üzerine çelik konulan araçtır ve oyunun başlangıç noktasıdır.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

En az 2, en fazla 10 kişiyle oynanan Fidefter oyununa başlamadan önce sayışmaca yoluyla gruplar belirlenir. (F:33) Ardından “fidefter” denilen düzeneğin üzerine çelik konur. Oyuna başlayacak olan grubun elemanı, sopasıyla fidefterin üzerinde duran çeliği havaya kaldırır ve karşı grubun elemanlarından birine doğru atar. (F:34) Rakip taraf, buna mutlaka karşılık vermelidir, veremediği takdirde çeliğin düştüğü yerden fideftere kadar olan mesafe tahta sopalarla ölçülür. İlk olarak hangi grup 250 metreye ulaşırsa, oyunu o kazanır.

Oyunun sonunda ceza olarak yenilen tarafın oyuncuları, yenen taraf oyuncularını sırtında taşır.

GIÇ GIÇ OYUNU (Osmaniye)

Derleyen: Serbay YIĞİT

Derleme tarihi: 18.11.2004

Kaynak kişi: İsmet İPEK, Âsım ERKOÇLAR

Oyunun mekânı: Düz zeminli geniş bir alan.

Kaynak kişilerin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyucuda bulunan iki adet tahta sopa.

Oyuncağın malzemesi: Giç ağacı.

Oyuncağın hazırlanışı: Giç ağacından her oyuncunun boyuna göre dallar kesilir. Kesilen bu dallar budanır ve elle rahat tutulacak hale getirilir. Ardından sopanın yerden yarım metre yukarısına ayak yeri yapılır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Bir yarışma şeklinde oynanan Giç Giç oyununa başlamadan önce hedef çizgisi belirlenir. Oyuncular ayaklarını sopaların ayak konacak yerine koyarlar ve elleriyle de sopaların üst taraflarını tutarlar. Bu şekilde hedef çizgisine varmaya çalışırlar. (F:35) Oyunda önemli olan nokta, sopaların üzerinde dengeyi sağlayabilmektir. Hedefe düşmeden ilk varan oyuncu, oyunu kazanır.

GOCOY OYUNU (Artvin/Şavşat)

Derleyen: Mesut Gökmen YILDIRIM

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Havva YÜKSEK

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait 30-40 cm. tahta sopa.

Gocoy. (10-15 cm. boyunda silindir şeklinde küçük bir tahta parçası)

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 4, en fazla 8 kişiyle oynanan Gocoy oyununa başlamadan önce fazla derin olmayan bir çukur kazılır ve gocoy çukurun başına dikilir. Ardından ebe seçimi yapılır. Ebe, yazı tura yoluyla belirlenebileceği gibi, oyuncuların ellerindeki sopaları sırayla gocoya atıp, vurmaya çalışmalarıyla da yapılabilir. Tüm oyuncular atışlarını gerçekleştirdikten sonra gocoya vuramayan oyuncu ebe olur. Ebe ile gocoy arasındaki mesafe, 8-10 metredir. Oyunda amaç, diğer oyuncular tarafından sopalarla vurulup uzağa atılan gocoyun ebe tarafından ayak ve sopasının yardımıyla çukur başına getirilmesi, daha sonra ebenin gocoyu eline alıp çukura atması ve yeni bir ebe seçmesidir. Ebe başarılı olursa, ebelikten kurtulur ve yeni bir ebe seçer. Ebe başarılı olamadığı takdirde, çukurun içine sopalarını koyup birer nöbetçi edasıyla bekleyen diğer oyuncular gocoyu istedikleri uzaklıkta bir tarafa atarlar. Oyun bu şekilde devam eder.

Oyunun sonunda herhangi bir ceza veya ödül yoktur.

GODAL OYUNU (GODALİ) (Ordu/Ünye)

Derleyen: Sinem GEN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: İsmail CERRAHOĞLU

Oyunun mekânı: Düz, çukurlu olmayan geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: 1,5-2 mt. uzunluğunda iki adet sopa.

Oyuncağın malzemesi: Ardıç ağacı.

Oyuncağın hazırlanışı: Ardıç ağacından her oyuncunun boyuna göre dallar kesilir. Kesilen bu dallar budanır ve elle rahat tutulacak hale getirilir. Ardından sopanın yerden yarım metre yukarısına ayak yeri yapılır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Bir yarışma şeklinde oynanan Godal (Godali) oyununa başlamadan önce hedef çizgisi belirlenir. Oyuncular ayaklarını sopaların ayak konacak yerine koyarlar ve elleriyle de sopaların üst taraflarını tutarlar. Bu şekilde hedef çizgisine varmaya çalışırlar. Oyunda önemli olan nokta, sopaların üzerinde dengeyi sağlayabilmektir. Hedefe düşmeden ilk varan oyuncu, oyunu kazanır.

Oyunu kaybedenler, kazanan oyuncunun ya hayvanlarını güder, ya da ona on adet yumurta alırlar.

GÖMME ÇELİK/GÖMÜ (Mersin/Silifke)

Derleyen: Halil KARABACAK

Derleme tarihi: 16.11.2004

Kaynak kişi: Ali KARABACAK

Oyunun mekânı: Geniş alanlar.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait birer 75-100 cm. uzunluğunda tahta sopa.

Bir adet kısa tahta çubuk. (Çelik)

Oyuncağın hazırlanışı: Gömme Çelik oyununun ilk oyuncağı olan çeliğin ileriye doğru gitmesi için hafif olması gerekir. Bunun için de, hafif olan söğüt, kavak, selvi gibi ağaçların dalları kullanılır. Eğer bu ağaç türlerinden herhangi biri yoksa dut veya nar ağaçlarından da yapılabilir. Bu ağaçlardan 20-25 cm uzunluğunda dal kesilip uçları düzeltilir, üzerindeki budaklar temizlenir ve düzgün bir hale getirilir. Ayrıca çeliğin uçlarının kalınlıkları da eşit olmalıdır.

Gömme Çelik oyuncağının ikinci parçası olan 75-100 cm. uzunluğundaki düz sopalar, çeliğe vurmak için kullanılır. Bu sopalar da nar, dut gibi ağaç dallarından yapılır (F.36) ve çeliğe oranla daha kalın olur. Ağaç dalları 75-100 cm. uzunlukta kesilip, budakları temizlenir ve düzeltilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 4 kişiyle oynanan Gömme Çelik/Gömü oyununda oyuncular, kazılması kolay olan bir alanda oyuncu sayısına göre kare veya daire şeklinde, her oyuncunun arasında 3-4 metre olacak biçimde sıralanırlar ve buldukları yere 15-20 cm. derinliğinde bir çukur kazarlar. Ardından ebe seçimi yapılır. Ebe seçimi yapılırken bir oyuncu çeliği tek eline alır. Elindeki çeliği sıradaki oyuncuya atar. Atılan çeliği sıradaki oyuncu yerini terk etmeden, ayağını kaldırmadan tek elle tutmak zorundadır. Eğer atılan çeliği tutamazsa o oyuncu ebe olur. Oyuncu atılan çeliği yerini terk etmeden, ayağını kaldırmadan tek elle tutabilirse saat yönünde kendisinden sonra gelen oyuncuya çeliği atar. Bu döngü ebe seçilinceye dek devam eder. Çelik birkaç kez elden ele dolaştıktan sonra ebe seçilemezse, oyunculardan biri çeliği hızlı atmak, çeliği arkadaşının boyu ye-

tişmeyecek kadar yükseğe atmak gibi kurnazlıklar yaparak ebe seçimini yaptırabilir. Burada oyuncuların zekâsı ve kabiliyeti önemlidir.

Ebe seçildikten sonra ebe olan oyuncu saat yönünde kendinden sonra gelen oyuncuya çeliği atar. Ebenin attığı çeliğe oyuncu vuramazsa ya da vurur ama çelik kendi kuyusuna düşerse ebelik ona geçer. Diğer taraftan ebenin attığı çeliğe vurarak uzağa gönderirse, ebe oyuncu çeliği almaya gider. Diğer oyuncular ise ebenin çukurunu ellerindeki sopalarla ebe gelinceye kadar kazarlar. (F:37) Her oyuncunun ebe gelinceye kadar ebenin çukuruna en az bir defa sopasını değdirme şartı vardır. Sopasını değdirmeyen/değdiremeyen oyuncu ebe olur. Diğer taraftan çeliği alan ebe geri döner ve çeliği yerinde olmayan bir arkadaşının kuyusuna atabilirse, ebelikten kurtulur; ebelik, kuyusuna çelik giren oyuncuya geçer. Oyunun sonunda kuyusu en çok kazılan ya da kuyusu sopasının boyu/boyunun yarısı kadar veya kuyusu çeliğin boyu kadar kazılan oyuncu oyunu kaybeder.

Ceza olarak oyunu kaybeden oyuncunun ayağı bu kuyuya diğer oyuncular tarafından gömülür. Bu nedenle oyunun adı “Gömme Çelik” ya da “Gömmü”dür.

Başka tür cezalandırma ise şu şekildedir: Bazı yerlerde ise kaybeden oyuncunun boğazına kadar ya da kuyuya oranla vücudunun gömüldüğü bilinir. Ancak bu şekli daha çok bozulmamış köylerde görmekteyiz. Diğer taraftan oyunculardan birisi kurnazlık ederek yanında kürek, keser gibi kazıcı aletler bulundurarak kaybeden oyuncuyu daha kötü durumlara sokabilir.

HOT OYUNU (Bolu/Gerede)

Derleyen: Ayfer URAL

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Zühre URAL/Ramazan URAL

Oyunun mekânı: Kız hotu; kır, bayır, köçü, harman, kaz güderken, sığır güderken, ullarda oynanır. Erkek hotuysa; hayvan güderken, boş gezerken, çayırda, tarlada, boşluk olan her yerde oynanır.

Kaynak kişinin oyunu kimden öğrendiği: Büyüklüklerinden.

Oyuncak: Her oyuncuya ait 1,5 metre boyunda birer tahta sopa.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu kızlar kendi aralarında, erkekler kendi aralarında oynarlar.

Kız Hotu:

İstenilen sayıda oyuncuyla oynanan bir oyundur. Tekerleme söylenerek ebe belirlenir: “Sen hot, ben hot, goca öküze ot.” denildiğinde oyunculardan en sona kalan ebe olur. Yere iki tane çizgi çizilir. Birinde ebe durur. Diğerine oyuncular dizilerek sırayla ellerindeki sopaları ileriye atarlar. Sonra ebe, arka arkaya yürüyerek sopalara doğru gelir. İlk olarak kimin sopasına ayağı değerse, o kişi ebe olur. Yeni ebeye “Hot oldu, hot oldu...” diye bağılır.

Oyunda yenilene ceza verilir. Bu cezalar horoz, kedi, köpek sesi çıkartma ya da bir oyuncuyu sırtına alıp taşımadır.

Erkek Hotu:

Erkeklerin oynadığı hot oyununda da oyuncak, 1,5 metre boyundaki sopadır. Oyunda, sopanın daha uzağa gitmesi amaçlandığından, bu sopalarda fındık, söğüt gibi esnek ağaçlardan yapılır ve oyun yeri için rampa olan alanlar tercih edilir. Kimin sopası en yakına düşerse o, ebe olur.

Ardından uzak bir yere çizgi çizilir ve bu çizginin üzerine ebenin sopası konur. İlk önce hangi oyuncu ebenin sopasının üzerine kendi sopasını düşürürse, oyunu kazanır.

Erkekler, Hot oyununu hayvan otlatırken oynadıkları için oyunu

kaybedene uzaktaki hayvanın çevrilmesi ya da köyden yemeklerin taşınması gibi cezalar verilir.

Erkekler ve kızlar arasında oynanan Hot oyunun iki farklı yönü vardır. İlki, bu oyunu kızların ayakta, erkeklerin ise oturdukları yerden ellerini yere vurarak sopayı atmalarıdır. İkinci fark ise kadınların bu oyunu kendilerini eğlendirmek için, erkeklerinse yükten, işten kurtulmak için oynamalarıdır.

KIZIL ELMA (KIZARTMACA) (Adana/Ceyhan)

Derleyen: Tamer KÜPELİ

Derleme tarihi: 2004

Derleme yeri: Ankara-Balgat

Kaynak kişi: Serkan NURAL

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Ağabeyinden.

Oyuncak: Her oyuncuda birer tane olan lastik fırlatan tahta silah.

Oyuncağın malzemeleri: Bir adet uzun tahta sopa, lâstik mandal ve kısa lastik.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 10 kişiden oluşan bir grup oyunu olan Kızıl Elma (Kızılıcık) oyununda amaç, oyuncuların saklandıkları yerden çok uzakta bir yere konulan kızıl elmaya hiç yanmadan ulaşmalarıdır. Oyunun başlangıcı şöyledir: Her bir oyuncunun elinde oyuncağı olan lastik fırlatan tahta silahları olur ve her bir oyuncuda dört/beş adet lastik bulunur. Bu oyuncuların her biri kendine bir ağaç belirleyerek onun arkasına saklanır. Ardından tek tek oyuncular kızıl elmaya ulaşmak için koşmaya başlarlar. Ancak burada önemli olan nokta, hedefe koşan oyuncunun diğer oyuncuların silahlarından çıkan lastiklere yakalanmaması ve yanmaktan kurtulmasıdır. Eğer bunu başarır, oyunu o grup kazanmış sayılır ve ceza olarak yenen taraf, yenilen tarafın oyuncularına silahlarıyla lastik fırlatır. Ayrıca yenilen taraf, yenen tarafa ikişer elma verir. Oyunun diğer adının "kızartmaca" olmasının nedeni de budur.

KOBALAK (Çanakkale)

Derleyen: Mine ŞENSES

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Nevruz TAPAN

Oyunun mekânı: Çimlik veya beton olan düz bir zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Bir adet çam kozalağı ve her oyuncuya ait birer tahta sopa.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, 7-10 yaşındaki kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

Beşer kişilik iki takım tarafından oynanan Kobalak oyununa başlamadan önce gönüllü iki kişi, grup lideri olur. Ardından adımlaşma yoluyla "Aldım, verdim, ben seni yendim." tekerlemesi söylenerek ilk olarak hangi liderin kendi elemanını seçeceği belirlenir. Bunun sonrasında da her grubun kendine ait kalesi, çizgi çekilerek belirlenir. Sahanın tam ortasına kozalak konulmasıyla oyun başlar. **(F:38)** Oyunda amaç, oyuncuların sopalarıyla ortadaki çam kozalağını kale olarak belirledikleri yerlere sokabilmeleridir. İlk önce hangi grup on sayıya ulaşırsa, o takım galip gelir.

Oyunun sonunda kaybeden takıma ceza olarak yenen takım, "Yendik, şişirdik, dolma yaptık, pişirdik." tekerlemesini söyler.

KOV OYUNU (Sivas)

Derleyen: Yeliz ATEŞOĞLU

Derleme tarihi: 15.12.2004

Derleme yeri: Yenimahalle/Ankara

Kaynak kişi: Kezban KILIÇ

Oyunun mekânı: Sokakta düz bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuda bulunan "Kov" adı verilen tahta parçaları.

"Mut" adı verilen bir adet kozalak. (F:39)

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynarlar.

Dört kişiyle oynanan Kov oyununa başlamadan evvel, oyuna ilk kimin başlayacağını belirlemek için aşağıdaki tekerlemelerden birisi söylenir: Tekerleme tek bir kişi kalana kadar söylenmeye devam eder.

1. Epepe altın epe,
Süt kara sümük kara,
Aynız boynuz,
Seksen doksan yüz
2. Eveleme, develeme,
Defe kuşu kovalama,
Lastiği leMBER,
Kadife de bülbül,
Çıkana da sümbül.
3. Ya şunda ya şunda
İleğen ırbık
Lüle çıbık başında

Oyuna bir çizgi çizilerek başlanır. Çizgiden başlayarak yürüyüş adımlarıyla üç adım sayılır ve kozalak oraya dikilir. Oyuncu sıralamasının belirlenmesinden sonra oyun başlar. Oyun, kovla (tahtayla) mutun

(kozalağın) vurulması ve mutun dikildiği yerden uzağa gitmesinin sağlanması esasına dayanır. Kovla mut vurulduktan sonra mutun dikildiği yerden gittiği yere kadar ayaklar, birbirinin ucuna gelecek şekilde birleştirilerek adım adım sayılır. Bu arada şu tekerleme söylenir: Bir elma, iki elma, üç elma, dört elma, beş elma, altı elma, yedi elma, sekiz elma, dokuz elma, on alma, mor alma, fil fili çek dili, bir kov, iki kov, üç kov, dört kov, beş kov, altı kov, yedi kov, sekiz kov, dokuz kov, on kov, son kov. İlk adım atıldığında bir elma, ikinci adımda iki elma... şeklinde tekerleme söylenerek ilerlenir. Kovla mut vurulup mutun dikildiği yerden gittiği yere kadar sayılır. Eğer oyuncu mut, tekerlemeyi bir seferde bitirecek şekilde uzağa götürmediyse, mutun en son gittiği yerde tekerleme de sonlanır. Oyuncuya bir sonraki turda sıra geldiğinde kovla mut tekrar vurur. Mutun gittiği yere kadar sayarken önceki turda tekerleme de kaldığı yerden devam eder. **(F:40)**

Oyun bu düzende devam eder. Tekerlemeyi ilk önce tamamlayan birinci olur ve oyun sona erer. Oyunu en son bitiren oyuncuya herhangi bir ceza uygulanmaz. Birinci olana ise bir "zımbılı" yani bir sayı verilir.

KUÇ OYUNU (Siirt)

Derleyen: Kadri Hüsnü YILMAZ

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Takiddin MANGAL

Oyunun mekânı: Islak, çamurlu zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Kuç

Oyuncağın malzemeleri: Herhangi bir ağaçtan elde edilen bir adet dal ve gazoz kapağı.

Oyuncağın hazırlanışı: Herhangi bir ağaçtan kuru bir dal koparılır. Koparılan dal, ideal boyuta getirilmek üzere kırılır. İdeal boyuta getirilmiş olan ağaç dalının ucu sivriltilir; çünkü sopanın ucu ne kadar sivri olursa, o kadar iyi atış yapılır. Ardından sopanın ucuna monte etmek üzere bir gazoz kapağı düzeltilir. Gazoz kapağı, ucu sivriltilmiş olan sopanın ucuna takılmaya hazır hale getirilerek sopanın ucuna takılır. Böylelikle kuç hazır hale gelir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En fazla 4, en az 2 kişiyle oynanan Kuç oyununda amaç, sopayı (kuç) rakibin sopasının ucuna denk gelerek onun sopasını düşürecek ve kendi sopasını ayakta tutacak şekilde çamura saplayabilmektir. Bunu gerçekleştiren oyuncu, oyunu kazanır.

MADİGA (Trabzon/Of-Cumapazarı beldesi)

Derleyen: Önder ÖNER

Derleme tarihi: 2004

Derleme yeri: Trabzon'un Of ilçesinin Cumapazarı beldesi.

Kaynak kişi: Vural SARAL

Oyunun mekânı: Düzlük ve toprak zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Her oyuncuya ait bir ucu sivri, diğer ucu kalın olan birer tahta sopa.

İki ucu sivri olan küçük bir tahta parçası. (Madiga)

Oyuncağın malzemesi: Sopa ve madiga fındık ağacından yapılır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 4 kişiyle oynanan Madiga oyunu, isteğe göre daha çok kişiyle de oynanabilir. Oyuna başlamadan önce ebeyle belirlemek için her oyuncu kendi sopasıyla madigayı saydırır ve en az saydıran ebe olur. Ardından, oyun alanında her oyuncu kendine bir yer belirler ve belirlediği yeri yuvarlak içine alır. Buraya “kuyu” denir. Ebe, bütün oyuncuların ortasında durur ve madigayı istediği bir oyuncuya atar. Kendisine madiga atılan oyuncu, elindeki sopayla ona vurur. Madiga ne kadar uzağa giderse oyuncular için o kadar iyi, ebe için de o kadar kötüdür. Ebe madigayı almaya giderken, diğer oyuncular da ebenin kuyusunu sopalarının sivri ucuyla kazmaya başlarlar. (F:41) Bu nedenle ebe, madigayı en hızlı şekilde alıp yerine geçmemiş oyuncunun kuyusuna bırakmalıdır. Madiga kimin kuyusuna bırakılırsa yeni ebe o olur. Ebe olmamak için oyuncular ebeyle takip edip bir an önce kuyularına dönmelidir. Şayet bütün oyuncular yerine geçmiş, madiga ebenin elinde kalmışsa ebe değişmez.

Oyunun bittiği kuyunun derinliğinden anlaşılır. Madiga kimin kuyusuna diklemesine tam olarak sığarsa o oyuncu, oyunu kaybetmiş demektir. Ceza olarak yenilen oyuncu, oyunun başında belirlenen yere kadar diğer oyuncuları sırtında taşır.

MET (Kastamonu)

Derleyen: Murat ERTÜRK

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Metin YIĞMAN

Oyunun mekânı: Boş ve geniş arazi.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Abdurrahman YIĞMAN

Oyuncak: Her oyuncuda bulunması gereken tahta sopa ve tahta kazık tahta kazığın üzerine konulan tahta parçası. (Met)

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Oyuncu sayısı açısından kısıtlama olmayan Met oyununda, öncelikle arazinin bir köşesine 45cm.-1 mt. boyutunda kazık dikilir. Kazığın üzerine de 15-20 cm. ebatlarında met (tahta parçası) konur. Oyuna yazı tura atılarak başlanır ve bilen ilk kişi kendi sopasıyla mete vurarak ilk atışı yapar.

Vurucu takımın oyuncuları kazık ve metin arkasına geçer. Karşılıklı takım da araziye istedikleri şekilde dağılır. Oyunda amaç, vurucu takımın oyuncusunun kendi sopasıyla mete vurarak onu olabildiğince uzağa göndermesidir. Eğer vurucu, meti üç kere iskalar veya yanlışlıkla kazığa üç kere vurursa “hüp” yani diskalifiye olur. Vurucu, atışlarında başarılı olursa araziye dağılmış olan karşılayıcı takımın oyuncuları, meti ya havadayken sopalarını fırlatarak vurmaya ya da üzerlerine gelen mete direk olarak vurmaya çalışırlar. Eğer karşılayıcı takımdan herhangi biri, meti karşılamayı başarırsa yine vurucu diskalifiye olur. Herhangi bir karşılayıcı oyuncu, meti karşılayamayıp yere düşürürse, düştüğü yerden metle kazığı vurmaya ya da vurucunun sopasının yarıçapı mesafesinde kazığın etrafına düşürmeye çalışır. Eğer kazığa çarptırır veya yakınına düşürürse vurucu yine elenir. Karşılıklı oyuncu meti karşılayamazsa, metle kazığı vuramaz veya kazığın çevresine vurucunun sopasının yarıçapı mesafesine düşüremezse, metin düştüğü yerle kazığın arasındaki mesafe kaç adımsa vurucu takımın hanesine o kadar sayı yazılır. 100'ü bulan takım oyunu kazanır.

NALLI OYUNU (Çankırı)

Derleyen: Hilâl AKPINAR

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Behice ERKALI

Oyunun mekânı: Köyün harmanları.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Her oyuncuya ait 50-75 cm. ebatlarında birer tahta sopa ve 15-20 cm. ebatlarında bir adet teneke.

Oyuncağın malzemesi: 50-75 cm. ebatlarındaki tahta sopa, hafif olması nedeniyle kavak ağacından yapılır.

Oyuncağın hazırlanışı: 50-75 cm ebatlarındaki tahta sopalar soyulup rende ile düzeldikten sonra süslenir.

Oyuncuların cinsiyeti: 16-25 yaş grubu kızlar arasında oynanan bir oyundur.

En az 3-4, en fazla 7-8 oyuncu ile oynanan Nallı oyununa başlamadan önce bir kişi sayma yöntemiyle ya da gönüllü olarak ebe olur. Ebe, çizdiği yuvarlak bir dairenin içine tenekesini koyar. Oyuncular belirli bir çizginin gerisinden sopalarını atarak bu tenekeyi sırayla devirmeye çalışırlar. Teneke devrildiği anda oyuncuları sopalarını almalıdır. (F:42) Eğer sopa, yakın bir mesafedeyse oyuncu onu kolaylıkla alıp geri yerine çıkar. Buna karşılık, oyuncu sopasını alıp geri dönemeyecek kadar onu ileriye attıysa veya gerisinde sopasını atmak için bekleyen herhangi bir oyuncu varsa, o zaman sopasının üzerine ayağı ile basıp "Nallı" diye bağırır. Öbür türlü, ebe tenekeyi diker ve herhangi bir oyuncunun hâlâ sopasının üzerine ayağıyla basmadığını görürse, onu ebeler. Böylelikle ebelik el değiştirir. Bundan sonraki atışlarda eğer oyunculardan hiçbiri tenekeyi deviremezse, sopasını ilk olarak atıp orada bekleyen oyuncu ebe olur. Orada bekleyen oyuncu da yoksa, oyun yeniden başlar.

Oyunun sonunda herhangi bir ödüllendirme ya da cezalandırma yoktur.

SEKME OYUNU (Afyon/Sandıklı-Karadirek kasabası)

Derleyen: Sezai ÖZÇELİK

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Ramazan ÖZÇELİK

Oyunun mekânı: Sokakta düz bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Yay şekline getirilmiş tahta sopa. (Zeze)

Yayın fırlatacağı iki karış kadar uzunluğunda tahta parçası. (Mit)

Oyuncağın malzemesi: Söğüt ağacından elde edilen bir dal.

Oyuncağın hazırlanışı: Söğüt dalından elde edilen dal, yaylanması için hafifçe bükülür.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2 kişiden oluşan gruplar halinde oynanan Sekme oyununda gruplar daha fazla kişilerden de oluşturulabilir. Öncelikle mitlerin geçmesi gereken mesafe belirlenir. Bu mesafe ile oyuncuların atışlarını yapacakları yer arası 5 mt. olmalıdır. Ardından oyuncular atış çizgisine geçerler. Sopalarını yay gibi esneterek (F:43) mitleri fırlatırlar. Hangi grubun oyuncusu sopayı sınırdan daha fazla geçirdiyse, oyunu kazanan o grup olur.

Ceza olarak yenilen taraf yenen tarafın oyuncularını 100-200 mt. sırtında taşır.

TAHTA BASMACA (Ankara/Beypazarı)

Derleyen: Songül KABAK

Derleme tarihi: 19.12.2004

Kaynak kişi: Recai ÖZTÜRK

Oyunun mekânı: Boş bir alanda, köy meydanında.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklерinden, ağabeylerinden.

Oyuncağın boyutu: 10 cm eninde ve yarım mt. boyunda bir adet tahta.

Kalın dalların kırılmasıyla elde edilmiş on iki adet çubuk.

Tahtanın üzerine konulacak büyükçe bir taş.

Oyuncağın malzemesi: Tahta.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

5-10 kişiyle oynanan Tahta Basmaca oyununa başlamadan önce ebe seçimi yapılır. Ebe seçilirken tekerleme söylenir ve bu tekerlemelerden biri şudur:

İncik boncuk

Sulu cimcik

Cimciğin yarısı

Cafer'in karısı

Ebe seçiminin ardından oyuncuların hepsi oluşturulan oyuncağın etrafında sıralanırlar. Ebenin dışındaki oyunculardan bir tanesi tahtaya vurur ve çubukları dağıtır. Bunun ardından dağılan çubukları ebe toplar ve eski yerlerine koyar. Bu sırada diğer oyuncular da ebenin dikkatsizliğinden yararlanarak saklanırlar. Ebenin görevi, diğer oyuncuların tümünü bulmak ve adlarını söyleyerek çağırmağıdır. Bunu yaparken de tahtadan fazla uzaklaşmamalıdır; çünkü bu sırada diğer oyunculardan herhangi birisi yeniden tahtaya basıp, çubukların dağılmasına neden olabilir. Hâl böyle olunca, hem ebenin bulduğu oyuncular yeniden saklanır, hem de yerlerini tahmin ettiği oyuncular yer değiştirebilir. Bu şekilde oyuncuları bulması zorlaşan ebenin , saklanan oyuncuların yapacağı hilelere karşı da uyanık olması gerekir. Tahta Basmaca oyunu, genellikle

akşamüstü oynandığından oyuncular, ebeyi yanıltmak için kıyafet değiştirirler. Eğer ebe bir oyuncuya diğerinin ismiyle hitap ederse, oyuncular "Çanak çömlek patladı" diyerek saklandıkları yerlerden çıkarlar. Böylelikle oyun yeniden başlar. Eğer ebe, hiç yanılmadan ve tahtaya yeniden basılmadan tüm oyuncuların saklandıkları yeri bulursa, yeni ebe seçimi yapılır.

İkinci ebe seçilirken, tekerleme söylenmez, başka bir yöntem kullanılır: Ebeden uzaklaşan diğer oyuncular, onun göremeyeceği bir yerde sayılarına uygun gelecek şekilde bir veya iki oyuncunun parmaklarından kendilerini temsil edecek birer parmak belirlerler. Ebenin yanına gittiklerinde, ondan bir parmağı seçmesi istenir. Ebe hangi parmağı seçerse, o parmağın temsil ettiği oyuncu ebe olur ve oyun baştan başlar.

TİKA OYUNU (Adapazarı/Çaybaşı-Yeniköy beldesi)

Derleyen: Fulya ÇOLAK

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Veysel MERT

Oyunun mekânı: Geniş bir arazi.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: "Çelik" denilen 60'a 80 uzunluğundaki çubuk.

Her oyuncuya ait "Çomak" denilen 20 cm. uzunluğundaki tahta sopa.

Oyuncağın hazırlanışı: Çomak için en az 1 mt. uzunluğunda dal kesilir. Ardından bu dal, oyuncunun elini yaralamayacak şekilde ve çeliği vurduğu zaman istediği yöne göndermesini sağlayacak biçimde temizlenir. Ardından dalın kabukları soyulur ve çomak hazır hale gelir. Çelik içinse 30-35 cm. civarında bir dal kesilerek tıpkı çomak gibi temizlenir ve kabukları soyularak, uçları ters taraflı olmak üzere 45 derece açıyla yontulur.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Bir grup oyunu olan Tika oyununa başlamadan önce, çeliğin fırlatılması ve oyunun merkezinin belirlenmesi için bir çukur açılır. Oyuncuların ebe olan taraf, çukurun karşısında çeliğin gidebileceği uzaklığı tahmin etmek suretiyle bir yerlerde yerini alır. Diğer oyuncu grubu ise, çukurun üzerinde bulunan çeliği çomak yardımıyla fırlatır. Çeliği fırlatan oyuncu isterse ebeyi yanıltmak maksadıyla ebenin bulunmadığı yöne doğru da atış yapabilir. Bu, tamamen oyuncunun stratejisiyle ilgilidir. Çelik fırlatıldıktan sonra ebe, bu çeliği havadayken tutmaya çalışır. Tutmayı başarabilirse ebe değişir. Aynı işlemleri bu sefer yeni ebe seçilen oyuncu yapar. Ebe, çeliği tutmayı başaramadığı takdirde çeliğin düştüğü yerde onun kırk beş derece yontulmuş olan köşelerine vurmak suretiyle çeliği havalandırır ve o havadayken tekrar vuruşunu yapar. Ebe olan oyuncu çeliği, tutmayı başarabilirse ebekten kurtulur. Tutmayı başaramazsa; diğer oyuncu ebe olur ve bu işlemi üç kere tekrarlama hakkını elde eder. Bu tekrarlar sonrasında çelik, mümkün olduğunca uzağa götürülmeye çalışılır. Üçüncü vuruş sonunda çeliğin düştüğü yerde vuruşlar sona erer.

Tika oyununda mağlup olan oyuncuya, çeliğin en son düştüğü yerden oyunun merkezi olan çukura kadar galip gelen oyuncuyu sırtında veya omzunda taşıma cezası verilir.

YER KAZMACA (Isparta/Keçiborlu)

Derleyen: Tarık Talha MERT

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Ünal ODUNCU

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuda bulunması gereken "Çomak" denilen 1 mt.-1mt 25cm. boyunda sopa.

Sadece bir adet olan "Çelik" denilen 20-25 cm. boyundaki çubuk.

Oyuncağın hazırlanışı: Çomak için 1 mt'den uzun olan bir ağaç dalı kesilir ve yontulur. Düz hale getirilen dalın ucu, yeri kazabilecek şekilde sivriltilikten sonra soyularak temizlenir. Çelik içinse, çomak gibi soyulup temizlenerek oynanmaya hazır hale getirilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2 kişiyle oynanan Yer Kazmaca oyununa başlamadan önce kura yoluyla ebe seçilir. Ardından her oyuncunun yeri, oyuna başlamadan önce yuvarlak içine alınarak belirlenir. Ebe olan kişi, ilk olarak başlamak suretiyle çeliği diğer oyuncunun vurabileceği şekilde fırlatır. Diğer oyuncu, çomağıyla çeliğe vurarak onu mümkün olduğu kadar uzağa fırlatmaya çalışır. Bu andan itibaren ebe, çeliği almaya koşarken, diğer oyuncular da ebenin yerine gelerek burayı çomaklarının ucuyla kazmaya başlarlar. Ebe, çeliği alıp diğer oyunculardan biri yerine dönmeden onun önceden belirlenen yerine bırakabilirse ebe değişir. Oyun bu şekilde oyunculardan birinin kuyusu içinden çıkılamayacak duruma gelene kadar sürer gider. Oyunun son bölümünde kuyusu en çok kazılan oyuncu oyunu kaybeder.

Ceza olarak mağlup oyuncu, kuyusunun içine atılır ve gömülür. Oyuncular isterlerse cezanın süresini ve şiddetini uzatırlar, isterlerse de kısaltabilirler. Cezayla beraber oyun da sona erer.

YILDIZ KAYDI OYUNU (Karaman)

Derleyen: Fatma GÖKTEKİN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Muharrem GÖKTEKİN

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimden öğrendiği: Büyüklüklerinden.

Oyuncağın malzemeleri: Her oyuncuya ait birer tahta sopa ve bir adet tahta yıldız.

Oyuncağın hazırlanışı: Oyun, sopayla yıldız vurularak oynandıktan sonra; yıldızın meşe, gürgen, kayın gibi sert ağaçlardan yapılması gerekmektedir. Tahtanın üzerine beşgen, altıgen, yedigen veya sekizgen şeklinde çizilen yıldız, makinede oyularak oyuncak haline getirilir. Soplanın da bir ucu sivri, diğer ucu oyuncunun rahatlıkla tutacağı biçimde olmalıdır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

5, 6, 7, 8 veya daha fazla kişiyle oynanan Yıldız Kaydı oyununa başlamadan önce oyuncular, birbirlerinden 2-3 metre arayla kendilerine yarım metre çapında küçük birer daire çizerler. Ardından kibrit çöpü kırarak ilk önce kimin oyuna başlayacağı tespit edilir. Bu işlemden sonra seçilen oyuncu, yıldız yanındaki kişiye atar. Kendisine yıldız atılan oyuncu, oyuncağı ne kadar çabuk bir şekilde uzağa atarsa, o kadar iyidir; çünkü yıldız tektir; ama herkesin bir sopası vardır. Fırıldağ gibi dönen yıldızın düştüğü yere, yıldız atan oyuncu gider. Diğer oyuncular, o gelinceye kadar ona ait olan küçük dairenin içini kazmaya başlarlar. Zaten sopanın bir ucunun sivri olmasındaki neden de çukurun daha çabuk kazılabilmesini sağlamaktır. Eğer daireyi kazanlardan birinin sırtı yıldız alıp getiren oyuncuya dönükse, o zaman elinde yıldız bulunan oyuncu, yıldız sırtı kendine dönük olan oyuncunun dairesine atar. Bu da yeni bir oyunun başlanıldığının göstergesidir. Yeni yıldız atan oyuncu, yıldız dairesine gelmiş olan oyuncudur. Eğer sırtı dönük bir oyuncu yoksa, sıra kimdeyse yeni oyuna o şekilde başlanır.

Oyun böylece devam eder. Kazılan çukurlardan hangisi diz boyuna gelmişse, o çukura sahip olan oyuncu oyunu kaybeder. Oyunu kaybettiğinin göstergesi olarak kendini çukura gömer ve tekrar kendi imkânlarıyla çukurdan çıkar.

YUVARLAK KAZMACA (Bayburt)

Derleyen: Gülnihâl AKKUŞ

Derleme tarihi: 27.12.2004

Kaynak kişi: Talât AKKUŞ

Oyunun mekânı: Sokak, boş arsalar.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncağın malzemeleri: Her oyuncuya ait 70 cm'lik birer sopa ve bir adet 15-20 cm'lik küçük çita.

Oyuncağın malzemesi: Tahta.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 4 kişiyle oynanan Yuvarlak Kazmaca oyununa başlamadan önce, her oyuncu kendine ait birer çukur açar. Ardından ebe seçimi yapılır. Bu seçim, iki türlü olabilir:

1. Sayışmaca

2. Soplanın üzerinde çitanın saydırılması.

Ebe seçilen oyuncu küçük çıtayı, yuvarlaklarının yanında bulunan oyunculardan birinin ismini söyleyerek atar ve bu oyuncu da ebe tarafından atılan küçük çıtaya kendi sopasıyla vurmaya çalışır. Eğer vuramazsa ebelik ona geçer. Vurduğu takdirde, ebe tekrar küçük çıtayı ele geçirip oyunculardan birinin yuvarlağına atıp onlardan birini ebe yapmaması için ebeyle mücadeleye başlar ve küçük çıtayı sopasıyla sürükler. (F:44) Bu arada diğer oyuncular da ebe tarafından atılan çıtayı ele geçirir ve ebe tarafından atılan çıtayı ele geçirir. (F:45) Ebe, küçük çıtayı ele geçirdiği takdirde onu, herhangi bir oyuncunun çukuruna atmaya çalışır. Oyuncular buna engel olmak için sopa ve ayaklarını yuvarlaklarına sokarlar.

Oyunun sonunda en çok yuvarlağı kazılmış olan oyuncu, oyunu kaybeder.

ÇINGIRDAK OYUNU (Muğla)

Derleyen: Canan KAYA

Derleme tarihi: 25.12.2004

Kaynak kişi: Naci ÇİL

Oyunun mekânı: Köy.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Demir çubuklar ve iki adet ip.

Oyuncağın malzemesi: Demir.

Oyuncağın hazırlanışı: Yere 2,5-3 mt boyunda bir demir direk çakılır. Çakılan demirin üstüne yaklaşık 2 mt. boyunda yatay, kendi etrafında 360 derece dönebilen bir demir çubuk tutturulur. Bu yatay çubuğun iki ucunda elle tutulacak tahtadan çubuklar ve bunların ucuna asılmış olan halka şeklinde ipler bulunmaktadır.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, 9-10 yaşlarındaki kız ve erkekler oynarlar.

8-10 kişiyle oynanan Çingirdak oyununda hazırlanan oyuncağın iplerine tutunularak hızla dönülür. Çabuk yorulan ve pes eden oyuncu, oyunu kaybeder. Bu sefer, geriye kalan oyuncularla oyuna devam edilir. Rakibini pes ettiren grup, oyunu kazanmış olur.

ÇUBUK OYUNU (Bingöl/Kiğı)

Derleyen: Meltem YAZICI

Derleme tarihi: 19.12.2004

Kaynak kişi: Ahmet Kemal YAZICI

Oyunun mekânı: Düz bir zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Çubuk.

Oyuncağın hazırlanışı: 20-25 cm. uzunluğunda yuvarlak tahtadan çubuklar yapılır. Ardından çubuklar çeşitli renklere boyanır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Çubuk oyunu, 2 kişi ile oynanmaktadır. Çubuklar, üst üste gelecek bir şekilde oyuncuların arasına bırakılır. Sonra, sırasıyla çubukların oynatmadan alınmasıyla oyun başlar. Çubukları ilk oynatan kişi yanar ve oynama sırası rakip oyuncuya geçer. Oyun böylece devam eder ve sonuçta en fazla çubuğu oynatmadan çeken kişi, oyunu kazanmış olur.

ÇUBUK OYUNU (Bolu/Gerede)

Derleyen: Aynur BİRGÖREN

Derleme tarihi: 27.12.2004

Derleme yeri: Ankara

Kaynak kişi: Mahmut BİRGÖREN

Oyunun mekânı: Ev.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden, arkadaşlarından.

Oyuncağın malzemeleri: 10-15 cm. çapında 1,5 cm. kalınlığında yuvarlak tahta. Belli sayıda çubuklar.

Oyuncağın hazırlanışı: Oyun aracı hazırlanırken; 10-15 cm. çapında, 1,5 cm. kalınlığında, yuvarlak tahta bir zemine ihtiyaç vardır. Yuvarlak tahta zemin üzerine düzenli şekilde açılmış belli sayıdaki deliklere, çubukları yerleştirmek suretiyle oyun düzeneği hazırlanır. Boyları 2-3 cm. arasında değişen çubukların sayısı, açılan deliklerin sayısından bir tane eksik olmalıdır. Çubukların tahta zemin üzerinde durmalarını sağlamak için; deliğe geçen kısımları ince, dışarıda kalan kısımları ise kalın yapılmalıdır. Deliğe geçen ince kısım yaklaşık 1 cm., dışarıda kalan kısmı ise, yaklaşık 1,5 cm. 'dir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

Çubuk oyunu en az 2 kişi tarafından oynanır. Oyuna oyunculardan hangisinin başlayacağını belirlemek için, oyuncuların isimlerinin yazılı olduğu kâğıtlarla kura çekimi yapılır. İsmi çıkan oyuncu oyuna başlar. Oyuna başlayacak oyuncu boş-dolu yöntemiyle de seçilebilir. Bunun için önceden hazırlanmış boş kâğıtlardan birine bir işaret konur; işaretli olan kâğıdı bulan oyuncu oyuna başlar.

Oyuna ilk başlayacak oyuncu, çubukları tahta zemin üzerine kendi istediği bir delik boş kalacak şekilde yerleştirir. Daha sonra çubukları birbirinin üzerinden atılarak boşta bıraktığı deliği doldurmaya çalışır. **(F:46)** Atlatma yapılırken arada kalan çubuk oyun dışına çıkarılır. Oyuncu, bu şekilde çubukları birbirinin üzerinden atılarak tahta zeminde en az sayıda çubuk bırakma amacındadır. Birinci oyuncunun tamamladığı

tur sonunda, oyuncunun tahta zemin üzerinde bıraktığı çubuk sayısı not alınır. Böylece oyun sırası daha sonraki oyunculara geçer. Diğer oyuncular da oyunlarını bu şekilde oynarlar. Bu oyuncuların da oyun sonunda tahta zemin üzerinde bıraktığı çubuk sayıları not alınır. Oyun tamamlandıktan sonra, not alınan çubuk sayılarına bakılır ve en az sayıda çubuk bırakmış olan oyuncu, oyunun galibi olur.

Oyunun sonunda ceza ya da ödül yoktur.

KANATLI CEVİZ (Ankara/Ayaş)

Derleyen: Rütveyda EKİNCİ

Derleme tarihi: 20.12.2004

Kaynak kişi: Seyfettin SONKAYA

Oyunun mekânı: Sokak.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Akrabalarından, büyüklerinden.

Oyuncak: İçinden geçirilen çubuğun üzerine pervane yerleştirilmiş ceviz.

Oyuncağın malzemesi: Bir adet iri ceviz ve tahta çubuk. Gramafon kâğıdı.

Oyuncağın yapılışı: Oyun aracını hazırlamak için öncelikle iri bir ceviz alınır ve özenle ikiye ayrılır. Ayrılan parçaların içi temizlendikten sonra, cevizin içinden bir çubuk geçecek şekilde delikler açılır. Çubuk cevizin enine veya boyuna olabilir. Enine olacaksa yanlardan, boyuna olacaksa alttan ve üstten delikler açılır, 15-20 cm. uzunluğundaki bir çubuk; üstte kalan kısmı daha kısa olacak şekilde deliklerin arasına yerleştirilerek cevizin iki yarısı birbirine yapıştırılır. Ceviz ikiye ayrılmadan, çubuk için açılan delikler kullanılarak çakı veya çivi yardımıyla da temizlenebilir. (F:47) Bu metod kullanıldığı taktirde, çubuk cevizin içine yerleştirildikten sonra, çubuğu deliklere sabitlemek için yanlara yapıştırıcı sürülmelidir. Daha ince çubuklar ve gramafon kâğıdı veya benzeri ince bir kâğıt kullanılarak, çıtalı uçurtma benzeri bir pervane yapılır. Yapılmış olan pervane, cevizin içinden geçen çubuğun kısa olan üst kısmına yapıştırılmak suretiyle monte edilir. (F:48) Böylece oyuncak hazırlanmış olur. İsteğe bağlı olarak oyuncağın dayanıklılığını koruması ve içine çubuk yerleştirilen deliklerin orijinalliğinin bozulmaması için oyuncak cilalanabilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynarlar.

En az 2 oyuncuyla oynanan Kanatlı Ceviz oyununa hangi oyuncunun başlayacağını belirlemek için kura çekilir. (F:49) Oyuncular daha önceden hazırlanmış ve üzerlerine oyuncu sayısı kadar numara yazılmış olan kâğıtlardan birer tane seçerler. Büyük sayıyı seçen kişi, oyuna önce başlamaya hak kazanmış olur. Oyunda puanlamayı yapabilmek için bir başlangıç çizgisi ve onu yarımşar metre aralıklarla takip eden beş çizgi

çizilir. Bu çizgiler arasında oyunculara en yakın olanına 5, bir sonrakine 10 ve diğerlerine düzenli şekilde artan sayılarla puan verilir. Bu işlem sonucu oyun için gerekli olan zemin hazırlanmış olur. Oyuncular, ödüllendirme bölümü için yanlarında beş tane ceviz ve oyun araçlarını getirirler. Her oyuncunun elinde birer kanatlı ceviz bulunur. Daha önceden yapılan kura sonucu oyuna önce başlamaya hak kazanan oyuncu, başlangıç çizgisinin 1 metre kadar gerisine geçer ve oyuncağa daha önce yerleştirilmiş olan alt kısmından iki elinin ayasıyla tutar. (F:50) Çubuğu elleri arasında çevirerek yeterli hızı kazandırdıktan sonra ileri doğru uçurur. Oyuncağın üzerine düştüğü aralıkta yazan puan not edilir. Diğer oyuncular da aynı işlemi tekrarlayarak oyunu devam ettirirler. Oyun bu şekilde beş tur devam eder. Bu beş turun sonunda oyuncuların puanları toplanır ve fazla puan toplayan oyuncu, oyunun galibi olur.

Kazanan oyuncunun ödülü, en düşük puanı almış olan oyuncunun yanında getirdiği 5 adet cevizdir. Ayrıca oyun birincisi, sonuncu olan oyuncuya istediği bir şeyi yaptıрма hakkına sahiptir. Genelde hayvan taklidi yapma ya da şarkı söyleme cezaları verilir.

İLİK OYUNU (Amasya)

Derleyen: Sena KAYA

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Namık KAYA

Oyunun mekânı: Sokak.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyük ağabeylerinden.

Oyuncak: Büyük bir kapak. Her oyuncuya ait beş adet küçük kapak. Tahtadan yapılmış bir kale.

Oyuncağın hazırlanışı: Büyük kapağın içine çimento veya çamur konularak dondurulur. Bunu yapmaktaki amaç, kapağın iyice donup ağırlaşmasıdır. Böylece kapak, fırlatılan yere daha iyi gidecek ve hedefi daha kolay vurabilecektir. Eğer bu işlem yapılmazsa kapak hafif kalacak ve istenilen şekilde istenilen yöne gitmeyecektir. Diğer bir oyuncak olan tahtadan kalenin ise genişliği 30 cm., oyuk kısmı ise 15 cm. kadar olmalıdır. Oyuk kısmı, testere ile yapılır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2, isteğe göre daha fazla kişiyle oynanabilen İlik oyununa başlamadan önce oyuna kimin başlayacağı tespit edilir. **(F:51)** Kapağı en uzağa atan oyuncu, oyuna başlama hakkını kazanır. Oyuna ikinci olarak başlayacak olan oyuncu ise, rakibinin kapağını nereden vuracağını belirler. Kalenin arkasına her oyuncu için 5 adet kapak dizilir. Oyuncu, kapağı belirlenen yerden vurabilirse, bütün kapakları alır. Eğer dışarı atarsa, hiç kapak alamaz ve sıra ikinci oyuncuya geçer. Her iki oyuncu da oyunu üçer kere oynadıktan sonra ikinci bölüme geçilir. Bu bölümde ise kapaklar, kalenin üstünden büyük kapağın atılmasıyla vurulmaya çalışılacaktır. Büyük kapak, kalenin üstünden aşılarak aşağı düşürülür ve yine belirlenen yerden vurulmaya çalışılır. Vurulmazsa sıra ikinci oyuncuya geçer. Vurulursa hepsi, başka kapak vurulursa solundakiler alınır.

Oyunun sonunda elinde en fazla kapağı olan oyuncu oyunu kazanır. Bu oyunun amacı, en çok kapağı toplamak ve hedef belirlenen yerden vurabilmektir. Oyuncular dilerse, kapağın vurulup vurulmadığını belirlemek için bir hakem belirleyebilirler.

TEL ARABA OYUNU

(Kahramanmaraş/Nurhak ilçesi-Zillihan köyü)

Derleyen: Esra AKYOL

Derleme tarihi: 05.12.2004

Kaynak kişi: Erkan ÖZTUNÇ

Oyunun mekânı: Açık, düz bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Akrabalarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait tel araba.

Her oyuncuya ait belli miktarda porsil. (İçecek kapakları)

Bir adet düz bir taş.

Oyuncağın malzemesi: Her oyuncuya ait tel araba, alüminyum telden yapılır.

Oyuncağın hazırlanışı: Tel araba, iki parçadan oluşmaktadır. 3 mm. kalınlığındaki alüminyum tel, direksiyon yapımı için kişinin rahatlıkla sürebileceği şekilde kesilir ve düz olarak uzatılır. Ardından bir ucu direksiyon yapmak için daireye dönüştürülür. İkinci parça ise tekerlek yapımı için kesilir ve düz bir şekilde uzatılır. Aynı birinci parçada olduğu gibi bir ucu daire şekline dönüştürülür ve diğer ucuna da aynı şekilde kıvrılarak daire şeklini alması sağlanır. İki dairenin yani tekerleğin ortasında düz olarak tel kalır ve buna direksiyonunun kancası geçirilerek sabitlenir. Hazırlanan oyuncuğun etrafı isteğe göre renkli ince elektrik telleriyle sarılır.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkekler tarafından beraber oynanmaktadır.

İki bölümden oluşan Tel Araba oyununun birinci bölümünde oyuncu sayısı önemli değilken, ikinci bölümde oyuncu sayısı üçe iner. Oyuna başlamadan önce her oyuncu kendi aralarında belirledikleri miktarda porsili bir kenara koyar ve başlama-bitiş çizgisini belirlerler. Çizgiler belirlendikten sonra oyuncular, tel arabalarıyla başlama çizgisine yan yana dizilirler ve verilen komutla bitiş çizgisine doğru koşmaya başlarlar. Her oyuncunun amacı; hedefe ilk olarak varmak, önde kalmaktır. Bu yarış esnasında oyuncular hayâl güçlerini devreye sokarak kendilerini ya şoför ya da arabaların yerine koyarak çeşitli araba sesleri çıkarırlar. Ayrıca bir oyuncu diğerinin motivasyonun bozmak için alay edebilir, iğneli sözler kullanabilir. Bunlara mağruz kalan oyuncu da genelde aynı şekil-

de karşılık verir ve böylece oyuncular müthiş bir sabır ve direnme gücü sergilerler. Bu olay, aynı şekilde oyunun ikinci bölümü olan porsil oyununda da ön plâna çıkar. Yarışta birinci gelen, oyunun başında ortaya konulmuş olan porsillerin hepsini kazanır.

Oyunun ikinci bölümünde ise; birinci bölümde ilk üçe giren oyuna devam etme hakkına sahiptir. Bu ilk üç, ceplerinden aynı miktarda porsili bitiş çizgisinin üstüne yan yana ve ters şekilde dizerler. Porsillerin koyulduğu yerden 15 adım geriye sayarak gelirler ve ellerine düz bir taş alarak bu 15 adımlık uzaklıktan porsillere doğru taşları atarlar. Burada bir kural söz konusudur: Attığı taşı porsillere çarptıran veya arkasına aşırta için de bu bölümde eleme vardır. Bu oyuncular, ortaya koydukları porsilleri bırakarak yarış dışı kalır. Hiçbiri elenmediğinde ise üçü de yarışa devam ederler. Porsillerin dizildiği ve taşın atıldığı bölge arasına en yakın atan, birinci olarak yere ters şekilde konulmuş olan porsilleri taşın kenarı yardımıyla porsilin bir ucuna basarak düz çevirme hakkına sahip olur. Böylelikle düz çevirdiklerini kazanır. Oyuncu, herhangi bir porsili düz çeviremeyinceye kadar devam etme hakkına sahiptir. Çeviremediği porsilde sıra, taşı ikinci en yakın atana geçer ve ikinci oyuncu için de aynı kurallar geçerlidir. Eğer onun da çeviremediği porsil olursa sıra, taşını üçüncü en yakın atan kişiye geçer. Bu şekilde oyun, ortada porsil kalmayınca kadar devam eder ve bittiğinde asıl hasilâtı tek kişinin kazandığı tel araba bölümüne dönülür. Oyunun ikinci bölümünde önemli olan bir nokta vardır: İkinci bölümde oyuna başlama sırası birinci bölümden bağımsızdır. Taşın atılış yakınlığına göre bir sıralama yapılır. Bu taş atma işleminde eğer taşlarını porsillere üçü de çarptırma veya aşırtaştırma, herkes ortaya koyduğu porsillerini geri alır ve oyun tel araba yarışına yani başa döner. Taş atma bölümünde üç kişiden iki kişi, taşını porsillere çarptırdığında veya aşırtaştığında doğal olarak elenir ve geriye kalan kişi, porsilleri düz çevirmekle uğraşmadan hepsini kazanır. Yine bu bölümde üç kişiden bir kişinin çarptırdığı veya aşırtaştığı durumlarda koymuş olduğu porsilleri bırakarak elenir ve diğer iki kişi, oyuna taşı en yakın atandan başlayarak devam eder. Hiç porsil kalmayınca da oyun biter ve en çok porsil toplayan bu bölümün birincisi olur. Eğer oyuncu hem birinci bölümde hem de bu bölümde birinci olursa en çok porsil onda olduğu için lider konumuna gelir.

KAYIŞ KIZDI OYUNU (KEMER SAKLAMBACI) (Kayseri)

Derleyen: İbrahim GÖÇLÜ

Derleme tarihi: 2004

Derleme yeri: Kayseri

Kaynak kişi: Murat GÖÇLÜ

Oyunun mekânı: Sokak.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Bir adet kayış.

Oyuncağın malzemesi: Kullanılmayan deri kemerler. Derinin tercih edilmesindeki neden, vurduğunda ses çıkarmasıdır.

Oyuncağın hazırlanışı: Kullanılmayan deri kemerlerin tokası vurulunca itmesin diye kumaşla sarılır ve sağlam bir ipe dikilir.

Oyuncuların cinsiyeti: 15-20 yaşlarındaki erkekler.

7-10 kişi tarafından oynanan Kayış Kızdı oyunu, ebe tarafından saklanan kayışın karanlıkta zor bulunacağı düşünüldüğünden akşam oynanmaktadır. Oyuna başlamadan önce bir ebe belirlenir ve seçilen ebe kayışı saklar. Bu iş yapılırken, ebe haricindeki oyuncular, kayışın saklandığı yeri göremeyecek şekilde önceden belirlenen bir yerde beklerler. Ebe bu oyundaki vazifesi kayışı saklamak ve kayış arandığı zaman oyuncuları yönlendirmektir. Bunu yaparken de, oyuncular kayışa yaklaştıkça “Sıcak”; uzaklaştıkça “Soğuk” diyerek onlara ipucu verir. Örneğin çok yaklaştıklarında “Sıcak sıcak” veya “Kızdı kızdı kızdı” diye oyuncuları yönlendirebilir. Bu oyunda önemli olan nokta, kayışın zor bulunacak bir yere saklanmasıdır. Bu durum, bir bakıma ebeğin maharetini, kurnazlığını göstermesi açısından güzel bir fırsattır. Nihayet kayış bulan oyuncu, oyunun vazgeçilmez bir kuralı olan “Kayış kızdı” sözlerini söyler. Bunun ardından oyuncu, diğer oyuncuların başlarından aşağı olan herhangi bir uzvuna fazla acıtmayacak; ama ses gelecek şekilde kayışla vurur. Bu şekilde vurma işlemi oyuncuların kendilerine ayrılan bölgenin içerisine girinceye kadar devam eder. Oyuncuların hepsi bölgelerine girdiğinde kayış bulan oyuncu onu saklayıp diğer oyuncuları yönlendirme görevini üstlenir ve oyun böyle devam eder.

EBE BENİ KURDA VERME (Gaziantep)

Derleyen: Nurcan KAPLAN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Mine YILDIZ

Oyunun mekânı: Açık alanlar, harman yeri, bağ, bahçe.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Abilasından, ağabeyinden, köy-deki büyüklerinden.

Oyuncak: Bir adet kurt maskesi.

Oyuncağın malzemesi: Herhangi bir bez parçası.

Oyuncağın hazırlanışı: Herhangi bir bez parçasına göz için iki tane delik açılır ve bir de kulak yapılır.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

Bu oyunda bir ebe (anne, koruyucu), bir kurt ve ebenin ardına dizilmiş olan yedi-sekiz kişi bulunmaktadır. Öncelikle çocuklar kendi aralarında bir kurt seçimi yaparlar. Bunun için çocukların hepsi bir hizaya dizilerek önceden belirledikleri bir hedefe doğru koşmaya başlarlar. Bu hedefe en son varan çocuk kurt olur. (F:52) Diğerlerinden birisi de ebe olarak çocukları arkasına dizer ve oyun başlar. Çocuklar “Ebe beni kurda verme” “Ebe beni kurda verme” diye hep bir ağızdan bağırma başlarlar. Kurt da bu sırada etrafta kaçışan bu çocukları yakalamaya çalışır ve yakaladığı bu çocukları kendi arkasına dizerek (F:53) güçlenmeye başlar. Ebenin ardında çocuk bitene kadar oyun böyle devam eder. Çocukların hepsi kurdun ardına dizilince hep birlikte “Ebe sen bizi kurda verdin, biz de sana ceza vereceğiz” diye bağırırlar.

Ebeye verilen ceza, kurdu sırtına alıp biraz dolaştırmak veya diğer oyuncularca saklanan kendi pabucunu bulmaya çalışmaktır.

KIZ KAÇIRMA OYUNU (Hatay/İskenderun)

Derleyen: Semih ŞİMŞEK

Derleme tarihi: 18.11.2004

Kaynak kişi: Ümit ŞİMŞEK

Oyunun mekânı: Geniş bir arazi.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Üzerinde at kafası kuklası olan bir tahta sopa. (At)

Çadı maskesi.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

10 kişiden oluşan iki grup tarafından oynanan Kız Kaçırma oyununa başlamadan önce ata binecek ve cadı maskesini giyecek olan oyuncuları belirlemek için sayışmaca yöntemiyle seçim yapılır. Burada söylenen bazı tekerlemeler şöyledir:

Portakalı soydum
Başucuma koydum
Ben bir yalan uydurdum
Duma duma dum
Kırmızı mum
Dolapta pekmez
Yala yala bitmez
Ayşecik cik cik cik
Fatmacık cık cık cık
Sen bu oyundan çık

Çıktım erik dalına
Baktım tren yoluna
Üç gemi geliyor
Biri ağa, biri paşa
Ortancası Kemal Paşa
Kemal Paşa hasta
Çorbası tasta
Mendili ipek
İnatçı köpek

Bir elmayı alladım
Medine’ye yolladım
Medine’nin kızları
Kur’an okur dilleri
Çık bak kim geliyor
Sırma saçlı kız geliyor
Ben bu kızı alayım
Sırma saçı öreyim
Ali Bey’e vereyim

Anya manya kumpanya
İkimizin arasında

Ata binecek ve cadı olacak oyuncular belirlendikten sonra, bu iki oyuncu kendi gruplarını oluşturmak için sayışmaca yöntemiyle oyuncu seçerler. Belirli bir mesafede duran oyuncular, birbirlerine adım atarak yaklaşır. Kimin ayağı diğerinin üzerine gelirse cadı olan oyuncu erkeklerden, ata binecek olan oyuncuya kızlardan birer oyuncu seçer. Bu sayışmacalara örnek olarak şu verilebilir:

Aldım verdim
Ben seni yendim
Bir geldim
İki geldim
Üçte durdum

Gruplaşma sona erdikten sonra ata binecek oyuncu, arkasında dizilen kızların babası olur. Cadının arkasındaki erkekler de ata binen oyuncunun kızlarını kaçırarak cadının oğulları olurlar. Öncelikle gruplar karşı karşıya gelirler (F:54) ve birbirlerini kovalamaya başlarlar. (F:55 ve 56) Ardından cadı ve arkasındaki erkekler kızları kaçırmaya çalışırlar. Babaları da kızlarını korumak için atıyla cadının üstüne yürür. Cadı, bütün kızları ve babalarını kaçırıp bir yerde alıkoyar ve babanın ellerini bağlar. (F:57) Cadı ve oğulları bir köşede uyuyakalırlar. Bu sırada oğullarından biri kızlardan birine yardım eder. Kurtulan kız öncelikle diğer kardeşlerini, ardından da hepsi plân yaparak babalarını kurtarırlar. Babanın kızlarını arkasına alarak oradan kaçmasıyla oyun sona erer.

YAĞMUR GELİNİ (Kayseri/Mimar Sinan kasabası)

Derleyen: Nazile SAVUR

Derleme tarihi: 19-21.11.2004

Kaynak kişi: Elmayi DİNDAR ve Solmaz SAVUR

Oyunun mekânı: Sokak.

Oyunak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyunacak: Beyaz bir tül bent. (Yağmur gelinini süslemek için)

Poşet, tabak, tas ya da maşrapa. (Bulgur pilavında kullanılan malzemeyi saklamak için.)

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

Yağmur yağması için Allah'a dua etmek amacıyla oynanan Yağmur Geline oyununda birkaç çocuk, bulutlu bir havada biraraya gelirler. Öncelikle çocukların arasından bir yağmur gelini seçilir. Bu seçim yapıldıktan de şu tekerleme söylenir:

Portakalı soydum
Başucuma koydum
Ben bir yalan uydurdum
Duma duma dum
Kırmızı mum
Dolapta pekmez
Yala yala bitmez
Ayşecik, Fatmacık cık cık cık
Sen bu oyundan çık

Seçilen yağmur gelininin başına duvak mahiyetinde beyaz bir örtü örtülür. Daha sonra yağmur gelininin kafası yeşil ağaç dallarıyla süslenir. Gelinin yalnızca gözleri açıkta kalır. Süsleme işlemleri bittikten sonra gelin, sağında ve solunda arkadaşları olacak şekilde ortaya alınır. Diğer oyuncular da düğün alayı oluşturup yağmur gelininin arkasına dizilirler. (F:58) Yağmur gelininin etrafında olan arkadaşlarının ellerinde bulgur koymak için poşet, salça ve yağ koymak için tabak, ayran koy-

mak için de bir tas ya da maşrapa olur. Oyun için gerekli olan hazırlıklar tamamlandıktan sonra çocuklar mahalledeki evleri gezmeye başlarlar. Kapı kapı gezerek şu tekerlemeyi söylerler:

Yağmur gelini yağ ister
Bulgur ister, salça ister
Bir kaşık ayran ister
Yağmur gelini ayran ister
Bir kaşık ayran ister
Yağ tavada süzülün
Vermeyenin eli ayağı büzülün

Bu tekerlemeler söylenerek kapısına varılan evin hanımı, yağmur gelini alayının elindeki torba, tas ya da maşrapaya bulgur, yağ veya salça koyar. (F:59) Bazı ev hanımları ise bereket olsun diye yağmur gelininin başından aşağı bir maşrapa su döker. (F:60) Çocuklar böyle ev ev gezerek bulgur pilavı pişirecek malzemeyi toplarlar. Toplanan malzeme, oyunculardan birinin annesine götürülür ve bulgur pilavı pişirmesi için teslim edilir. Pilav piştikten sonra çocuklar bir taraftan pilavı yerler, bir taraftan da Allah'a yağmur yağdırması için dua ederler.

BEŞ ATIŞ (Ankara)

Derleyen: Deniz Akbulut

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Cengiz Akbulut

Oyunun mekânı: Duvarın olduğu herhangi bir yer.

Kaynak kişinin oyunu kimden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncağın malzemeleri: Üç adet kibrit çöpü, birer adet toplu iğne ve kâğıt parçası.

Oyuncağın hazırlanışı: Bu sayılan malzemelerle bir hedef tahtası oluşturmak için karton, mukavva veya kerpiçten bir duvara ve bu duvar üzerinde büyük bir boşluğa ihtiyaç vardır. Başı büyük olan iğnenin top kısmına ip bağlanır. Kâğıt, kare şeklinde kesilir, ardından üçgen olarak katlanır. Sonra da elde edilen şekil, üçgen olarak bir daha katlanır. Bu işlem başka bir kâğıt parçası ile bir kez daha tekrar edilir. Böylelikle 3 yaprak meydana getirilir. Ardından üç iğne, üç kibritin ortasına getirilir, ipe bağlanır. Bu arada iğnenin yarısı içeride, yarısı da dışarıda olmalıdır. Böylelikle tahtaya ya da kartona atılacak silah hazırlanmış olur. Ardından duvara veya kartona 5-10 arası daire çizilir ve her daire için puan yazılır. Dairelerden içeri gidildikçe puanlama da artar.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek

Günümüzdeki Dart oyununa benzeyen bir oyun olan Beş Atış oyunu, genellikle grup halinde oynanır. Bu nedenle hakem seçimi yapılır. Böylelikle beş atışın sonunda kimin en yüksek puanı aldığı güvenilir birinden öğrenilmiş olur. Oyuna yazı tura atılarak başlanır. Oyuncunun, oyunun adından da anlaşılacağı üzere 5 atış yapma hakkı vardır. Atışlar, 2-3 metre uzaklıktan yapılır. Hedefe en çok kere en yakın atışı yapan oyuncu kazanır.

Oyunun sonunda ceza olarak hakem eline sopa alır ve yenilenlerin eline beş kere sopayla vurur.

ÇÖP ÇEKMECE (Ankara/Çubuk)

Derleyen: Zeynep TOKMAK

Derleme tarihi: 26.12.2004

Kaynak kişi: Cemal TOKMAK

Oyunun mekânı: Ev, sokak.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Aile ve arkadaş topluluklarından.

Oyuncağın malzemeleri: Birkaç adet tahta parçası. Elli adet kibrit.

Oyuncağın hazırlanışı: Oyun düzeneği, dikdörtgenler prizması şeklinde bir tahtanın içinin alt ve üst kısmı tamamen açık kalacak şekilde oyulması meydana getirilir. Kutu haline getirilen bu tahtanın içine en az elli kibrit çöpü yerleştirilir. Daha sonra tahta kutunun dar kısımlarına üste gelecek şekilde karşılıklı iki delik açılarak ip geçirilir. Geçirilen ip sayesinde yukarıya kaldırılan kutunun içindeki kibrit çöplerinin dağılmasıyla oyuna başlanmış olur. Oyuncular, daha önce ellerine almış oldukları birer kibrit çöpü ile dağılan kibrit çöplerini kıpırdatmadan oyun dışına çıkarırlar. İsteğe bağlı olarak oyun aracının taşınabilmesi için kutunun içine yerleştirilecek bir çekmece de kullanılır. Kutu şekli verilen tahtanın eni 6 cm., boyu 8 cm. civarındadır. Kenarlarda kalan dar kısımlar ise ortalama 3 cm. dir. Karşılıklı olarak dar kenarlardan geçirilen ipin boyu 20 cm. kadar olabilir.(F:61)

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

Çöp Çekmece oyunu en az 2 kişi tarafından oynanır. Oyunun başlatılması için önce, ebe turu düzenlenir. Ebe turu iki şekilde yapılabilir: Bunlardan ilki, oyun kaç oyuncu ile oynanıyorsa, o kadar kibrit çöpü ele alınır. Bu kibrit çöplerinden biri kırıktır. Kırılmış olan kibrit çöpünü bulan oyuncu, oyuna önce başlamaya hak kazanmış olur. Diğer bir yöntem ise şudur: İple yukarı doğru çekilen tahta kutudan dağılan kibrit çöpleri, hangi oyuncu daha çok dağınık hale getirirse ebe o olur ve oyuna ilk o başlar.

Oyuncular önce ellerine birer kibrit çöpü alırlar. Düz bir zemin üzerinde en az elli adet olmak üzere olan kibrit çöplerini, barutlu kısımları

üste gelecek şekilde, kutu şekli verilen tahtaya düzenli bir şekilde doldururlar. İçi düzenli olarak kibrit çöpüyle doldurulan ve geçirilen ip üste gelecek biçimde duran kutu şekli verilen tahta, ip ile yukarı doğru çekilir. Bu işlemden sonra kibrit çöpleri dağılırlar. Ebe turunu kazanan oyuncu, önce eline almış olduğu kibrit çöpüyle dağılan kibrit çöplerinden bir tanesini diğerlerini kıpırdatmadan oyun dışına çıkarmaya çalışır. Daha sonraki oyuncular da diğer kibrit çöplerini kıpırdatmadan oyun dışına bir kibrit çöpü çeker. (F:62) Oyun bu şekilde devam ederken diğer kibrit çöplerini kıpırdatan oyuncu, bir tur oyun dışında bırakılır. Dağılan kibrit çöpleri bitene kadar oyun böyle devam eder. Kibrit çöpleri bitince oyuncular, oyun dışına çıkardıkları kibrit çöplerini sayarlar. Hangi oyuncunun biriktirdiği kibrit çöpü fazlaysa oyunun galibi o oyuncu olur.

Büyük Çöp Çekmece oyununun bir çeşidi de, isteğe bağlı yapılan çekmecenin üstünden bağlanılan ip ile oynanılanıdır. Bu çeşitte kutu şekli verilen tahtanın içine geçirilen taşıyıcı çekmecenin üzerinden bir ip bağlanır. Barutları üste gelecek şekilde konulan kibrit çöpleri bu çekmecenin içindedir. Bağlanılan ip ile taşıyıcı çekmece yukarı doğru çekilir ve içindeki kibrit çöpleri tahta kutunun üzerinden dağılır. Oyunun geri kalan kısmı, daha önce söz edilen bölümler ile aynı özellikleri taşır.

DOMBİT OYUNU (Sakarya/Kocaeli)

Derleyen: Esin AYDIN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Kıymet SOMUNCU

Oyunun mekânı: Düz ve geniş bir zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Bir adet bez top. On beş adet küçük kare tahta.

Oyuncağın malzemesi: Eski bir çorap.

Oyuncağın hazırlanışı: Eski bir çorabın içine bez doldurulur ve etrafı dikilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynarlar.

İki gruba ayrılacak şekilde 6 veya 8 kişiyle oynanan Dombit oyununa başlamadan önce yazı tura yoluyla hangi grubun ilk atışı yapacağına karar verilir. Ardından ilk atışı yapmaya hak kazanan grup, tahtaları devirdiği takdirde diğer grubun oyuncuları bir taraftan kaçmaya, bir taraftan da dağılan tahtaları tekrar üst üste dizmeye çalışır. Eğer atış yapan grubun elemanları diğer grup elemanlarından birini vurursa, oyunu kazanır. Vuramazsa kaybeder ve yine atışı onlar yaparak oyun devam eder.

Oyunun sonunda yenilen taraf, tek bacak üzerinde durur.

HİMBİL (Kocaeli, Bursa)

Derleyen: Banu BABALIK

Derleme tarihi: 21.12.2004

Kaynak kişi: Semra BABALIK

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Annesinden ve çevresindeki çocuklardan.

Oyuncak: "Hımbıl tahtası" olarak adlandırılan boş tahta parçaları.

Oyuncağın malzemesi: Tahta parçaları.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

Oyuncu sayısı kadar hımbıl tahtası kesilir ve ebenin sahip olduğu hımbıl tahtası dışındaki tüm tahtalara oyuncuların isimleri yazılır. **(F:63)** Ardından sayışma yoluyla hakem seçilir: Bu sayışmalara örnek olarak şunlar verilebilir:

İğne battı	Dolapta pekmez
Canımı yaktı	Yala yala bitmez
Tombul kuş	Ayşecik cik cik
Arabaya koş	Fatmacık cik cik
Arabanın tekeri	Sen bu oyundan çık
İstanbul'un şekeri	
Hop hop, altın top	
Bundan başka oyun yok.	

Ardından tüm tahtalar hakem tarafından saklanır ve bu işlem bittikten sonra hakem "Kim hımbıl olacak?" der. Bunun üzerine diğer oyuncular tahtaları aramaya başlar. Oyunda önemli olan nokta, üzerinde isim yazılı olan tahtaları bulabilmektir. Boş yani isimsiz tahtayı bulan oyuncu "Hımbıl" olur ve oyuncular arasında cezalandırılır. Bu cezalar genellikle hayvan taklidi yapmasını isteme ve koşturmadan ibarettir.

ŞEKER BULMACA (Balıkesir)

Derleyen: Esra KILIÇ

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Mine KILIÇ

Oyunun mekânı: Yazın bahçede, kışın evde.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Altı adet mendil veya peçete.

Oyuncağın malzemesi: Yün.

Oyuncağın hazırlanışı: Mendil veya peçeteler örülerek meydana getirilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

Bir grup oyunu olan Şeker Bulmaca için öncelikle gruplara ayrılır. En aşağı üçer kişiden oluşan iki grup meydana getirilir. Bu grupların seçimi kurayla belirlenir. Öncelikle iki ayrı gruptan baş kişiler seçilir. Daha sonra bu grup başları gruplarına kimleri alacaklarını çubuk seçimiyle belirler. Biri uzun diğeri kısa olan çubuklardan uzun olanı seçen kişi, hem ilk olarak kendi grubuna oyuncu seçme, hem de şekeri saklama hakkını kazanmış olur. Ardından renk renk mendiller oyun alanına konur. Şekeri saklama hakkına sahip olan gruptan bir kişi şekeri bulunan elini diğer gruba fark ettirmeden altı mendilin hepsine sokar; sadece tek bir mendilin içinde bırakır. Şeker eğer ilk seçilen mendilin arasında ise o zaman şekeri, arayan tarafa geçer. Şayet ikinci mendilin arasından çıkarsa “dimyet” olur,böylece şekeri saklayan taraf 4 “deve” (sayı) kazanmış olur. Şekeri saklama işi o grupla devam eder. Yine karşı taraf aramaya başlar. Birinci ve ikinci mendilleri kaldırıp, şekeri bulunmazsa “dimyet” geçer. Şayet şekeri sonraki mendillerin birinin içinden çıkarsa kaldırılmayan mendiller deve sayılır. Eğer sondan iki mendil kalmışsa, bu iki mendilden birini arayan taraf “bize” diye kaldırır, diğer mendil öbür grubun olur. Şeker, kaldırılan mendil içinde çıkarsa arayan taraf şekeri saklama hakkını elde eder. Çıkılmazsa diğer grup iki “deve” kazanmış olur. Oyun böylece devam eder, hangi grubun deve sayısı 15 olursa oyunu o grup kazanır.

Kazanan grup içinde deve sayısı fazla olan, kaybeden gruba ceza verme hakkına sahip olur. Bu cezalar genelde iki türdür. Bunlardan biri çarşafı top haline getirip bir sopa niteliğinde karşı grubun sırtına vurmak ve karşı gruptan seçilen bir kişiyi sabah vakti köyde eşek gibi bağtırmaktır. Bu cezanın yanında kazanan gruba verilen ödül şekerlerdir. Mendilin içinde şekeri bulan oyuncu hem sayı kazanmakta hem de o şekerlere sahip olmaktadır.

YAĞ SATARIM BAL SATARIM (Yozgat)

Derleyen: Fatih DURMAZ

Derleme tarihi: 29.12.2004

Kaynak kişi: Beytullah ÜNGÖR

Oyunun mekânı: Harman yeri, okul bahçesi.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşından.

Oyuncak: Mendil.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynamaktadırlar.

8-10 kişiyle oynanan Yağ Satarım Bal Satarım oyununa başlamadan önce ebe seçilir. Diğer oyuncular da bir çember oluşturacak şekilde otururlar. Ebe olan oyuncu, büyük bir mendilin ucunu düğümleyerek eline alır. Daha sonra çemberin etrafında dönmeye başlar. (F:64) Bu arada şu tekerleme söylenir:

Yağ satarım

Bal satarım

Ustam ölmüş,

Ben satarım.

Ustamın kökü sarıdır.

Satsam on beş liradır.

Bu arada ebe olan oyuncu, elindeki ucu düğümlü mendili kimin arkasına koyacağını düşünür. Nihayet mendili fark ettirmeden birinin arkasına bırakır ve hızla koşmaya başlar. (F:65) Bunu fark eden yerde oturan oyuncular, şu tekerlemeyi söylerler:

Zambak zumbak

Dön arkana iyi bak.

Arkasına mendil konan oyuncu, mendili fark etmezse, ebe bir tur dolaştıktan sonra mendilin ucu düğümlü yeriyle bir kişiye vurarak onu cezalandırır ve ebelikten kurtulur. Mendili fark edemeyen oyuncu ebe olur. Eğer mendili arkasına koyan oyuncu bunu fark ederse, mendili alarak ebeyi kovalayıp onu yakalamaya çalışır. Bu sırada diğer oyuncular tarafından yinelenerek şu tekerleme söylenir:

Tavşan kaç

Tazı tut

Tavşan kaç

Tazı tut

Arkasına mendil koyulan oyuncu ebeyi yakalarsa bu sefer o, ebeyi mendille vurarak cezalandırır. Oyun bu şekilde sürerek gider.

OK-YAY OYUNU (Aksaray)

Derleyen: Evren TEKDEN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Hicabi TEKDEN

Oyunun mekânı: Sokak.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Ok-Yay oyuncuğu.

Oyuncağın malzemeleri: Kişi sayısına göre kamış.

Biri 40 cm., diğeri 20 cm. uzunluğunda iki adet ince tahta.

Kamış sayısına göre gazoz kapağı.

20 cm. uzunluğunda lastik.

5-10 adet beşlik çivi.

Oyuncağın hazırlanışı: Okun hazırlanışında ilk önce tahtalardan uzun olan üste gelecek şekilde (T) çivi ile birbirine çakılır. Daha sonra küçük tahtanın uç kısımlarına lastiği bağlamak için birer tane çivi çakılır. Ardından uzun olan tahtanın orta kısımlarına 10'ar cm. arayla karşılıklı çiviler çakılarak lastik, küçük tahtanın uç kısımlarındaki çivilere fazla gergin olmayacak şekilde bağlanır. Yayın hazırlanışında ilk önce kamışlardan ok olabilecek düzgünlükte sağlam olanlar, maket bıçağıyla 30'ar cm. uzunluğunda kesilir. Bu kesilen kamışların sivri olacak ucu çapraz, diğer ucu da çatal olacak şekilde kesilir. Ardından gazoz kapakları önce çekiçle dümdüz yapılarak koni biçimine getirilir. Sonra da okun çapraz kesilen kısmına ucu sivri olacak şekilde takılır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

2 kişiyle oynanan Ok-Yay oyununa başlamadan önce belirli bir yükseklığın üzerine bir hedef konulur. Bu hedef kola kutusu, şişe, elma, domates, bir insan ya da bir hayvan da olabilir. Ardından oyuncular kendi aralarında yazı tura atarlar ve bilen kişi oyuna ilk başlama fırsatını elde eder. Belirli atışlar sonunda hedefi en çok vuran oyuncu, oyunu kazanır.

ZEMBİLDEK (Bolu)

Derleyen: Hüseyin Sıtkı KILIÇ

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Namık ALTUNAY

Oyunun mekânı: Açık alanlar.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Babasından.

Oyuncak: Zembildek.

Oyuncağın malzemeleri: Kayın ve ardıç ağacından elde edilen tahtalar.

Oyuncağın hazırlanışı: Zembildeğin gövdesi kayın, ok bölümü de ardıç ağacından yapılır. Nacakla bükülen zembildek, zımparayla temizlenerek son halini alır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

İstenilen sayıda oyuncuyla oynanan Zembildek oyununda amaç, yaydan çıkan okla hedefi vurmaktır. Oyuna başlanmadan önce tekerleme söylenerek ebe seçilir ve ebe ilk atışı yapar. (F:66) Hedef olarak; ebenin ayakkabısı, tebeşirle ağaç gövdelerine çizilen herhangi bir şekil, tenekeden herhangi bir obje ya da saksı kullanılır. Atış yapıp, hedefi vuramayan oyuncu, yeni ebe olur.

GACIRDAKLI SALINCAK (Ankara/Çubuk)

Derleyen: Arzu ÇELİK

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Murat GÜMÜŞLÜOĞLU

Oyunun mekânı: Yaylalar ve düzlük yerler.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Gacırdaklı salıncak.

Oyuncağın malzemesi: Gacırdaklı Salıncak oyuncağı, sadece ardıç ağacından meydana getirilir. Bu durumun nedeni, ardıç ağacından yapılan oyuncakların sürekli kendi eksenlerinde dönebilirliği ve ağacın kendi kendini soğutabilir nitelikte oluşudur.

Oyuncağın hazırlanışı: Öncelikle ağaçtan odunlar testereyle kesilir ve keserle tesfiye edilerek düzeltilir. Ardından törpüyle düzgün hale getirilen odunlar aralıklı aralıklı yakılır ve yakılan odunlar tekrar düzeltilir. Hazırlanmış olan odunlara delikler delinir ve eşit boyda hazırlanan küçük korkuluklar açılan deliklere girtilir. Korkulukların düzeltilmesi ve yerinden oynaması keserle sağlanır. Oyuncağın yapımı bittiğinde yerden yüksekliğinin 2 mt., üstte duran yatay odunun ise 20 mt. olduğu görülmektedir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynar.

Oyuna başlamadan önce sayışmaca yapılır ve ebe seçilir. Oyuncağın bir tarafında bulunan iki korkuluğun arasına bir kişi oturur. Bu kişinin görevi ayaklarından destek alarak salıncığın diğer ucuna oturan kişileri sallamaktır. Salıncığın diğer tarafının sonunda bulunan odun, bu tarafa binen 10-15 kişinin düşmesini engellemektedir. Gacırdaklı salıncığın diğer tarafına binen oyuncular, ebenin kendilerini düşürmemesi için birbirlerine sıkıca sarılırlar. Ebe, karşısındaki tüm oyuncuları düşürürse oyunu kazanır, düşüremezse kaybeder.

Gacırdaklı Salıncak oyununda kaybedene herhangi bir ceza verilmemektedir.

ÇOTRA (Zonguldak)

Derleyen: Bihter YAVUZDOĞAN

Derleme tarihi: 13.11.2004

Kaynak kişi: Fikret YAVUZDOĞAN

Oyunun mekânı: Boş ve geniş alanlar.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait birer sapan.

Her oyuncuya ait eşit miktarda ceviz.

Bir adet kozalak.

Oyuncuların cinsiyeti: 10-13 yaşındaki erkekler.

En az 2 kişiyle oynanan Çotra oyununa başlamadan önce ebe seçimi yapılır. Oyuncular bir daire oluştururlar. Yaşça büyük olan oyuncu, dairenin ortasına geçer ve tekerlemeler söylemeye başlar. Bu tekerlemelerden bazıları şöyledir:

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7

Kurnaz tilki

Fındık, fıstık kadifeden yastık

Alçık balçık

Sen bu oyundan çık

İğne battı canımı yaktı

Tombul kuş arabaya koş

Arabanın tekeri

İstanbul'un şekeri

Hop hop altın top

Bundan başka oyun yok

Ardından, oyuncuların her biri eşit miktarda cevizle oyuna başlar. Ebe seçimi yapıldıktan sonra oyun alanına bir çizgi çekilir. Ebe dışındaki oyuncular bu çizginin arkasına sıralanıp, ebenin başında beklediği ortalama 8-10 metre ileride duran kozalağa atış yaparlar. (F: 67 ve 68) Oyunda amaç, sapanla atılan cevizleri kozalağa isabet ettirebilmektir. Kozalağa vurabilen oyuncu ebeden bir ceviz alır. Vuramadığı takdirde ebeye ceviz verir ve oyun böyle sürüp gider.

Oyunun sonunda, başka bir ifadeyle ebenin cevizleri bittiğinde, elinde en çok cevizi olan oyuncu oyunu kazanır.

SAPANKAYA OYUNU (Bolu/Düzce)

Derleyen: Ümmügülüm YILDIRIM

Derleme tarihi: 23.12.2004

Kaynak kişi: İmran KAYA

Oyunun mekânı: Tepenin olduğu herhangi bir yer.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyükler, ağabeyler.

Oyuncak: Sapan.

Oyuncuların cinsiyeti: 10-13 yaşlarındaki kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

En az 2 oyuncuyla veya grup halinde oynanan Sapankaya oyununda oyuncular bir tepe bularak buranın her iki tarafına eşit sayıda dağılırlar. Oyunda amaç, karşı taraftaki oyuncuların kendi taraflarına geçmelerine engel olmak ve bunun için de sapanla atış yapmaktır. Her oyuncu, sopasının ucuna fındık gibi küçük ve atıldığında fazla etki yapmayacak objeler koyar.

Oyunun sonunda kaybeden taraf, kazanan tarafın elini öper.

TIK TIK (İzmir)

Derleyen: Burcu BAYTEKİN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Cem AKBORU

Oyunun mekânı: Ev.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Dedesinden.

Oyuncak: 35'e 50 cm. ebatlarında bir suntanın üzerine simetrik olmayarak çakılmış çiviler.

Oyuncağın malzemeleri: 35'e 50 cm. ebatlarında bir sunta.

Pek çok sayıda ince çivi.

4 adet kalın çivi. (Kale için)

Lastik veya file. (Kale için.)

Bir adet küçük madenî para.

Oyuncağın hazırlanışı: 35'e 50 cm. ebatlarında bir tahta suntanın kenarlarından 2'şer cm. boşluklar bırakılarak kalem yardımıyla çizgiler çizilir. Ardından da gerçek futbol sahası gibi kale çizgisi, orta saha çizgisi ve penaltı çizgisi çizilir. Çizim işlemlerinin ardından suntanın üzerine simetrik olmak üzere çiviler çakılır. En son olarak dört kalın çivinin ikisi bir tarafta, diğerleri de öteki tarafta olmak üzere suntaya çakılır ve üzerlerinden file geçirilerek kale hazır hale getirilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2, en fazla 4 kişiyle oynanan Tık Tık oyununu oynamak için bir adet küçük maddenî paraya ihtiyaç vardır. Oyuna yazı tura atılarak başlanır. Kim bilirse, ilk atış yapma hakkını o kazanır ve orta saha çizgisinde ilk atışını yazı turada kullanılan maddenî parayla yapar. Ardından atış yapma sırası diğer oyuncuya geçer. Eğer para atışı suntanın uzun kenarlarından dışarı çıkarsa, diğer oyuncu parayı çıktığı noktadan havalandırarak tekrar oyuna sokar. Buna "taç atışı" adı verilir. Para, suntanın kısa kenarlarından dışarı çıkarsa, yine diğer oyuncu tarafından para çıktığı noktadan havalandırılarak oyuna sokulur. Buna da "out atışı" denir.

Oyuna başlamadan önce oyuncular oyunun ne zaman biteceği konusunda anlaşılır. Bir gol sayısı belirlenir. Örneğin beş golde anlaşıl-

dıysa, beş golü atan ilk oyuncu, oyunun galibi olur. Şayet oyun uzar ve bitirilmesi gerekirse, penaltı atışlarına gidilir. Bu durumda her oyuncu sırasıyla penaltı noktasına koyduğu parayla atış yapar ve diğer oyuncu gol atışını engellemek için kaleyi parmağını oynatarak korur. Her oyuncunun beşer defa atış yapma hakkı vardır. Fazla gol atan oyunu kazanır. Yenilen oyuncu ya da taraf, kazanan oyuncu ya da tarafa dondurma alır.

TİK TAK OYUNU (Samsun)

Derleyen: Resul ZENGİN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Köksal ZENGİN

Oyunun mekânı: Ev.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Dedesinden, babasından, dayısından.

Oyuncak: 35'e 50 cm. ebatlarında bir suntanın üzerine simetrik olmayarak çakılmış çiviler.

Oyuncağın malzemeleri: Bir adet dikdörtgen biçimde kesilmiş düzgün tahta. Bolca çivi. Bir adet mâdenî para.

Oyuncağın hazırlanışı: Düzgün kesilmiş tahtanın üzerine kalem ve cetvel vasıtasıyla gerçek futbol sahasının çizgileri çizilir. (F:69) Bu çizgilerin içine, kaleyi ve futbolcuları belli edecek şekilde göz kararı, çiviler çakılır. Mâdenî para ise futbol topu vazifesi görür. Böylelikle oyuncak hazır hale gelmiştir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Tik Tak oyunu sadece 2 kişi ile oynanır. Oyuna başlanırken, öncelikle mâdenî para belli bir yüksellikten sahanın içine bırakılır. Mâdenî para kimin sahasına düşerse oyuna başlama önceliğini o oyuncu kullanır. (F:70) Her oyuncunun paraya birer defa vurma hakkı vardır ve vurma işlemi oyuncuların parmaklarıyla gerçekleşir. Tik Tak oyununda amaç, mâdenî parayı karşı tarafın kalesine ulaştırıp kaleden içeri sokabilmektir. Oyun sırasında para tahtadan aşağı düşerse, diğer oyuncu parayı düştüğü yerin hizasından alır ve sahanın kenarından oyuna tekrar sokar. Gol olduğunda para, golü yiyen oyuncu tarafından oyuna orta sahadan yeniden sokulur.

Oyunun sonucunu önceden kararlaştırılan gol sayısı ya da oyuncuların sıkılmaları belirler.

AYAKKABI SAKLAMA OYUNU (Çorum/Osmancık)

Derleyen: Funda Hatice BOYACI

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Metin AKSAN ve Havva ŞENGÜL

Oyunun mekânı: Sokak.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Ağabey ve ablalarından.

Oyuncak: Tahtadan ev.

Oyuncağın malzemesi: Eşit boy ve ebatta sekiz adet tahta parçası. Her oyuncuya ait bir adet ayakkabı.

Oyuncağın hazırlanışı: Ev oluşturulurken dört adet tahta, dikdörtgen şeklinde konduktan sonra, bu düzlemin üzerine geriye kalan tahtalar konur. Böyle bir görünümün verilmesindeki amaç, üstte konulan tahtalar sayesinde dikdörtgenin içinde kalan boş alana konulan ayakkabıların görünmemesinin sağlanabileceği oluşudur. (F:71)

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynar.

En az 5 kişiyle oynanan Ayakkabı Saklama oyununa başlamadan önce ebe seçimi yapılır. Oyuncuların kendi aralarında anlaşarak seçtikleri ebe, tekerleme yoluyla da seçilebilir. Bu tekerleme şöyledir:

Portakalı soydum.

Başucuma koydum.

Ben bir yalan uydurdum.

Duma duma dum.

Ardından tüm oyuncular, kendilerine ait birer adet ayakkabıyı, derme çatma tahtalardan oluşturulan küçük eve koyarlar. (F:72) Ardından ebe, evdeki ayakkabıları alarak çeşitli yerlere saklar. (F:73) Bu sırada diğer oyuncular ebeye bakmazlar. Ebe, bütün ayakkabıları sakladıktan sonra oyuncular ayakkabılarını tek ayak üzerinde bulmaya çalışırlar. Oyun böyle devam ederken, ayakkabısını ilk bulan ve eve ilk getiren oyuncu, oyunu kazanır ve bir sonraki oyun için ebe olma hakkına sahip olur.

Oyunun sonunda kaybedene verilen özel bir ceza yoktur; çünkü oyun süresince ebe dışındaki tüm oyuncular tek ayak üzerinde dakikalarca kendi ayakkabılarını aradıklarından, bu durum ceza kadar ağır bir oyun kuralı olarak karşılırlarına çıkmaktadır.

Oyunda önemli olan bir nokta ise şudur: Ayakkabısını arayan oyuncularından herhangi biri, bir başkasının ayakkabısını bulduğu takdirde, onu hemen daha uzağa atar ki, kendisi daha fazla zaman kazanarak oyunun galibi olma şansını arttırsın.

CÜZ OYUNU (Ardahan)

Derleyen: Nâzım KÖMÜR

Derleme tarihi: 19.12.2004

Kaynak kişi: Özer KÖMÜR

Oyunun mekânı: Ev.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Babasından.

Oyuncak: Üzerine kalemle iç içe üç dikdörtgen çizilmiş "cüz tahtası" denilen düzlem. Dokuzu farklı olan toplam on sekiz adet taş.

Oyuncağın malzemesi: Tahta.

Oyuncağın hazırlanışı: Herhangi bir düz tahtanın üzerine kömür ya da kalemle iç içe üç dikdörtgen çizildikten sonra dört tane çizgiyle bu üç dikdörtgen birleştirilir. Bu birleştirmenin amacı, oyuncunun üç taşının art arda gelmesini sağlamaktır. (F:74)

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

2 kişiyle oynanan Cüz oyununa başlamadan önce yazı tura atılarak hangi oyuncunun oyuna ilk başlayacağına karar verilir. Ardından taşlar tahtanın üzerine sırayla dizilir ve oyuna ilk başlayacak olan oyuncu, hamlesini yapar. (F:75) Üç taşın ardı sıra birbirini takip etmesi sonucu "cüz" olur. Cüzü yapan oyuncu, karşı taraftan istediği bir taşı alır. Oyun, oyunculardan birinin taşının üçe inmesine kadar devam eder. Üç taşı kalan oyuncu, taşlarını istediği şekilde oynatabilir. Eğer cüz yapıp üç taşı kalan oyuncunun taşlarından biri daha alınrsa, taş sayısı ikiye ineceğinden, oyun sona erer.

ÇİZ OYUNU (Ardahan)

Derleyen: Canan TORUN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Şemsinur TORUN

Oyunun mekânı: Ev.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından, babaannesinden.

Oyuncak: Tahta bir düzlem.

Her oyuncuya ait on bir adet, toplam yirmi iki adet taş.

Oyuncağın malzemesi: Tahta.

Oyuncağın hazırlanışı: Herhangi bir düz tahtanın üzerine kömür ya da kalemle iç içe üç dikdörtgen çizildikten sonra dört tane çizgiyle bu üç dikdörtgen birleştirilir. Bu birleştirmenin amacı, oyuncunun üç taşının ard arda gelmesini sağlamaktır. Her oyuncuya ait on bir adet taş, birbirinden farklı renkte olmalıdır. Örneğin bir oyuncuya ait tüm taşlar siyahken, diğerine ait olanlar beyaz olur.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynarlar.

2 kişiyle oynanan Çiz oyununa gönüllü olan oyuncu başlar. Ardından taşlar, sırayla köşelere ya da düz ve yatay çizginin birleştirildiği yere konular. Eğer oyunculardan birinin üç taşı köşeden aşağıya ya da kenar ortalarından düz bir şekilde sıralanırsa, "çiz" yapılmış olur. "Çiz" yapan oyuncu aynı zamanda oyunun galibidir. En fazla yedi el oynanan Çiz oyununun sonunda hangi oyuncu daha fazla çiz yapmışsa, oyunun galibi olur ve ödül olarak kendisine oyunu tekrar başlatma hakkı verilir. Yenilen oyuncu ise ceza olarak horoz gibi ötme ya da yenen oyuncuyu sırtında taşıma gibi cezalar alır.

KABAK ARABASI (Kayseri/Develi-Gümüşören köyü)

Derleyen: Merve KARAKAYA

Derleme tarihi: 16.12.2004

Kaynak kişi: Fatih KARAKAYA

Oyunun mekânı: Düz ve yokuşlu araziler.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Kendi yaşatlarından.

Oyuncak: Kabak arabası.

Oyuncağın malzemeleri: Birer adet kabak ve tahta mil.

İkişer adet tahta pul ve kol tahtası.

Oyuncağın hazırlanışı: Bir adet kabağın ortasına mil geçişi için delik açılır.

Tahta pullara yuvarlak şekil verilir ve zımparalanır. Arabanın kol tahtaları olacak olan tahta parçaları kesilir ve şekil verilir. Kol tahtalarının pulla bitişecek kısımları şekillendirilerek zımparalanır ve mil deliği açılır. Ardından mil, puldan geçirilir ve kol tahtalarından açılan milin deliklerine yapıştırıcı sürülür. Mile pul takılıp kabağın ortasından geçirilmesi aşamasından sonra kol tahtaları pulun üzerine takılır ve kol tahtaları mile çakılarak sabitleştirilir. (F:76) Hazır olan oyuncağın kol tahtalarına isteğe bağlı olarak sabitleştirilmiş miller de takılabilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az dört kişiyle oynanan Kabak Arabası oyunu için öncelikle gruplara ayrılır. Bu, iki türlü olur. İlki, kum saklama yöntemidir. Bir oyuncu avucunun içine kum saklayarak elini arkasına götürür, iki oyuncu karşısına geldiğinde tekrar öne getirir. Kumun olduğu eli bilen oyuncu, kendi grup arkadaşını önce seçme hakkını elde eder. İkinci yöntem ise yazı tura atmadır. Ardından oyuna geçilir. Kabak Arabası oyunu bir yarış şeklinde oynanır. Arabayı sürerek kim hedefe ilk varırsa, o grup birinci olur.

Ceza olarak yenilen tarafın arabası kırılır veya grup elemanlarına hayvan sesleri çıkartılır. Yenilen grup, iki türlü hediye alabilir. İlki, oyun öncesinde her oyuncudan 2,5 kuruş toplanan parayla bakkaldan alınan bisküvi, leblebi ve akide şekerlerinin kazanılmasıdır. Ödülün bir başka çeşidi ise oyun öncesinde her oyuncunun getirdiği yumurtaları yenen grubun elde etmesidir.

KAĞNI OYUNU (Çorum/İskilip)

Derleyen: Mehmet COŞKUN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Ömer SARDONAT

Oyunun mekânı: Geniş, engebeli bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Kağni.

Oyuncağın malzemesi: Çam, kavak, ceviz ağaçları.

Oyuncağın hazırlanışı: Kağni, dört tekerleklidir. Önce, 30'a 40 cm. boyutlarında tahta bir plâka bulunur. Bu tahta plâkanın üzerine 40 cm'lik boyuna paralel, tekerleğin yarı çapından biraz yüksek iki tahta parçası sabitlenir. Ardından iki dingile, ikiyeşerli olarak dört tekerlek takılır ve dingiller plaka üzerindeki sabit olan tahtaların üzerine 90 derecelik dik açıyla çakılır. Ön ucundan da bir delik delinerek bir ip bağlanır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2 kişiyle oynanan Kağni oyunu, isteğe bağlı olarak daha fazla kişiyle de oynanabilir. Oyunun oynanacağı yerde başlangıç ve bitiş noktaları belirlenir ve yarışmacılar başlangıç noktasında sıralanırlar. Kağnıların üzerine birbirine hemen hemen eşit ağırlıklara sahip cisimler konulur. Bu cisim, taş veya tahta parçası gibi kolay bulunabilir bir nesnedir. Her oyuncu, kağnısının iplerini tutarak bitiş noktasına doğru çekmeye başlar. Yarışmacılardan hangisi kağni üzerindeki cismi düşürmeden ilk önce bitiş noktasına ulaşırsa, yarışmanın galibi olur.

Oyuna başlamadan önce yarışmacılar, aralarında galip gelen oyuncunun vereceği cezayı belirlerler. Bu cezalar, tek ayak üzerinde sekme, eşek veya horoz taklidi yapma, sırta binmece veyahut da ele vurma gibi cezalardır.

KAYIK OYUNU (Çorum/İskilip)

Derleyen: Harun İlyas KARACA

Derleme tarihi: 15.10.2004

Derleme yeri: Çorum-İskilip

Kaynak kişi: Ömer SARDONAT

Oyunun mekânı: Karlarla kaplanmış yokuş aşağı herhangi bir yer.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Kayık.

Oyuncağın malzemesi: Budaksız ve düzgün olan ceviz ağacından elde edilen tahtalar.

Oyuncağın hazırlanışı: Belli ölçülerde, 10-15 cm. eninde iki eşit tahta parçası "planya" adı verilen aletle tahtada hiçbir pürüz kalmayacak şekilde düzelir. Eşit uzunluktaki bu iki tahta, kayığın kar üzerinde kaymasını sağlayacaktır. Oyuncağın altında bulunan bu iki tahtanın ön kısmına doğru gidildikçe incelerek yukarıya doğru bir kavis oluşturduğu görülür. Tahtaların ön kısmına böyle bir kavis verilmesinin sebebi, oyuncağın kar ya da toprak zemin üzerinde kayarken taş, çukur, vb., engellere takılmasını önlemek ve daha rahat kaymasını sağlamaktır. Bu tahtalar, aralarında 15-20 cm. uzaklık olacak şekilde hizalanır ve tahtalar arasına aynı ölçüde kesilmiş 3 adet tahta parçası çivi ile sıkıca tutturulur. Böylece oyuncağın alt kısmı tamamlanmış olur. Oyuncağın alt kısmında kullanılan ölçüler dahilinde "yatar" adı verilen aletle bir kontraplak kesilir. Bu kontrplağın kenarlarına, kayığı kullanacak olan çocuğun düşmemesi için çita şeklinde tahta parçaları çivi ile tutturulur. Daha sonra bu kontraplak, oyuncağın alt kısmını kapatacak düzgün bir şekilde çivi ve tutkal ile birbirine tutturulur. Son olarak oyuncağın sağ üst arka tarafında içteki tahtanın bir çıkıntısı bulunur. Bu çıkıntı, oyuncağın yönlendirilmesini sağlayan bir bakıma direksiyondur.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 3 kişi ile oynanan Kayık oyunu, genellikle kışın kar üzerinde yokuş aşağı bir zeminde oynanan yarışma türünde bir oyundur. Oyuna başlamadan önce bir hedef ve bu hedefin başında duracak bir hakem belirlenir. Ardından herkes kayıklarına biner ve kaymaya başlar. Yarışı ilk bitiren kazanır ve birinci olan oyuncu, sonuncu olan oyuncuya ceza olarak ya kendini sırtında taşıtır ya da kar üstünde çıplak ayakla yürümesini ister.

KIZAK OYUNU (Yozgat/Sorgun-Tulum köyü)

Derleyen: Feramuz ÇALIŞKAN

Derleme tarihi: 21.12.2004

Kaynak kişi: Öztürk ERKILIÇ

Oyunun mekânı: Yokuş aşağı, karlı, düz zeminli herhangi bir yer.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Kızak.

Oyuncağın malzemesi: Sert ve ağır olması açısından yaban eriği ya da meşe ağacı.

Oyuncağın hazırlanışı: Önleri eğimli iki odunun üzerine tahtalar monte edilerek,önceden zımparalanmış kaygan odunlar üzerine oturmaya müsait bir zemin oluşturulur. Bu oturulacak yerin ucuna da ip bağlanır. Alttaki uzun odunların önleri hiçbir engele takılmayacak şekilde yontulur ya da eğilir. Elde edilen kızak 120-130 cm. uzunluğunda, 21-22 cm. genişliğinde ve yaklaşık 4-5 kg. ağırlığındadır.

Oyuncuların cinsiyeti: Genellikle erkeklerin oynadığı Kızak oyununa zaman zaman kızlar da katılmaktadırlar.

8-10 kişiyle bir yarış şeklinde oynanan Kızak oyununa başlamadan önce bir başlangıç ve bitiş yeri belirlenir. Ardından oyunun başlangıç yeri olan yokuşun başına oyuncular kızaklarıyla dizilir. İşaret verilmesiyle yokuş aşağı kaymaya başlayan oyunculardan bitiş yerine ilk önce varan, oyunu kazanmış olur.

TALAHA (Çorum/İskilip)

Derleyen: Celal ERİŞ

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Ömer SARDONAT (Oyunu anlatan), Ahmet AKTAŞ (Oyuncağı yapan)

Oyunun mekânı: Düz bir zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Arkasında römorku olan oyuncak araba.

Oyuncağın hazırlanışı: İlk olarak ağaç tomruklarından oyuncağın yapımında kullanılmak üzere, belirli ölçülerde parçalar kesilir. Daha sonra bu parçalar tornada kesilir. Ardından parçalar birleştirilerek oyuncak hazır hale gelir. İlk önce bir metre uzunluğundaki kalas tornada işlenerek yuvarlak bir şekil alması sağlanır. Bu, oyuncağın yönlendirilmesini sağlayan çubuktur. 6*6 cm tahta parçasından 1,5 cm kalınlığında dört adet teker yapılır. Bu tekerlerin ortasına matkapla delik açılır. İki adet 25 cm uzunluğunda ve iki adet 10 cm uzunluğunda tahta kesilir. Bu parçalar karşılıklı olarak birbirine çiviyle monte edilir. Altına ise kontrplak çakılır. Bu sayede römork yapımı tamamlanmış olur. Ön tekerlekleri ve römorkun tekerleklerini takmak için iki adet 28 cm uzunluğunda tahtadan yuvarlak bir mil yapılır. Bu millerden birinin ortası ilk aşamadaki çubuğa monte edilmek üzere delinir. İki milinde baş taraflarına tekerleğin ortasındaki yere göre yuva yapılır. Römorkun arka tarafına tekerlekleri çakmak için mil çakılır. Son olarak tekerlekler millerdeki yuvalara takılır. Tekerlekler geri çıkmasın diye de milden arta kalan kısma matkap ile küçük bir delik açılır ve küçük bir ağaç parçası sıkıştırılır. Bir metrelik çubuğun ortasına römorku takmak için çengel şeklinde bir vida takılır. Römorku da aynı vidadan takılır. Bunlar birbirine geçirilir. Böylece oyuncağın yapımı tamamlanmış olur.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Talaha oyunu genelde grup halinde oynansa da, bir kişiyle de oynanabilir.Oyuncak arabanın römorku kum ile doldurulur. Yarış mesafesi önceden belirlenerek bir başlangıç ve bitiş çizgisi çizilir. Talaha oyununda amaç, römorktaki kumu dökmeden bitiş çizgisine ilk olarak varmaktır. Oyun sonunda kaybedenler ceza olarak oyunun galibini sırtlarında taşır.

TORNET (BİLYELİ ARABA) (Trakya)

Derleyen: Burç İNCE

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Salih İNCE

Oyunun mekânı: Yokuş aşağı olan herhangi bir yer.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Babasından.

Oyuncak: Bilyeli araba.

Oyuncağın malzemesi: Akşam ağacından elde edilen tahtalar ve dört adet rulman.

Oyuncağın hazırlanışı: Biri, araca yön verme amacıyla tek noktadan hareketli ön aks, diğeri ise iki noktadan bağlı, sabit arka aks olmak üzere toplam iki adet aks yapılır. Bu aksların iki başına tekerlek yerine geçecek olan rulmanlar sıkıca geçirilir, hatta kullanım sırasında yerinden çıkmaması için dıştan ve içten çakılacak birer çivi ile sabitlenir. Daha sonra bu iki aks, oyuncunun binmesi için ihtiyaç duyulan genişçe bir düzleme çivi ile monte edilir. *Oyuncağın gideceği yönü tayin eden en önde oturan oyuncunun dengesini koruyabilmesi için elleri ile kavradığı, ön aksın bir ucundan diğer ucuna bağlanan ip vardır. (F:77) Bilyeli arabalar üç, dört veya daha fazla tekerlekli olabilir.*

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Yarışma şeklinde oynanmayan Bilyeli Araba oyununda amaç, yokuş aşağı olan herhangi bir yerden hızlıca inmektir. Oyuncular fren yapmak için ayaklarını kullanır.

Oyunun sonunda herhangi bir ceza ya da ödül yoktur.

TORNET (ÜÇ TEKERLEKLİ "BİLYE" OYUNU) (Antalya/Kumluca-Hacıveliler köyü)

Derleyen: Filiz ÖZKAN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Memed ATAN

Oyunun mekânı: Düz bir zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyük ağabeylerinden.

Oyuncak: Her oyuncuya ait altına üç adet bilye (tekerlek) monte edilmiş tahta oyuncak.

Oyuncağın malzemeleri: Tahta ve üç adet bilye. (tekerlek)

Oyuncağın hazırlanışı: Genişçe bir tahtanın altına üç adet bilyeden tekerlek yapılarak kayması sağlanır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Birkaç kişinin oluşturduğu grupla oynanan Üç Tekerlekli "Bilye" oyunu, her oyuncuya ait altına üç adet bilye (tekerlek) monte edilmiş tahta oyuncak ile oynanmaktadır. Bu oyuncaklara binilerek yapılan yarışta birinci olan oyuncu, oyunun galibi olur.

Yarış en son bitiren oyuncuya ceza olarak lokum aldırılır.

TORNET OYUNU (Zonguldak)

Derleyen: Hale GEREDELİOĞLU

Derleme tarihi: 15.11.2004

Derleme yeri: Ankara

Kaynak kişi: Funda GEREDELİOĞLU

Oyunun mekânı: Mahallenin sokak aralarında.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Aile büyüklerinden.

Oyuncak: Tornet.

Oyuncağın yapılışı: Tornet oyuncağı, bir tahtanın iki tarafına, yere değecek şekilde rulmanları monte edip, beton zeminde hareket ettirme prensibine dayanmaktadır. Bunun için öncelikle bir tahta parçası gerekmektedir. Yaklaşık 25-30 cm. genişliği ve 60-70 cm. uzunluğu olmalıdır. Ardından bir dingil içine bir tane 2 cm.'e 3 cm. civarında bir çita bulmak gerekir. Onun ucuna iki tane rulman monte ettikten sonra bir de hareketli ön dingil yapılır. Ön dingil bazen tekli, bazen de ikili olabilir. Önemli olan tornetin hareket etmesini sağlamaktır. (F:78 ve 79)

Oyuncuların cinsiyeti: Tornet oyununun üç çeşidi vardır.

1. Kızların tornet üstüne binerek birbirlerini gezdirdikleri.
2. Erkeklerin tornet üstüne binerek engellere çarpmadan oynadıkları.
3. Kız-erkek karışık grup yarışı.

Tornet oyunu, en çok grup şeklinde oynandığından burada onun açıklaması verilecektir.

8-10 kişi toprak olmayan düz bir zemine toplanır ve iki gruba ayrıl- mak için tekerleme söyleyerek grup liderleri seçilir. Bu tekerlemelerden ikisi şöyledir:

Kadırgacı güzeli	El el epenek
Handadır handa	Sırtındadır kepenek
Tornetin üstünde	Kepeneğin yavrusu
Biz size geldik on günde	Bit bitenin karısı
Geldiyeniz geldiniz,	İniştedir yokuştan
Bizleri memnun ettiniz.	On parmağı gümüşten
Kutu kutu içinde	
Beğendiğinizi seçiniz.	

İki grubun liderleri belirlendikten sonra liderler tekerleme söyleye- rek adım sayışmacası yaparlar. Kimin ayağı diğerinin üstünde kalırsa grubunu oluşturmaya ilk o başlar. Burada söylenen tekerlemelerin ikisi şöyledir:

Adaylar buğdaylar	İçimizde bir güzel var, onu isteriz.
Salkım sacaklar	O güzelin ismini, cismini bize bildirin.
Ne ister, ne ister	
Bizim adaylar...	

Seçimlerin ardından sınırı belirlemek için kütük, tuğla ya da priket konur. Ardından da oyuna başlanır. Oyun bir yarış olduğundan dolayı, ya hakemin işaret vermesi beklenir, ya da hakem yoksa bir, iki, üç diye sayılır ve oyun başlar. Her grup kendi desteklediği kişiye şu şekilde tezahurat yapar:

**“Taka tuka taka tuka tak tak tak,
Tornetteki Ayşe’ye şak şak şak.”(F:80)**

Sınıra varan tüm grupların üyeleri oraya vardıklarının kanıtı olması için tuğlanın üzerine taş, sopa gibi şeyler koyarlar. Ardından torneti alıp başlangıç yerine geri dönerler. Bayrak yarışını andırır tarzda oyun böyle devam eder. Hangi grubun üyeleri en çabuk bu işlemleri tamamlarsa, o grup galip gelir ve oyun biter.

Oyun bittikten sonra yenilen taraf, yenen tarafı alkışlar. Ardından yenenlerin elleri öpülür. Yenilen tarafa ceza olarak şarkı söylenir ya da hayvan taklidi yaptırılır.

MİYABİR (Rize)

Derleyen: Zeynep YILDIRIM

Derleme tarihi: 16.11.2004

Kaynak kişi: Hasan YILDIZ

Oyunun mekânı: Oyun, birkaç grup halinde oynanırken düz, teklı gruplar halinde oynanırken engebeli bir zemin tercih edilir.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Miyabir.

Oyuncağın malzemesi: Yaş olan şimşir, gürgen veya komar gibi ağaçlar.

Oyuncağın hazırlanışı: Çok zahmetli yapım aşamalarından geçerek hazırlanan Miyabir'i yapmak için kullanılan ağacın dalları çıkıntısız olmalıdır. Böyle bir dal bulunduktan sonra rende ve törpüyle yamuklar düzeltilir ve daldan belirli büyüklükte parçalar kesilir. (F:81) Bu ayrılan parçalara kırık cam parçalarıyla dikkatli bir şekilde tam yuvarlak bir şekil verilmeye çalışılır. Böylelikle miyabir hazırlanmış olur.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Miyabir oyunu iki şekilde oynanmaktadır:

1) Birkaç grup halinde oynanan Miyabir oyunu:

Gruplara ayrılır ve oyuna başlamadan önce oyuncular kendi aralarında kaç set oynanacağına karar verirler. Oyuna hangi grubun başlayacağına karar vermek için miyabirler yere dizilir ve gruplardan birer kişi seçilir. Hangi oyuncu miyabirlere daha çok vurursa, o oyuncunun dahil olduğu grup ilk atışı yapma hakkını kazanır. Oyunda önemli olan bir nokta vardır: Oyun, baş parmağın işaret parmağının üzerine konularak miyabirin yuvarlanmasıyla oynanır.

Oyunun sonunda set sayısına ilk ulaşan grup, oyunu kazanır.

2) Tekli gruplar halinde oynanan Miyabir oyunu:

Tüm oyuncular ellerinde "kopça" denilen düğme ya da kibrit kutularının resimli ve resimsiz yüzlerini bulundurur. Bunlar, sayı yerine geçmektedir. Miyabirler dizilir. Elinde fazla sayısı olan oyuna başlar. Yerden yuvarlanarak diğer miyabire vurulması 5 puan iken, havadan vurulması 10 puandır. Buna "kondik" atışı denir. Bu atışı yapabilmek büyük maharet ister. Başarılı atış yapamayan oyuncu, her seferinde bir düğmesini ya da kibrit kutusunun herhangi bir yüzünü verir. Elindeki sayıların tamamını kaybeden tüm oyuncular oyundan çıkar, en sona kalan oyuncu oyunun galibi olur.

PAT PAT OYUNU (Hatay/Antakya-Narlıca köyü)

Derleyen: Mehmet GÜLLÜ

Derleme tarihi: 12.12.2004

Kaynak kişi: Ahmet ÇEKMEN

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Ağabeylerinden.

Oyuncak: Pata.

Zelzelah ağacının tohumu.

Oyuncağın malzemesi: Pata için gerekli olan malzeme, 1 adet balon ve pet şişedir. Zelzelah tohumu şekil itibarıyla nohut tanesi büyüklüğünde yeşil, sert, dış yüzeyi pürüzsüz, parlak ve kaygan bir yapıya sahiptir. Bu özelliğini zamanla kaybeder. Daha sonra kahverengi rengine dönüşür ve daha sonra bozularak çürür. Zelzelah tohumu odunsu bir ağacın meyvesidir. Bu ağaç, Akdeniz bitki örtüsünde yetişen ve Mayıs-Haziran aylarında meyve veren bir tür bitkidir. Bu nedenle Pat Pat oyunu bu iki ay içerisinde oynanır. Zelzelah tohumu Pata ile sıkıldığında 15-20 metre uzaklıktaki bir hedefi vurabilir ve hedefe zarar verebilir. Örneğin oyundaki rakiplerin vücuduna değdiğinde, vücutta geçici veya kalıcı izler bırakabilir. Bu nedenle oyuncular kendilerini özellikle de gözlerini Zelzelah'a karşı korurlar; çünkü Zelzelah sert olduğu için gözüümüzü kör edebilir.

Oyuncağın hazırlanışı: Pata, bir balon ve pet şişe ağzının kesilip ağızla balonun birleştirilerek yapıldığı bir oyuncaktır. Balonun ve şişenin ağız kısımları kesilir. Daha sonra balon şişenin ağız kısmına yine balondan kesilen kısmına sıkıştırılır. Patanın görevi zelzelah tohumunu fırlatmaktır.

Oyuncuların cinsiyeti: 12-15 yaşlarındaki erkekler.

Pat Pat oyunu, en az üçer kişiden oluşan iki grupla oynanır. Oyunun kuralları mekâna ve zamana göre değişir. Fakat genel kural, grupların birbirlerine karşı üstünlük sağlamasıdır ve bu iki şekilde olur:

1- Gruplardaki her oyuncunun canı vardır. Böylelikle her grup birbirlerinin canını bitirmeye çalışacaktır. Canı biten grup oyunu kaybeder. Oyun sırasında gruplar her oyuncunun kaç kez vurulduğunu yani her oyuncunun kaç canı kaldığını takip etmek zorundadır. Bu zorunluluk

oyuna olan konsantrasyonu artırır. Canı biten oyuncu bir kenara çekilip oyunun bitmesini bekler.

2- Hiçbir oyuncunun canı olmadığından bu oyunda gruplar birbirlerini pes ettirmek için uğraşır. Pes eden grup oyunu kaybeder. Geniş bir mekânda oynanan bu oyunda gruplar birbirlerine zelzelâhla zarar vermek için çabalar. Bu nedenle oyuncular birbirlerini mümkün olduğu kadar yakından vurmaya çalışır. Cesaretli olan oyuncular korkusuzca rakiplerine saldırır. Rakibinin canını acıtmaya çalışır. Bu nedenle kovalamacalar başlar. Her oyuncu,oyun arkadaşına yardım etmek zorundadır. Oyun karşılıklı atışmalarla başlar ve gruplardan biri pes edene kadar devam eder.

Pat Pat oyununda kazanan grup ödüllendirilirken, kaybeden grup cezalandırılır. Eğer oyunun başında gruplar ödül ve ceza hakkında anlaşma yapmış ise yapılan anlaşmaya uyulur. Anlaşma yapılmamışsa kaybeden grup kazanan gruba oyuncaklarını ve zelzelahlarını verir.

GÜLLE OYUNU (Şanlıurfa)

Derleyen: Yasemin YÜKSEKKAYA

Derleme tarihi: 22.12.2004

Kaynak kişi: Şehmus YÜKSEKKAYA

Oyunun mekânı: Sokak.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait taştan yapılmış gülle.

Oyuncağın malzemesi: Oyuncak; mermer, siyah taş gibi özel taşlardan yapılır.

Oyuncağın hazırlanışı: Büyük bir taş , demir yardımıyla küçültülerek (F:82) yuvarlak bir şekil alması sağlanır. Ardından zımparayla sürtülerek pürüzsüz hale getirilir ve oyuncak hazır olmuş olur. (F:83)

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Birkaç kişiyle oynanan Gülle oyununa başlamadan önce hedef olarak oyuncu sayısına göre bozuk paralar üst üste dikilir. Ardından bir atış çizgisi belirlenir. Oyunda amaç, bu hedefi vurmaktır. Hangi oyuncu "Birinciyim" derse, ilk atışı o yapar. Hedeflerin hepsi vurulduktan sonra oyunun ilk bölümü biter. Ardından güllelerle oyuncular birbirlerini vurmaya çalışırlar. Vurulan oyuncu oyundan çıkar. Tüm oyuncular vurulduğunda oyun biter.

HANE OYUNU (Zonguldak/Karabük)

Derleyen: Mehmet ÖZTÜRK

Derleme tarihi: 05.12.2004

Kaynak kişi: Emin YILDIRIM

Oyunun mekânı: Herhangi bir yer.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait yirmi beşer taş. Her oyuncuya ait birer renkli taş.

Bir adet "piç taş" denilen istenmeyen taş (kemik) bulunur.

Oyuncağın hazırlanışı: Her oyuncuya ait birer renkli taş, farklı renge boyanır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

2 oyuncuyla oynanan Hane oyununa başlamadan önce her oyuncu, önüne beşer çukur kazarak bu çukurları beşer taşla doldurur. Oyunda ayrıca her oyuncuya ait birer adet renkli taş kullanıldığı gibi, bir adet de "piç taş" denilen istenmeyen taş (kemik) bulunur. Sonuç olarak Hane oyunu, 53 taşla oynanmaktadır. Ardından, oyuna ilk kimin başlayacağını belirlemek için ebe seçimi yapılır. Bunun için iki oyuncu karşılıklı geçer ve birbirlerine doğru adım atmaya başlarlar. Hangisi diğerinin ayağına ilk basarsa, oyuna ilk önce o başlar. "Piç taş"ı da kaybeden alır.

Oyuna başlayan oyuncu, önündeki hanelerin birinden taşların tümünü alır ve yanındaki haneden başlayarak –karşı tarafındakiler de dahil olmak üzere- taşları sırayla birer birer dağıtmaya başlar. Taş kendi hanesinde bitiyorsa, yine kendi hanesinden taş alır ve devam eder. Karşı tarafta bitiyorsa, el karşı tarafa geçmiş olur. Rakip de aynı şekilde oynamaya başlar. Elindeki son taş kendi boş hanesine denk geldiği takdirde, karşısında bulunan hanenin tüm taşlarını alır ve onları dağıtmaya başlar. Bu durumda "piç taş" veya makbul olan renkli taş ona geçebilir. Renkli taş geçtiği zaman oyunu kazanmış sayılır, yoksa yirmi el sonunda "piç taş" kimdeyse o oyuncu yenilmiş olur.

Oyunun sonunda daha önceden oyuncular arasında kararlaştırılmış bir ödül veya ceza durumu varsa, uygulanır. Yoksa, karara uyulur ve yenen yenilenin taşlarını alır.

KALE DEVİRME (Adana)

Derleyen: Habibe DUMAN

Derleme tarihi: 27.12.2004

Kaynak kişi: Zeliha KIRMIT

Oyunun mekânı: Boş arsa.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Babasından.

Oyuncak: Altı adet yassı ve uzun taş.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

2, 3, 4 kişiyle oynandığı gibi, daha fazla kişiyle de oynanabilen Kale Devirme oyunu, altı tane yassı taş ve bunları devirmek için kullanılan küçük taşlarla oynanır. Üç yassı taş, birer metre arayla dizilir. Bu taşların diziminden sonra 50-60 metre mesafe konur ve diğer üç yassı taş birer metre arayla dizilir. Kale Devirme oyunu, bir grubun üç kez taş atma hakkıyla başlar. Kaleler devrilemezse, hak diğer gruba geçer. Oyun, kaleler devrilene kadar böyle devam eder. Kalelerin üçünü de deviren grup, birinci olur. Tekrar oynamak istendiğinde, oyun başa döner.

TOKMAK OYUNU (Erzurum)

Derleyen: Necip TUFAN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Sinan GÜLER

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: 1 adet tokmak.

Oyuncağın malzemesi: Tahta.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2 kişiyle oynanan Tokmak oyunu, grup halinde de oynanabilir. Oyuna başlamadan önce hangi oyuncunun ilk başlayacağını belirlemek için tekerlemeler söylenir. Oyunun amacı; tokmağı en uzağa fırlatmaktır. Oyuncular; sol ellerini dizlerine koyarlar, bacaklarının arasını biraz açıp sağ ellerinde bulunan tokmağı bacaklarının arasından öne doğru fırlatırlar. **(F:84)** Bu işlem her oyuncu tarafından üçer kez tekrarlanır. Tahtayı en uzağa fırlatan oyuncu, oyunu kazanır. **(F:85)**

Ceza olarak yenilen oyuncu, yenen oyuncuyu sırtında taşır.

ÇELME TOPU OYUNU

Derleyen: Cavit ŞAHİN

Derleme tarihi: 11.11.2004

Kaynak kişi: Durmuş EROĞLU

Oyunun mekânı: Harman yeri, kırlık bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Bezden ya da eski çoraplardan meydana getirilmiş top.

1 metre boyunda tahta sopa.

Oyuncağın malzemesi: Top, bezden ya da eski çoraplardan meydana getirilir.

1 metre boyundaki sopaysa, herhangi bir ağacın dalından elde edilir.

Oyuncağın hazırlanışı: Bez ya da eski çoraplar yuvarlanır, top haline getirilir ve sıkıca dikilir. 1 metre boyunda tahta sopa içinse ağaç dalı yontulur.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Çelme Topu oyunu; en az 3, en fazla 5 kişiden oluşan iki grupla oynanır. Oyuna başlamadan önce yazı tura atılır ve kazanan taraf oyuna başlar. Topa sopayla vurulur. Topun vurulacağı yerde 2-3 metre çapında bir daire vardır. Bu daireye gruptaki üç kişi girdikten sonra yaklaşık 20-30 metre ileride olan kaleye oyuncu, topa atış yapar. Eğer atışı başarılı olursa, diğer iki arkadaşlarıyla beraber ilerideki kaleye gidip gelir. Dairenin içine girmeye çalışır böylece başarı sağlanır. Bu arada diğer gruptakiler de topu yakalayıp bu kaleye gidip gelenleri vurmaya çalışır. Ancak kalenin içindeyken onlara bir şey yapamaz. Yani oyun burada yakan topu andırır. Karşı rakip oyuncuları, aralarında elle paslaşarak diğerlerini vurmaya çalışırlar. Eğer topa vurulup da karşı gruptaki oyuncu topu havada yakalarsa oyun hakkı diğerlerine geçer. Üç kez galip gelen grup, oyunu kazanmış olur.

Oyunun sonunda kaybeden taraf, kazanan tarafa meşrubat, bisküvi ya da lokum alır.

DOMUZ ÇUKURUNA TOP SOKMACA (Sivas/Suşehri)

Derleyen: Elif KAYA

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Recep KAYA

Oyunun mekânı: Geniş ve düz bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Beş adet değnek.

Beş adet ipten sarılmış top şeklindeki ip yumağı.

Oyuncağın malzemeleri: Bir yumak ip. Erik ya da kızılçık gibi sert olan ağaçlardan elde edilen dallar.

Oyuncağın hazırlanışı: Bir yumak ip, top şeklinde sarılır ve topun dağılması için çevresinde ateş gezdirilerek iplerin birbirine yapışması sağlanır. Değnekler içinse erik, kızılçık, vb. sert ağaçlardan uygun kalınlıkta ve uzunlukta dal kesilerek kabuk ve budakları soyulur. Ardından sopalar istenilen renkte boyanır. Topa rahat vurmak için sopanın ucuna tahta parça çakılır ve değnek tamamlanmış olur.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynarlar.

Domuz Çukuruna Top Sokmaca oyunu 5 kişi ile oynanır. Yarım çember üzerinde çeşitli aralıklarla dört adet çukur kazılır. Oyuna başlamadan önce çöp çekilir ve kısa çöpü çeken ebe olur. Diğer dört oyuncu da kendi çukurlarının başında ellerinde değnekleriyle beklerler. Ebe, yarım çemberin merkezinde yumağını sürerek oyunculardan birinin çukuruna bu yumağı sokmaya çalışır. Çukurun başında bekleyen oyuncu da buna engel olmaya çalışır, yumağı kendi elindeki değnekle çukurundan uzaklaştırmak için çabalar. Ebe, yumağı hangi oyuncunun çukuruna sokarsa yeni ebe o olur.

EĞİR (Kayseri)

Derleyen: Gülsen KOÇOĞLU

Derleme tarihi: 05.12.2004

Derleme yeri: Ankara

Kaynak kişi: Ali KUŞALAN

Oyunun mekânı: Sert, engebesi olmayan, düz bir arazi.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait 50-60 cm . uzunluğunda ucu eğri bir sopa. Bir adet el yapımı top.

Oyuncağın malzemesi: Ucu eğri sopanın malzemesi herhangi bir ağaç dalı, el yapımı topun malzemesiyse eski kumaş parçalarıdır.

Oyuncağın hazırlanışı: Her oyuncuya ait olan 50-60 cm .uzunluğundaki ucu eğri sopanın yapımı şu şekildedir: Herhangi bir ağacın dalından elde edilen sopanın yaş kısmı eğilerek, bir iple desteklenmesi sağlanır ya da kurutulur. Böylelikle sopanın ucu eğri olan kısmı, sağlamlaştırılmış olur. Bir adet el yapımı top ise eski kumaş parçalarının iple dikilmesiyle portakal büyüklüğünde top haline getirilmesi şeklinde meydana getirilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynar.

Eğir oyunu, ister tek, ister grup halinde oynanır. Oyuna başlamadan önce; çöp çekme, yazı tura ya da tekerleme yoluyla ilk atışı yapacak olan oyuncu belirlenir. Bu tekerleme şöyledir:

**Portakalı soydum,
Baş ucuma koydum.
Ben bir yalan uydurdum.
Duma duma dum.
Beş para buldum,
Pazara gittim.
Pazar yok.
Eve geldim; annem yok.
Ali baba ölmüş,
Tabut yok.**

İlk atışı yapacak olan oyuncu belirlendikten sonra, çukur (tandır) kazılır. Kazılan çukur, topun girebileceği büyüklükte olmalıdır. Ardından, çukurun beş/altı adım uzağına çizgi çizilerek oyuncuların atış yapacakları yer belirlenir. Oyunda amaç; topu bir atışta, sektirmeden ve yerden toz kaldırmadan deliğe sokmaktır. Bunu başaran oyuncu, 1 puan alır. Topa vurduktan sonra çizgi daha da uzak bir mesafeye taşınır. Bu mesafe, tüm grup oyuncularının ortak fikri veya birinci olan oyuncunun kararı doğrultusunda belirlenir.

Oyunun sonunda kaybeden oyuncu, kazanan oyuncuya sakız, şeker veya meyve suyu alır.

HAMAM KUBBE (Isparta)

Derleyen: Engin BOZTAŞ

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Mehmet PEKTAŞ

Oyunun mekânı: Düz bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Babasından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait birer tahta sopa.

Bir adet plâstik top.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2 kişiyle; ama daha çok grupla oynanan Hamam Kubbe oyununa başlamadan önce oyuncu sayısı kadar çukur açılır ve her çukurun yanına küçük taşlar konur. Bütün oyuncular çukurlarından 3-5 mt. uzakta dururlar. Ardından bir atış yeri belirlenerek çizgiyle işaretlenir. Çukur sırasına göre oyuncular sıraya geçerler ve ellerindeki sopayla çizginin üzerine konan topa vururlar. Top herhangi bir oyuncunun çukuruna girince çukurun sahibi çukuruna doğru koşmaya başlar. Bu arada diğer oyuncular da sağa sola kaçırlar. Çukurun sahibi topu alınca hemen "Kubbe" diye bağırır. Bunun duyan diğer oyuncular oldukları yerde kıpırdamadan dururlar. Ebe, topu oyunculardan birisine atar. Eğer kaçan oyuncu duran oyunculardan birisini vurursa, vurduğu oyuncunun çukurunun yanına bir taş daha koyar. Eğer vuramazsa vuramayan kişinin çukuruna bir taş daha konulur ve oyun bu şekilde devam eder. Hangi çukurun yanına koyulan taşlar ilk biterse, o çukur kapatılır ve çukurun sahibine türlü cezalar verilir. Bu cezalar tavuk gibi gıdaklatmak, ayakka-bısını saklamak, üzerine binmek şeklinde sıralanabilir.

HOLİ OYUNU (Ankara)

Derleyen: Melahat MEHREKULA

*Derleme tarihi:*04.12.2004

Kaynak kişi: Songül MENGÜLOĞLU

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait “Çoğan” adı verilen tahtadan yapılmış değnek.

“Gok” adı verilen tahtadan yapılmış portakal büyüklüğünde bir adet top.

Oyuncağın malzemesi: Tahta.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynar.

En az 4, en fazla 10 kişiyle oynanan bir oyun olan Holi oyununa başlamadan önce topun girebileceği büyüklükte bir çukur kazılır. Ardından “gok anası” (ebe) seçilir. Ana, goğa vuran oyuncuya çoğanını değdirmeye çalışır. Değdiremediği takdirde, goğu çoğanıyla holinin içine düşürüp, kendine en yakın bulduğu oyuncuya çoğanını değdirmeye çalışarak ebelikten kurtulmaya çalışır.

HOLİ OYUNU (Sivas/Divriği)

Derleyen: Çiğdem ASLANHAN

*Derleme tarihi:*17.12.2004

Derleme yeri: Ankara

Kaynak kişi: Emre TOKSOY

Oyunun mekânı: Geniş ve düz bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Halasından.

Oyuncak: Oyuncunun eline batmayacak şekilde yontulan ve ucu çengelli olan

“çoğan” adı verilen sopa. Bir adet bez top.

Oyuncağın hazırlanışı: Bir adet bezden topun içi pamukla doldurulur ve yuvarlanarak dikilir. (F:86)

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynar.

En az 4 kişiyle oynanan Holi oyununda oyuna başlamadan önce çukur (Holi) kazılır. Her oyuncu on adım sayarak uzaklaşır, böylelikle duracakları yerler belirlenmiş olur. İlk atışı yapacak olan kişi tekerlemeyle belirlenir. Bu tekerlemelerden biri şudur:

Oya gitti maça

Maç bileti kaça

Biletçi amca

Beş lira.

Ardından beşe kadar sayılır, beşinci olan oyuncu ilk atışı yapar. İlk atışı yapacak olan kişi, bir de şu tekerlemeyle belli olabilir:

Dolapta pekmez

Yala yala bitmez

Ayşecik cik cik cik

Fatmacık cik cik cik

Sen bu oyundan çık.

Ardından ebe, topun başında durarak, çoğanla topa dokundurmayaya çalışır. (F:87) İki saniye içinde topa dokunan başka bir oyuncuya çoğanı dokundurabilirse o, ebelikten kurtulur ve yerine kendine çoğanı değdiren oyuncu ebe olur.

Oyunun sonunda on kere koşma turu, havlama, miyavlama, kuş sesi çıkarma gibi cezalar verilir.

HOSTİK (Sinop)

Derleyen: Yasemin CANSEVEN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Döndü CANSEVEN

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Her oyuncuya ait birer çomak.

“Hostik” adındaki top.

Oyuncağın hazırlanışı: Çomak, ağaç dalının kesilip yontularak şekil verilmesiyle elde edilir. “Hostik” adındaki top, çam kozalağının yontularak top haline getirilmiş şeklindedir.

Oyuncuların cinsiyeti: Kız.

En az 3 kişiyle oynanan Hostik oyununa başlamadan önce ebe seçimi yapılır. Oyuncuların sopalardan hangisi en kısaysa, o kişi ebe olur. (F:88) Ardından bir kuyu kazılır ve hostik topu onun yanına konur. Ebe, hostiği kuyuya sokmaya çalışırken, (F:89) diğer oyuncular da hostiği kuyunun yanından uzaklaştırmaya çalışırlar. Ebe hostiği çukura soktuğu an abelikten kurtulur ve onun ilk dokunduğu oyuncu yeni ebe olur.

KORKOŞİ (Rize/Ardeşen)

Derleyen: Ömer YAROĞLU

Derleme tarihi: 14.11.2004

Derleme yeri: Rize/Ardeşen

Kaynak kişi: Mehmet YAROĞLU

Oyunun mekânı: Toprak zeminli geniş arazi.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Korkoşi (Hentbol topu büyüklüğünde çok dayanıklı ağaç köküne verilen isim.)

Her oyuncuya ait birer adet 1 metre uzunluğunda tahta sopa.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

5-10 çocuğun birarada oynayabileceği bir oyun olan Korkoşi’ye ilk kimin başlayacağını belirlemek için şu yapılır: İki kişi belirli bir mesafede karşı karşıya durur ve ufak adımlarla birbirlerine yaklaşır. Kimin adımının üzerine gelirse oyuna o başlar. Bu adımlar atılırken “Aldım verdim ben seni yendim.” denir. Ardından “Ene mene donksi, donksi sofra bonksi.” tekerlemesi söylenerek ebe seçimi yapılır. Bu işlemlerin ardından oyuna geçilir.

Düz bir arazinin ortasına belirli büyüklükte çukur açılır. Bu çukur merkez alınarak bir veya iki metre çapındaki çember üzerinde belirli aralıklarla bir sopa ucunun girebileceği ve fazla derin olmayacak şekilde çukur açılır. Bu çukurlar bir oyuncudan eksik olarak açılmalıdır. Korkoşiyi tutan oyuncu korkoşiyi düz alana fırlattığı andan itibaren, sopalarnı merkez çukurda tutan oyuncular hızlı bir şekilde çember üzerindeki çukurlara sopalarnı sokarlar. Dışarıda kalan oyuncu korkoşiyi sadece sopasını kullanarak on beş (Bu zaman dilimi oyuncular tarafından mutabık olarak değiştirilebilir.) saniye içinde çukura atması gerekir. Diğer oyuncular buna engel olmaya çalışır. Bu zaman zarfında korkoşiyi çukura atamayan oyuncu oyundan çıkar.

Kaybeden oyuncu ceza olarak, bu oyun bitip yeni oyuna geçilene kadar oyun dışında bekler. Oyunu kazanan sırt üstünde taşınır.

KÖYLEN (Kastamonu)

Derleyen: Şeyma ÖZDEMİR

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Ferah GÖLGELEYEN

Oyunun mekânı: Sokak.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşından.

Oyuncak: Pinpon topu büyüklüğünde el yapımı bir adet bez top.

Her oyuncuya ait boyları uzunluğunda ve 3-4 parmak kalınlığında birer tahta sopa.

Oyuncağın malzemesi: Kullanılmayan bez parçaları.

Oyuncağın hazırlanışı: Pinpon topu büyüklüğünde el yapımı bir adet bez top, kullanılmayan bez ya da kumaş parçalarının yuvarlanarak dikilmesiyle meydana getirilir.

Oyuncuların cinsiyeti: 7-12 yaşlarındaki kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

En az 4, en fazla 10 kişiyle oynanan Köylen oyununa başlamadan önce ad çekme yöntemiyle ebe seçilir ve ebe dışında kalan oyuncuların her biri ebeye eşit mesafede ve yan yana olmak üzere kendisine birer çukur açar. Böylece oyuncu sayısından bir tane eksik sayıda çukur ortaya çıkmış olur. Ebe de dahil olmak üzere her oyuncunun elinde boylarına yakın tahta sopalar bulunur. Kazılan çukurlar, bez topun girebileceği büyüklükte, tahta sopalar ise topun çukurlara girmesini engelleyecek genişlikte olmalıdır. Ebe, kendisine 1-1,5 mt. kadar uzaklıkta açılan çukurlara sopasıyla topu atar. Diğer oyuncular ise kendi sopalarnı, çukurlarının önüne set oluşturacak şekilde toptan korumaya çalışırlar. **(F:90)** Ebe, topu herhangi bir çukura sokmayı başardığında ebelikten kurtulur ve topun girdiği çukurun sahibi yeni ebe olur.

DEMEME (Kırşehir)

Derleyen: Hacer YALÇIN

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Faruk OKYAY

Oyunun mekânı: Harman yeri.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüüklerinden, ağabeylerinden.

Oyuncak: Her oyuncuya ait birer topaç ve 30-35 cm. uzunluğunda, 3-4 cm. kalınlığında değnek.

Oyuncağın malzemesi: Topaç ve değnek, tahtadan elde edilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az 2 kişiyle oynanan Dememe oyununa başlamadan önce tekerleme söylenerek ebe seçimi yapılır. Ardından ortaya daire çizilir ve ebe, elindeki topacı değneğin ucundaki bezle sararak dairenin içine bırakıp çeker. **(F:91 ve 92)** Bu sırada diğer oyuncu/oyuncular da dairenin içinde dönen ebenin topacını durdurmak veya daireden dışarı çıkarmak için teker teker kendi topaçlarını dairenin içine atarlar. Hangi oyuncunun topacı ebenin topacını durdurur veya dairenin içinden çıkarırsa, o oyuncu birinci olur ve ebe tarafından verilen bir hediye topaçla ödüllendirilir.

FİRLE OYUNU (Antalya/Manavgat)

Derleyen: Fatih ÇELİK

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Mustafa ŞAHİN

Oyunun mekânı: Düz bir sath.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Dedesinden.

Oyuncak: Firle (Topaç)

Oyuncağın malzemesi: Firle, Palamut ağacının meyvesi olan pelitten elde edilir.

Oyuncağın hazırlanışı: Pelit, ikiye ayrılır veya bütün halindeyken dal ile bağlantı bölgesine kibrit çöpü takılır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Firle oyunu, tek kişiyle oynanabildiği gibi, daha fazla kişiyle de oynanabilir. Oyunun amacı, düz bir sath üzerinde firlenin uzun süre döndürülmesidir. Oyunculardan en çok hangisi bunu başarabilirse, oyunun galibi olur.

Oyunun sonunda yenilen oyuncu, yenen oyuncuya şeker ya da çikolata alır.

KANTIR (FIR FIR) (Kırşehir)

Derleyen: Köksal GENÇ

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Şiho DENİZCİ

Oyunun mekânı: Düzlük, betonu olan herhangi bir yer.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Dedesinden.

Oyuncak: Kantır. (Topaç)

Kantırın çevrileceği ucuna bir bez ya da makrome kalın ipin bağlandığı 50-60 cm uzunluğundaki tahta sopa.

Oyuncağın malzemesi: Ağır olmasından dolayı meşe ağacından elde edilen tahtalar tercih edilir. Kantır için kesilen parça, bıçakla yontulur ve biçimlendirilir. Ardından kuruması için güneşe koyulur. Kantır kurduktan sonra iyi dönmesi ve ucunun aşınmaması için uç kısmına çivi çakılır.

Oyuncağın hazırlanışı: Kantırı çevirecek tahta sopanın ucuna takılan bez ya da makrome kalın ip, düğüm atmadan bağlanır. Bu bağlama işi, çok sert ve gevşek yapılmaz.

Oyuncuların cinsiyeti: 7-8 yaşlarındaki erkekler.

En az 5-6 oyuncuyla oynanan Kantır oyunu, tahtanın ucundaki bezi oyuncuğa doladıktan sonra, ucunu zemine dik gelecek biçimde kantır hızlıca yukarı doğru (oyuncuya doğru) çekip, ip ve değnekten oluşan tamamen koparılması esasına dayanır. Kantır, yerde süratle dönmeğe başlayınca, durmasına izin vermeden sopaya bağlanan ipe ya da bezle kantırın gövdesine doğru sertçe vurulur.

Kantırını düşüren oyuncuya ceza olarak köyden bir aile hakkında ipucu verilerek bulması istenir. Oyunu kazanan oyuncuya da en güzel sopa ve kantıra sahip olan oyuncunun oyuncakları hediye edilir.

TOPAÇ ÇEVİRME (Bilecik/Pazaryeri)

Derleyen: Burcu YÜKSEL

Derleme tarihi: 21.12.2004

Derleme yeri: Ankara

Kaynak kişi: Muzaffer YÜKSEL

Oyunun mekânı: Düzlük, betonu olan herhangi bir yer.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Topaç.

Ucunda ip bağlı olan ince tahta sopa. (Kırbaç)

Oyuncağın malzemesi: Herhangi bir ağaç.

Oyuncağın hazırlanışı: Herhangi bir tornacı veya marangozda topaç olacak tahta parçası çektirilir, keserle inceltir ve törpülenerek huni haline getirilir. Ardından tahta parçasının sivriltilen ucuna hızlı dönmesi için "kabara" çakılır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

4-5 oyuncunun biraraya gelerek oynadıkları bir oyundur. Kırbaça sarılan topaç, bu düz zemine atılır ve dönmesi sağlanır. (F:93 ve 94) Kırbaça her vurulduğunda topacın dönmesi sağlanır.

TOPAÇ ÇEVİRME (Yozgat/Saraykent)

Derleyen: Harun DEMİRBOĞA

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Harun DEMİRBOĞA'nın dedesi.

Oyunun mekânı: Harman yeri.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Topaç.

Oyuncağın malzemesi: Kavak, dişbudak, dut, ceviz ağaçları. Bir adet ip.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Yozgat'ta topaç çevirme üç şekilde oynanmaktadır:

1. Atıp çekme: Topacın ipi iyice sarılarak yere paralel olarak atılır. Ardından oyuncu tarafından tekrar avucun içine alınarak döndürülür.
2. Ahıtma: Atıp çekme işinin birkaç kez yapılan halidir.
3. Hurl vurma: Bir oyuncunun yerde dönen topacının bir başka oyuncunun topacı tarafından devrilmesidir.

Bir yarışma şeklinde oynanan topaç oyununda amaç, topacı mümkün olduğunca uzun süre döndürmektir. Topacının kısa sürede duracağını anlayan oyuncu, hemen yere eğilir ve üfleyerek ona hız vermeye çalışır. Buna rağmen olumlu bir netice alınamazsa, yenileceğini anlayan oyuncu "ayağım takıldı" numarasını yaparak rakibinin dönmekte olan topacına tekme atar ve oyun alanını koşarak terk eder. Topacı tekmeleyen oyuncu, kaçan oyuncunun topacına el koyar ve oyun sona erer.

TOPAÇ ÇEVİRMECE (Gaziantep)

Derleyen: Rukiye DEMİRKAYA

Derleme tarihi: 2004

Derleme yeri: Gaziantep

Kaynak kişi: Ahmet ÇALIŞKAN

Oyunun mekânı: Düz bir zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Topaç.

Oyuncağın malzemesi: Çam ağacı dalı.

Oyuncağın hazırlanışı: Topaç, torna makinesinde 10-15 cm. çam dalı kullanılarak yapılan bir oyuncaktır. Torna makinesinde hızlı bir şekilde döndürülen çam dalının öncelikle ön kısmına, ardından da arka kısmına ucu düz demir çubuk temas ettirilerek şekil verilmeye çalışılır. (F:95) Böylelikle iki taraf da yuvarlak bir biçimde şekillendirilmiş olur. (F:96) Ardından topacın uç kısmına "kopuza" (Topacın ucundaki demire verilen isimdir.) yerleştirmek için delik açılır. Ardından tekrar torna makinesine yerleştirilen topaç, el sabit tutularak boyanır. (F:97) Son olarak boyası kuruyan topacın ucuna dönmesini sağlayan kopuza yerleştirilerek oyuncak yapımı tamamlanmış olur.

Oyuncuların cinsiyeti: Kız.

Tek veya grup halinde oynanan Topaç oyunu için ilk olarak yere bir daire çizilir. Ardından, pamuktan yapılmış 1,5-2 metrelik ipin bir ucu parmağa düğümlenir ve diğer ucu da topacın "kopuza" denilen kısmından yukarı doğru sarılır. (F:98) Atılan topaçlar, dairenin içinde dönmek zorundadır. Topacı daireden çıkan oyuncu, yenilmiş sayılır ve oyun sona erer.

TOPAÇ OYUNU (Tokat)

Derleyen: Güzzâde DİKEROĞLU

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Perihan TAŞÇI

Oyunun mekânı: Düz bir zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: Topaç.

Oyuncağın malzemesi: Çam kozalağı, çubuk ve ip.

Oyuncağın hazırlanışı: İp, çam kozalağına dolanır ve ipin ucuna da çubuk bağlanır.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkekler beraber oynarlar.

4-5 kişi toplanarak oynanan Topaç oyununda oyuncular 1,2,3,4 diye sayarak oyuna başlarlar. (F:99) Oyunu başlatan oyuncu, topacı ortaya koyduktan sonra ipe bağlı çubuğu çeker ve topacı çevirmeye çalışır. (F:100) Daha sonra sıra diğer oyunculara geçer. Oyun sonunda topacı en çok ve en iyi döndüren birinci olur.

CİCİLİ TAVUK (Bartın)

Derleyen: Sevgi GÜNER

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Sevim SAKA

Oyunun mekânı: Toprak zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Bezden yapılmış bir top.

Oyuncağın malzemesi: Yapılacak topun büyüklüğü kadar bez parçası veya tülbent.

Gazete parçaları veya pamuk.

Oyuncağın hazırlanışı: Topun büyüklüğü kadar bez parçası kesilir. İçine gazete parçaları veya pamuk konur. İğne iplik kullanılarak dikim işlemi yapılır.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

En az iki grup tarafından oynanan Cicili Tavuk oyununda öncelikle kaç grup varsa topun büyüklüğü kadar çukur açılır. **(F:101)** Ardından oyuncularla çukur arasında mesafe ayarlanarak bir çizgi çizilir. Bu çizgide duran oyuncular, sırayla çukura top atarlar. **(F:102)** Topu, çukurun içine sokamadıkları taktirde, bir sonraki oyuncu topu atar. Topu çukura sokabilen oyuncu, çukura doğru koşup, topu alır ve "İstop" der. Bu arada kaçışan oyuncular, durmak zorunda kalır. İstop diyen oyuncu, en yakınındakine topu atarak onu vurmaya çalışır. Vurursa, o grubun çukuruna bir taş atılır ve oyun devam eder. Çukurda üç taşı biriken gruptan birinin gözü bağlanır **(F:103)** ve top bir yere saklanır. Gözünü açan oyuncu topu aramaya başlar. Bu arada Cicili Tavuk tekerlemesi söylenerek oyuncunun dikkati dağıtmaya çalışılır. Tekerleme, "Cicili tavuk, cicili tavuk, yavrusunu bulamamış cicili tavuk." şeklindedir. Top bulunduğu diğer grup kazanmış olur, oyun yeniden başlar.

Cicili Tavuk oyununun sonunda ceza yoktur. Sadece yenilen taraf, yenen tarafı alkışlar.

GEREHLİ (Kayseri)

Derleyen: Didem ÖZTEMUR

Derleme tarihi: 10.12.2004

Derleme yeri: Kayseri

Kaynak kişi: Hâmi ÖZTEMUR

Oyunun mekânı: Boş bir arsa.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Amcasının oğlundan.

Oyuncak: Bir adet el yapımı top.

Oyuncağın malzemesi: Topun iç tarafı için kullanılmayan bez ya da kumaş parçaları, dış tarafı içinse deri kullanılır.

Oyuncağın hazırlanışı: Topun iç tarafı, çok fazla sert olmamak üzere kullanılmayan bez ya da kumaş parçalarıyla doldurulur. Bu oluşturulan topun dış tarafı ise bir deri parçasıyla dikilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

5 kişiyle oynanan Gerehli oyununa başlamadan önce oyuncuların kararına göre ebe seçilir. Ardından boş bir alana dikdörtgen oluşturulacak biçimde dört tane nokta belirlenir ve bu noktalara iri taşlar konulur. Arsanın tam ortasına, ebenin olduğu yere bir taş daha dikilir ve ebe seçilen kişi ortaya geçer. Eline topu alarak saymaya başlar ve "Bir, iki, üç, kaçın lan!" dedikten sonra oyunun kuralı gereği bu dört kişi, dikdörtgenin dışına çıkmadan en az dört defa yer değiştirirler. Bu oyunda önemli olan nokta, yer değiştirirken ebenin topuna hedef olmamaktır. **(F:104)** Vurulan kişi ebe olur, en çok ebe olan oyuncu da oyunun mağlubu sayılır.

Oyunun sonunda ceza ya da ödül yoktur.

KATIRKAZIĞI (Tokat/Zile)

Derleyen: Hatice YILDIZ

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Nursel SAVAŞ

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Büyüklerinden.

Oyuncak: 20-30 cm. uzunluğunda ucu sivriltilmiş bir adet tahta parçası, birkaç yemeni ve topuz.

Oyuncağın malzemesi: Topuz, birkaç yemeniden oluşmaktadır.

Oyuncağın hazırlanışı: Birkaç yemeni yuvarlanarak dikilir ve topuz meydana getirilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyun, kız ve erkeklerin beraber oynadıkları bir oyundur.

5-6 veya 7-8 kişiyle oynanan Katırkazığı oyununa başlamadan önce sayışma yoluyla ebe seçimi yapılır. Ardından yere bir kazık çakılır ve birkaç yemeni uç uca, ip şeklinde bağlanarak kazığa geçirilir. Seçilen ebenin elinde bir de topuzu olur. Ebe, bir taraftan topuzunu elinde tutar, bir taraftan da yemenilerin ucundan tutup kazığın etrafında dönmeye başlar. Diğer oyuncular da kazığın dibine üstlerinden çıkardıkları giysileri (kazak, şapka, ayakkabı,vb.) bırakırlar. **(F:105)** Ebeyle beraber dönerrek ona vurulmadan kazığın dibinden herkes kendine ait olan giysiyi almaya çalışır. **(F:106)** Bu sırada ebeye yakalanan yani onun topuzunun ilk isabet ettiği oyuncu, yeni ebe olur.

Oyunun sonunda herhangi bir ceza ya da ödül yoktur.

TOPLU SİNSİN (Nevşehir/Gülşehir-Tuzköy Köyü)

Derleyen: Abdullah ÇELİK

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Hamza GÜNEŞ

Oyunun mekânı: Açık alanlar.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: El örgüsü top.

Oyuncağın malzemesi: Yün.

Oyuncağın hazırlanışı: Topun dış cephesi yünden örülür. İçine eski paçavra-lar konularak dikilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Günümüzdeki Saklambaç oyununa benzeyen bir oyun olan Toplu Sinsin oyunu; en az 4-5, en fazla 7 kişiyle oynanmaktadır. Oyuna başlamadan önce tekerleme yoluyla ebe seçilir. Bu tekerleme şudur:

**Çık çıkalım çayıra, çayıra,
Yem verelim ördeğe, ördeğe,
Ördek yemini yemeden,
Ciyak viyak demeden,
Hakkur hukkur
Çektim çıkardım.**

Ebe seçildikten sonra yere bir daire çizilir ve top dairenin içine konulur. Ardından, ebenin etrafındaki oyunculardan biri topa vurur. Topa vurulmasıyla daire etrafındaki tüm oyuncular dağılır ve saklanırlar. Bunun üzerine ebe, topu alıp getirir ve dairenin içine tekrar koyar. Elliye kadar saydıktan sonra saklananları aramaya koyulan ebe, bu arada diğer oyuncuların dairedeki topa tekrar vurmalarına engel olmaya çalışır. Oyun, ebenin bütün oyuncuları bulup yakalamasıyla sona erer.

YEDİ KULE (Hatay)

Derleyen: F. Betül ÖZALP

Derleme tarihi: 22.12.2004

Kaynak kişi: Âkile FİLİZ

Oyunun mekânı: Geniş bir alan.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Yedi adet yassı taş. Bir adet el yapımı ya da plâstik top.

Oyuncağın malzemesi: Top elle yapılıncı pamuk ve bez parçaları kullanılır.

Oyuncağın hazırlanışı: Top elle yapılıncı bezin içine pamuk koyulur. Ardından yuvarlanarak dikilir.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

8 kişiyle oynanan Yedi Kule oyununa başlamadan önce grup liderleri kendi oyuncularını belirlemek için yazı tura atarlar ve kazanan kişi, ilk oyuncuyu seçme hakkını elde eder. Ardından yedi adet yassı taş dikilir. Eleman seçmede birinci olan grup, taşların karşısına arka arkaya dizilerek geçer ve taşlara belli bir mesafe uzaklıkta durur. Diğer grup da taşların arkasında bekler. Atıcı olan grubun elemanları başta lider olmak üzere toplarıyla birer el atış yapmaya başlarlar. (F:107) Yapılan atışlar sonucunda eğer taşlar yıkılırsa, atıcı grup kaçmaya başlar. Ebe olan diğer grup ise topla onların arkasından koşarak onları vurmaya çalışır. Ebe olan grup birisinin arkasından koşarken, kaçan grubun diğer elemanları yıkılan taşları üst üste koyup, eski haline getirmeye çalışırlar. Eğer taşları dizebilirlerse galip olurlar ve atıcılık yeniden onlara geçer. Eğer vurulurlarsa, diğer grup onların yerini alır ve onlar yeni ebe olur.

SIÇRATAN TOP (Konya)

Derleyen: Nihan KALCI

Derleme tarihi: 2004

Kaynak kişi: Yeşim ÇANAKÇI

Oyunun mekânı: Düz bir zemin.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Üzeri kurdeleyle süslenmiş bir adet plastik top.

Oyuncağın malzemeleri: 1 mt. uzunluğunda çamaşır ipi. Bir küçük plâstik lastik. Kurdele.

Oyuncağın hazırlanışı: 1 mt. uzunluğundaki çamaşır ipi plastik topa bağlanır. Oyuncak güzel görünsün diye kurdele de yapıştırıcı ile topun üzerine yapıştırılır.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu, kız ve erkeler beraber oynarlar.

Sıçratan Top oyunu 3,4,5 veya daha fazla kişiyle grup olarak oynanır. Oyuna başlamadan önce tekerleme yoluyla bir kişi ebe seçilir. Bu tekerlemeler şöyledir:

İğne battı	Ya şundadır
Canımı yaktı	Ya bunda
Tombul kuş	Helvacının kızında
Arabaya koş	
Arabanın tekeri	
İstanbul'un şekeri	

Ebe seçiminin ardından ebe ortaya geçer ve ipin ucundan tutarak etrafında yuvarlak oluşturacak şekilde toplanmış arkadaşlarının arasında çevirmeye başlar. Ebe topu çevirirken etrafındaki arkadaşları da topun üzerinden atlar. Ayağına top çarpan ve böylelikle topun üzerinden atlamayan kişi yeni ebe olur.

HARMANBIŞ (Konya)

Derleyen: Fatma Jale Gül GÖNCÜLER

Derleme tarihi: 08.11.2004

Derleme yeri: Konya

Kaynak kişi: Saim SAKAOĞLU

Oyunun mekânı: Sokak.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: Toprak.

Oyuncuların cinsiyeti: Erkek.

Bir grup oyunu olan Harmanbiş'te öncelikle gruplara ayrılır ve her grubun kendine ait kuru topraktan yarım kubbe şeklinde meydana getirdiği bir yığıntısı olur. Bu kubbenin üzerine yavaş yavaş su dökülür ve katı bir çamur haline getirilir. Ardından, bu ıslatılan yerler üzerine hafifçe kuru toprak koyularak kurutulur. Bu işi yapmak epey bir süre aldığından, bu süre içerisinde oyunun tekerlemesi olan

Harman Biş

Harman Biş

Keloğlan'ın başı şiş

söylenir. Harmanbiş kuruduktan sonra toprak yığınının yanlarına pencereler, üstüne de delik (baca) açılır. **(F:108)** Bu noktadan sonra oyun iki şekilde oynanabilir. İlk şekli şudur: Açılan pencere yerlerine ve bacaya çalı çırpı doldurulur ve ateş yakılır. **(F:109)** Bunun sonrasında "Hangi grup daha önce yaktı?" gibi yarışmaya bağlı konuşmalar gelişir. Oyunun ikinci şekli ise şudur: Açılan pencere yerleri çalı çırpı yerine taş, tuğla ya da kiremit parçalarıyla kapatılır. Yukarıya açılan delikten (bacadan) su dökülür. Eğer delikler iyi bir şekilde kapatılmışsa, buralardan hiçbir şekilde su çıkmaz. Kimin harmanbişinden su sızarsa, oyunu kaybetmiş olur.

Yenilene, önceden anlaşıldığı üzere ya ceza verilir ya da bir şey ikram ettirilir.

YUMURTA TOKUŞTURMA (Siirt)

Derleyen: Emine Begüm YILMAZ

Derleme tarihi: 31.12.2004

Kaynak kişi: Behçet ÖZCANLI

Oyunun mekânı: Herhangi bir yer.

Kaynak kişinin oyunu kimlerden öğrendiği: Arkadaşlarından.

Oyuncak: İki adet pişmiş ve boyanmış yumurta.

Oyuncağın hazırlanışı: Oyuncağın belli bir renk alması amaçlandığından, yumurtalar önce soğan kabuklarıyla kaynatılır sonra da boyanır.

Oyuncuların cinsiyeti: Bu oyunu büyük küçük herkes oynamasına rağmen, genellikle erkekler oynar.

İki kişiyle oynanan Yumurta Tokuşturma oyununda her oyuncunun elinde birer yumurta bulunur. Bu yumurtalar hızla birbirlerine yaklaştırılır. Tokuşturan yumurtalardan hangisi ilk önce kırılırsa, o yumurtanın sahibi oyunu kaybetmiş olur. **(F:110)**

DİZİN

Akkoç-Karakoç (Konya), 9
Altın Top (Adana/Seyhan), 33
Aşık Oyunu 1 (Erzurum), 10
Aşık Oyunu 2 (Erzurum), 11
Aşık Oyunu (Gaziantep), 12
Aşık Oyunu (Sivas), 13
Ayakkabı Saklama Oyunu (Çorum/Osmanlı), 98
Basmık Oyunu (Ankara/Etimesgut-Yapracık köyü), 34
Beş Atış (Ankara), 82
Cız/ Üç-Beş-On (Kars), 15
Cicili Tavuk (Bartın), 135
Cüz Oyunu (Ardahan), 100
Çelik Çomak Oyunu (Eskişehir), 35
Çelmecik (Çanakkale), 36
Çelme Topu Oyunu, 118
Çemberbaz (Samsun, Sinop), 29
Çember Oyunu (Kırşehir), 28
Çıngırdak Oyunu (Muğla), 67
Çiz Oyunu (Ardahan), 101
Çotra (Zonguldak), 93
Çot (Yozgat), 37
Çöp Çekmece (Ankara), 83
Çubuk Oyunu (Bingöl), 68
Çubuk Oyunu (Bolu/Gerede), 69
Çukur Kapmaca (Konya), 38
Dana (Çankırı), 39
Dememe (Kırşehir), 128
Değnek Kurma (Aksaray), 40
Dingilim (Afyon/Dinar), 41
Domuz Çukuruna Top Sokmaca (Sivas), 119
Dombit Oyunu (Sakarya/Kocaeli), 85
Ebe Beni Kurda Verme (Gaziantep), 77
Ebe Koşturmaca (Ankara), 42
Eğir (Kayseri), 120
Eğir Oyunu (Koka) (Isparta/Uluborlu), 43
Eşlerim Beş (Gaziantep), 22
Evcilik Oyunu (Eskişehir), 23
Fidefter (Trabzon), 44
Firle Oyunu (Antalya/Manavgat), 129

Gacırdaklı Salıncak (Ankara), 92
Gerehli (Kayseri), 136
Gıç Gıç Oyunu (Osmaniye), 45
Gıynız Oyunu (Ankara/Yenimahalle-Memlik köyü), 16
Gocoy Oyunu (Artvin), 46
Godal Oyunu (Godalı) (Ordu/Ünye), 47
Gömme Çelik (Mersin/Silifke), 48
Gülle Oyunu (Şanlıurfa), 114
Hamam Kubbe (Isparta), 122
Hane Oyunu (Zonguldak/Karabük), 115
Halka Oyunu (Antalya/Elmalı), 31
Harmanbiş (Konya), 141
Hımbıl (Kocaeli, Bursa), 86
Hodak Oyunu (Çorum), 17
Holi Oyunu (Ankara), 123
Holi Oyunu (Sivas), 124
Hostik (Sinop), 125
Hot Oyunu (Bolu), 50
İlik Oyunu (Amasya), 73
Kabak Arabası (Kayseri), 102
Kale Devirme (Adana-İç Anadolu), 116
Kanatlı Ceviz (Ankara), 71
Karaçör (Gaziantep/Karkamış), 25
Katırkazığı (Tokat/Zile), 137
Kayık Oyunu (Çorum), 104
Kayış Kızdı (Kemer Saklambacı) (Kayseri), 76
Kağnı Oyunu (Çorum), 103
Kantır (Fır Fır) (Kırşehir), 130
Kızak (Yozgat/Sorgun-Tulum köyü), 105
Kızıl Elma (Adana), 52
Kız Kaçırma Oyunu (Hatay/İskenderun), 78
Kobalak (Çanakkale), 53
Korkoşi (Rize), 126
Kov Oyunu (Sivas), 54
Köylen (Kastamonu), 127
Kuç Oyunu (Siirt), 56
Madiga (Trabzon), 57
Met (Kastamonu), 58
Miyabir (Rize), 111

Nallı Oyunu (Çankırı), 59
Ok Yay Oyunu (Aksaray), 90
Pat Pat Oyunu (Hatay/Antakya-Narlıca köyü), 112
Peçic (Petiç) (Kahramanmaraş), 27
Sapankaya Oyunu (Bolu/Düzce), 94
Sekme Oyunu (Afyon), 60
Sıçratan Top (Konya), 140
Sütlü Kemik (Ankara/Bâlâ), 18
Sütlü Kemik (Kırşehir), 19
Şeker Bulmaca (Balıkesir), 87
Talaha (Çorum), 106
Tahta Basmaca (Ankara/Beypazarı), 61
Tel Araba Oyunu (Kahramanmaraş/Nurhalı ilçesi-Zillihan köyü), 74
Tık Tık (İzmir), 95
Tika Oyunu (Adapazarı/Çaybaşı-Yeniköy beldesi), 63
Tik Tak Oyunu (Samsun), 97
Topaç Çevirmece (Gaziantep), 133
Topaç Çevirme (Bilecik /Pazaryeri), 131
Topaç Çevirme (Yozgat/Saraykent), 132

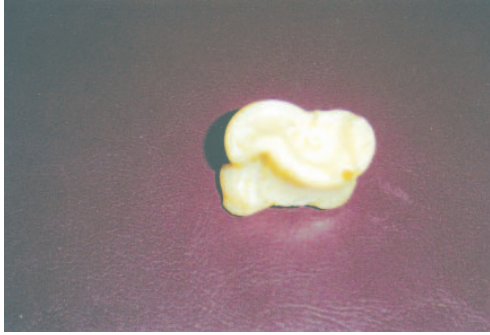
Topaç Oyunu (Tokat), 134
Tokmak Oyunu (Erzurum), 117
Toplu Sinsin (Nevşehir), 138
Tornet (Bilyeli Araba) (Trakya), 107
Tornet (Üç Tekerlekli "Bilye" Oyunu) (Antalya/Kumluca-Haciveliler köyü), 108
Tornet Oyunu (Zonguldak), 109
Tumba (Ceviz) Oyunu, 20
Uçan Halka (Ankara), 32
Yağmur Geline (Kayseri/Mimar Sinan kasabası), 80
Yağ Satarım Bal Satarım (Yozgat), 89
Yedi Kale (Erzurum), 21
Yedi Kule (Hatay), 139
Yer Kazmaca (Isparta), 64
Yıldız Kaydı (Karaman), 65
Yumurta Tokuşturmaca (Siirt), 142
Yuvarlak Kazmaca (Bayburt), 66
Zembildek (Bolu), 91

FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Akkoç-Karakoç oyunu: Oyunun başlangıcı, ebenin kemiği fırlatması.

Fotoğraf 2: Akkoç-Karakoç oyunu: Karakoç grubundan bir oyuncunun kemiği bularak "Karakoç, Akkoç'a binsin." demesi ve ardından Karakoç grubu oyuncularının Akkoç grubu oyuncularını kovalamaya başlaması.

Fotoğraf 3: Aşık oyunu: Aşığın "mire" denilen kısmı.

Fotoğraf 4: Aşık oyunu: Mire gelen oyuncunun oyuna başlaması.

Fotoğraf 5: Aşık oyunu: Oyuncuların atış yapmaları.

Fotoğraf 6: Aşık oyunu: Oyuncuların atış yapmaları.

Fotoğraf 7: Hodak oyunu: Değneğin başın üstünden atılarak ebe seçiminin yapılması.

Fotoğraf 10: Yedi Kale oyunu: Karşı grubun oyuncuları, aşıkları yıkamak için çizginin arkasından topu atar.

Fotoğraf 8: Hodak oyunu: Ebenin hodağı çukura sokmaya çalışması ve diğer oyuncuların onu engellemesi.

Fotoğraf 11: Yedi Kale oyunu: Aşıkların yıkılması.

Fotoğraf 9: Yedi Kale oyunu: Topun atılacağı mesafenin belirlenmesi.

Fotoğraf 12: Eşlerim Beş oyunu: Soruyu bilemeyen oyuncunun, bilen oyuncuyu ağızında bebeği tutarak sırtında taşıması.

Fotoğraf 13: Evcilik oyunu: Bebeğin gövdesi olan çatal bir dalım üzerine kol- lar için uzun ve ince bir çubuğun bağlanması.

Fotoğraf 14: Evcilik oyunu: Önceki oyunda anne olan oyuncu, bu oyunda evin büyük kızdır. Bezbek ise, yine evin küçük kızı rolündedir. Tüm oyuncular aynı evde oturmaktadırlar. Anne olan oyuncu, dışarı çıkmak için çocuklarını hazırlamaktadır. Kızlardan birinin ayakkabısını anne bağlarken, büyük kız ise küçük kardeşi olan bezbeği giydirmektedir.

Fotoğraf 15: Evcilik oyunu: Gezmeden dönen oyuncular; evdeki yaşantılarını sürdürmeye devam eder. Abla olan oyuncu kardeşinin saçını tarar. Anne ise bez bebeği ayağında sallayarak uyutmaya çalışır.

151

Fotoğraf 16: Karaçör oyunu: Karaçör oyunun başlaması ve kuklaların oyunculara gösterilmesi.

Fotoğraf 17: Karaçör oyunu: Kaynananın sezenleri ayırmak için aralarına girmesi.

Fotoğraf 18: Çemberbaz oyunu: Telden yapılmış çembere zarar görmemesi için hortum geçirilmesi.

152

Fotoğraf 19: Çemberbaz oyunu: Oyuncuların çemberi deliğe sokmaya çalışmaları.

Fotoğraf 20: Halka oyunu: Direğe geçirilmiş halkalar.

Fotoğraf 21: Uçan Halka oyunu: Karşı taraftan atılan halkayı yakalamış oyuncu.

153

Fotoğraf 22: Altın Top oyunu: Altın Top oyunu için kazılan çukur.

Fotoğraf 23: Altın Top oyunu: Oyuncuların topu çukura sokmaya çalışmaları.

Fotoğraf 24: Basmık oyunu: Oyuncuların değneğe atış yaptıkları an.

154

Fotoğraf 25: Basmık oyunu: Oyuncuların değneklerine basarak, "Basmık" demeleri ve ebeden kaçmaları.

Fotoğraf 26: Çelik-Çomak oyunu: Çomağın ucunun keser yardımıyla inceltip, düzeltilmesi.

Fotoğraf 27: Çelik-Çomak oyunu: Ebe'nin çeliği almak için koşması.

155

Fotoğraf 28: Çelik-Çomak oyunu: Ebe, çeliği getirene kadar diğer oyuncular onun çıkurunu çomaklarının sivri uçlarıyla kazarlar.

Fotoğraf 29: Çot oyunu: Ebe seçimi.

Fotoğraf 30: Çot oyunu: Oyuncuların çotu devirmeye çalışmaları.

156

Fotoğraf 31: Ebe Koş-turmaca oyunu: Ebenin sopasının oyuncuların önüne konması.

Fotoğraf 32: Fidefter oyunu: Fideflerin oynanmaya hazır hali.

Fotoğraf 33: Fidefter oyunu: Sayışma yöntemiyle grupların belirlenmesi.

157

Fotoğraf 34: Fidefter oyunu: Gruplar belirlendi ve fidefter düzeneği üzerindeki "çelik" rakip alana doğru atılacak.

Fotoğraf 35: Gıç Gıç oyunu: Gıç Gıç oyununun oynanışı. Yarışın başlangıcı.

Fotoğraf 36: Gömme Çelik/Gömü oyunu: Gömme çelik/Gömü oyunu için hazırlanan çomak.

158

Fotoğraf 37: Gümme Çelik/ Gömü oyunu: Ebe gelene kadar, diğer oyuncuların çomaklarıyla ebenin çukuru kazmaları.

Fotoğraf 38: Kobalak oyunu: Sahanın ortasına konulan kozalakla oyunun başlaması.

Fotoğraf 39: Kov oyunu: Dört adet tahta parçası ve "Mut" adı verilen kozalak.

159

Fotoğraf 40: Kov oyunu, tekerleme bitene kadar devam eder. Bitiren, bir zimbili alır.

Fotoğraf 41: Madigol oyunu: Ebe madıgayı almaya gittiğinde, diğer oyuncular onun çukurunu kazar.

Fotoğraf 42: Nallı oyunu: Tenekenin devrilmesiyle oyuncunun sopasına doğru koşması.

160

Fotoğraf 43: Sekme oyunu: Sopaların (zezelerin) yay gibi esnetilerek mitlerin fırlatılması.

Fotoğraf 44: Yuvarlak Kazmaca oyunu: Ebenin çitayı yuvarlağa atması için oyuncunun ebeyi engellemeye çalışması.

Fotoğraf 45: Yuvarlak Kazmaca oyunu: Ebeyle, ismi söylenen oyuncu mücadele ederken diğer oyuncuların ebenin yere çizilmiş olan yuvarlağını kazmaları.

161

Fotoğraf 46: Çubuk oyunu: Çubukların birbirinin üzerinden atılarak boşta bırakılan deliğin doldurulması.

Fotoğraf 47: Kanatlı Ceviz oyunu: Cevizin içine sokulan çubuklar çakıyla temizlenir.

Fotoğraf 48: Kanatlı Ceviz oyunu: Çubuğun üstüne takılacak pervane'nin hazırlanması.

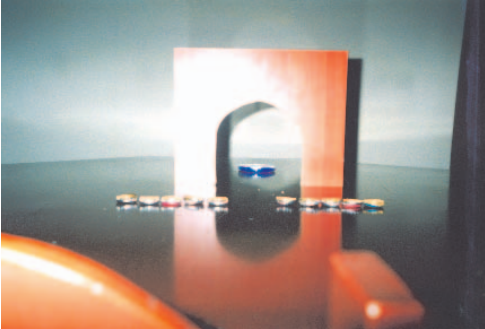
162

Fotoğraf 49: Kanatlı Ceviz oyunu: Kura yöntemiyle ebenin seçilmesi.

Fotoğraf 50: Kanatlı Ceviz oyunu: İlk atışı yapacak olan oyuncunun kanatlı cevizi iki elinin ayasıyla tutuşu.

Fotoğraf 51: İlik oyunu: Oyun başlamadan önceki düzenek.

163

Fotoğraf 52: Ebe Beni Kurda verme oyunu: Kurt maskesi takmış çocuk.

Fotoğraf 53: Ebe Beni Kurda verme oyunu: Kurdun, oyuncuların bazılarını yakalayıp arkasına alması.

Fotoğraf 54: Kız Kaçırma oyunu: İki grubun oyuncuları, karşı karşıya dizilir.

164

Fotoğraf 55: Kız Kaçırma oyunu: Cadı'nın arkasındaki oyuncular, Baba'nın arkasındaki kızları kaçırmaya çalışır.

Fotoğraf 56: Kız Kaçırma oyunu: Kızlar kaçırılıp bir yerde alıkonulur. Babanın arkasındaki kızlar bitene kadar kovalamaya devam edilir.

Fotoğraf 57: Kız Kaçırma oyunu: Baba, tek kalınca cadı tarafından elleri bağlanır.

165

Fotoğraf 58: Yağmur Geline oyunu: Diğer oyuncular, yağmur gelininin arkasına dizilirler ve pilavlık malzeme toplamak için yola koyulurlar.

Fotoğraf 59: Yağmur Geline oyunu: Bir evden bulgur alınır.

Fotoğraf 60: Yağmur Geline oyunu: Bazı ev hanımları bereket olsun diye yağmur gelinin başından aşağı bir maşrapa su döker.

166

Fotoğraf 61: Çöp Çekmece oyunu: Oyuncağın hazırlanışı.

Fotoğraf 62: Çöp Çekmece oyunu: Kibrit çöplerinden birinin diğerlerinin yerleri oynatılmadan oyun dışına çıkartılması.

Fotoğraf 63: Hmbil oyunu: Hmbil tahtaları.

167

Fotoğraf 64: Yağ Satarım Bal Satarım oyunu: Ebe elinde bir mendille çembirin etrafında döner.

Fotoğraf 65: Yağ Satarım Bal Satarım oyunu: Arkasına mendil konan oyuncu ebeyi kovalamaya başlar.

Fotoğraf 66: Zembilek oyunu: Çizgi üzerinden hedefe nişan alan oyuncu.

168

Fotoğraf 67: Çotra oyunu: Ebe olarak seçilen kişi, kozalağın başında bekler.

Fotoğraf 68: Çotra oyunu: Diğerleri karşı tarafa geçip 5-10 metre uzaklıktaki bir çizginin arkasında sıralanarak kozalağa atış yaparlar.

Fotoğraf 69: Tik Tak oyunu: Çizim işleminin tamamlanmış hali.

169

Fotoğraf 70: Tik Tak oyunu: Para kimin sahasına düşerse oyuna ilk olarak o başlar.

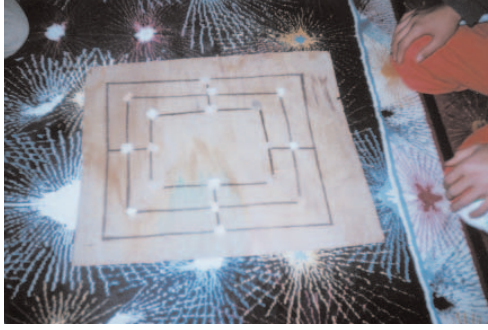
Fotoğraf 71: Ayakkabı Saklama oyunu: Ayakkabıları saklamak için meydana getirilen tahtadan ev.

Fotoğraf 72: Ayakkabı Saklama oyunu: Ayakkabıların tekleri yapılan evin içine konur.

170

Fotoğraf 73: Ayakkabı Saklama oyunu: Ebenin ayakkabıları saklayıncaya kadar diğer oyuncuların beklemesi.

Fotoğraf 74: Cüz oyunu: Cüz tahtası.

Fotoğraf 75: Cüz oyunu: Oyuncunun hamle yapması.

171

Fotoğraf 76: Kabak Arabası oyunu: Kabak arabası.

Fotoğraf 77: Tornet(Bilyeyi Araba) oyunu: Tornet (Bilyeli Araba).

Fotoğraf 78: Tornet oyunu: Rulmanları takılmış takozun tahtanın arkasına çakılması.

172

Fotoğraf 79: Tordnet oyunu: Tordnetin alttan görünüşü.

Fotoğraf 80: Tordnet oyunu: Tordnet üzerinde yarış.

Fotoğraf 81: Miyabir oyunu: Simşir, gürgen veya komar ağacının herhangi bir dalından belirli büyüklükte kesilmiş bir parça.

173

Fotoğraf 82: Gülle oyunu: Büyük bir taşın demir yardımıyla küçültülmesi.

Fotoğraf 83: Gülle oyunu: Zımparayla sürtülerek pürüzsüz hale getirilen güller.

Fotoğraf 84: Tokmak oyunu: Tekerlemeyi kazanan oyuncu, sol elini dizine koyar ve tokmağı iki bacağının arasından öne doğru fırlatır.

174

Fotoğraf 85: Tokmak oyunu: Atış yapan oyuncu, tokmağın yanına gelir ve uzaklığı belirlemeye çalışır.

Fotoğraf 86: Holi oyunu: Pamuğun etrafına sarılan bez parçası, oyun sırasında açılmayacak şekilde dikiş yapılır.

Fotoğraf 87: Holi oyunu: Ebenin çoğanla topa dokunmamaya çalışması.

175

Fotoğraf 88: Hostik oyunu: Sopası en kısa olan oyuncunun ebe olması.

Fotoğraf 89: Hostik oyunu: Ebenin hostiği kuyuya yaklaştırması.

Fotoğraf 90: Köylen oyunu: Ebe haricindeki oyuncular, kendilerine yan yana olacak şekilde birer çukur açarlar.

176

Fotoğraf 91: Dememe oyunu: Ebeden sonra diğer oyuncunun dememesini dairenin içine bırakması.

Fotoğraf 92: Dememe oyunu: Diğer oyuncunun, ebinin dememesini dairenin içinde durdurması.

Fotoğraf 93: Topaç Çevirme oyunu: Topaç, kırbacın ucuna sarılırken.

Fotoğraf 94: Topaç Çevirme oyunu: Topaç, kırbaçla çevrilirken.

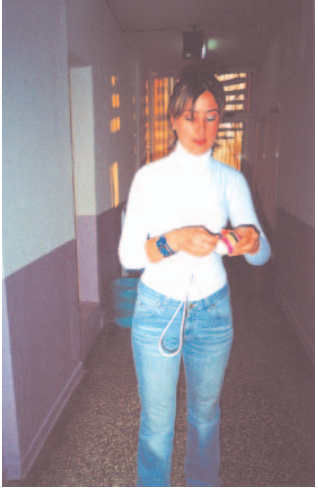

Fotoğraf 95: Topaç Çevirme oyunu: Dönen çam dalına, ucu düz demir çubuk temas ettirilerek şekil verme işlemine başlanılır.

Fotoğraf 96: Topaç Çevirme oyunu: Çam dalının, uç tarafı sivri, arka tarafı yuvarlak olarak biçimlendirilir.

Fotoğraf 97: Topaç Çevirmece oyunu: Torna makinesine yerleştirilen topaç, el sabit tutularak boyanır.

Fotoğraf 98: Topaç Çevirmece oyunu: Pamuktan yapılmış 1.5-2 metrelik ipin bir ucu parmağa düğümlenir. Diğer ucu, topağın kopuza denilen kısmından yukarı doğru sarılır.

Fotoğraf 99: Topaç oyunu: Oyuncuların 1, 2, 3, 4 diyerek oyuna başlamaları.

179

Fotoğraf 100: Topaç oyunu: Çubuğun çekilerek topağın döndürülmesine çalışılması.

Fotoğraf 101: Cicili Tavuk oyunu: Topun büyüklüğü kadar çukur açılması.

Fotoğraf 102: Cicili Tavuk oyunu: Oyuncuların çukura doğru topları atış yapmaları.

180

Fotoğraf 103: Cicili Tavuk oyunu: Çukurda üç taşı biriken grubun herhangi bir oyuncusunun gözlerinin bağlanması.

Fotoğraf 106: Katırkazığı oyunu: Ebeyle beraber kazığın etrafında dönen oyuncuların ebeye vurulmadan kendi giysilerini almaya çalışmaları.

Fotoğraf 104: Gerehli oyunu: Ebe topu atarken, diğer oyuncuların bundan sakınmaya çalışması.

Fotoğraf 107: Yedi Kule oyunu: Yazı tura sonucunda kazanan grup elemanları, sırayla atış yaparlar.

Fotoğraf 105: Katırkazığı oyunu: Oyuncular, üstlerinden çıkardıkları giysileri kazığın dibine atarlar.

Fotoğraf 108: Harmanbiş oyunu: Toprak yığınının tepesine baca açılırken.

Fotoğraf 109: Harman-
biş oyunu: Açılan bacala-
lara çalı çırpı sokulması
ve ateş yakılması.

Fotoğraf 110: Yumurta To-
kuşturmaca oyunu: Tokuş-
turulan yumurtalardan
üstteki kırılıyor ve alttaki
yumurtanın sahibi oyunu
kazanıyor.

ÖZGEÇMİŞ

ERSOY PETEK

2000 yılında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Halkbilimi Anabilim dalında lisans eğitimine başladı. 2004 yılında "1840-1900 Aydınlarının Türk Halkbilimiyle İlgili Yazıları" adlı teziyle mezun oldu. Aynı yıl Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi bölümünde yüksek lisansa başladı. Halen bu programda öğrenimini sürdürmektedir.

OĞUZ. M. Öcal

1984'te Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. 1985-1988 yıllarında Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığında Folklor Araştırmacısı olarak görev yaptı. 1988-1992 yıllarında Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne Araştırma Görevlisi olarak çalıştı. 1987 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisansını, 1991 yılında da Doktorasını tamamladı. 1992 yılında Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Anabilim Dalına Yardımcı Doçent olarak atandı. 1995 yılında Halkbilimi Doçenti unvanını aldı. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm Başkan Yardımcılığı ve Türk Halkbilimi Anabilim Dalı Başkanlığı görevlerinde bulundu. Hacettepe Türk Halkbilimi Kulübü Kurucu Danışmanlığını yaptı. 1998-2001 yılları arasında Tunus Bir ve 7 Kasım Kartaca üniversitelerinde lisans ve lisans üstü dersler verdi. Bu dönemde çeşitli uluslar arası araştırma projelerinde görev aldı. 2002 yılında Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesine Profesör olarak atandı. Gazi Üniversitesi'nde Rektörlüğe bağlı Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi, Sosyal Bilimler Enstitüsüne bağlı Türk Halkbilimi Yüksek Lisans Programı, Fen Edebiyat Fakültesinde bağlı Gazi Türk Halkbilimi Topuluğu ve Türk Halkbilimi Bölümü açılış çalışmalarını yürüttü. Uluslar arası yedi indeks tarafından taranan Milli Folklor dergisini 1989 yılından beri yayımlamaktadır. Yurt içinde ve dışında kimi folklor kurumlarının üyesidir. Alanında yayımlanmış 19 kitabı ve yüzü aşkın makale ve çoğu uluslar arası toplantılarda sunulmuş 50'nin üzerinde bildirisi bulunan ve UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Somut Olmayan Kültürel Miras İhtisas Komitesi Başkanı olan Oğuz, halen Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü ve Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halkbilimi Bölümü başkanıdır.